

Download from: aghalibrary

د پښتو ژبې ودي ته

د سمبالولو او

بازار له اړخه يوه کتنه

ليکوال :

انجينر فهم پښتون وردگ

د پښتو ژبې ودي ته د سمبالولو او بازار له اړخه يوه کتنه

ليکوال:

انجينر فهيم پښتون وردگ

Download from: aghalibrary

د کتاب پېژندنه

د پښتو ژبې ودي ته د سمبالولو او بازار له اړخه يوه کتنه

د کتاب نوم:

انجينر فهم پښتون وردگ

ليکوال:

په خپله ليکوال

کمپوز:

مختار احمد احسان - د لراوېر د ات کام برېښنايي کتابتون

د پښتې طرحه او انلاين چاري:

www.Larawbar.net

Download from: aghalibrary

د کتاب لړليک

د پاڼې شمېره

سرليک

۹	سرريزه او د زړه خواله
۱۵	په ناپوهۍ کې لويه تېروتنه
۱۸	بله ستونځه
۲۰	پښتو ته يوه هر اړخيزه کتنه
۲۱	د پښتو ژبې اړ او مرستندويه برخې
۲۲	اره يا اسلي برخه
۲۲	د پښتو ادبيات
۲۳	دود دستور، هر او نخور
۲۶	مرستندويه برخه
۲۷	پښتو ژبې ته د مايکل پورټر په بېلگيزه کې کتل
۲۷	د غوښتنې شرايط او حالات
۲۸	د کاروبار ورته او مرستندويه برخې
۲۸	د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرايط
۲۸	د شرکتونو ستراتيژي او سيالۍ ډگر او متلب
۲۹	د غوښتنې شرايط او چاپېريال
۳۰	د کاروبار ورته او مرستندويه برخې
۳۱	د رسد او خامو موادو چاپېريال پانگونه او ټاکنوکي
۳۱	د شرکتونو ستراتيژي او سيالۍ ډگر او انگرې
۳۳	د سيالۍ پېښه گونې ځواکونه او د لوی چاپېريال د برخو ټاکنوکو څېړنه
۳۴	بديلونه
۳۴	غوښتونکي يا کاروونکي
۳۵	نوي سيالان
۳۶	رسوونکي
۳۶	سيالۍ او اوسني سيالان
۳۷	د کسب او څيز نړۍ والتوب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونه
۴۰	د بازار چلوونکي
۴۰	د مسرپ او خرڅې چلوونکي
۴۰	د سيالۍ چلوونکي

۴۱

د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلگيزه کې

۴۲

د بازار چلوونکي

۴۴

د واکمن يا سرکار چلوونکي

۴۵

د سيالۍ چلوونکي

۴۵

د کلتور چلوونکي

۴۷

د اند چلوونکي

۴۹

ستراتيژيکې څېړنې

۴۹

په نړۍ کې د نورو ژبو ودې ته يوه لنډه او زغلنده کتنه

۵۳

د پښتو څېړنه د ستراتيژيکو سياليو بېلگيزه کې

۵۲

د پښتو څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۵۷

د پښتو فلم څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۵۸

کور

۶۰

کلی

۶۱

ټول هېواد او نوره نړۍ

۶۲

د پښتو نندارې څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۶۵

کور

۶۵

کلی

۶۲

ټول هېواد او نوره نړۍ

۶۸

د پښتو انځور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۶۸

کور

۶۹

کلی

۷۰

ټول هېواد او نوره نړۍ

۷۲

د پښتو ټنگ ټکور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۷۳

کور

۷۵

کلی

۷۲

ټول هېواد او نوره نړۍ

۷۸

د پښتو اتني څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

۷۹

کور

۸۰

کلی

۸۰

ټول هېواد او نوره نړۍ

۸۱

په لندن او نوره اروپا کې اتني

۸۲

د اتني هر اړخيزه څېړنه د دود دستور په بېلگيزه کې

۸۷

نرم او خپلواکي

- ۸۷ لورليد او نوښت
- ۸۹ کالي او ښکلا
- ۸۹ مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي
- ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېگڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول
- ۸۹
- ۹۰ ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول
- ۹۱ د اتني اغېزې څېړنه د دود دستور په نورو برخو
- ۹۲ د اتني اغېزې څېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه
- ۹۴ د اتني اغېزې څېړنه د ژوندانه په ټولنيزه برخه
- ۹۵ د اتني اغېزې څېړنه د ژوندانه په سياسي برخه
- ۹۷ د اړتيا غوښتنې وړاندېښي او اغېزې بليگيزې پايله
- ۹۸ د اتني تر سيوري لاندې
- ۱۰۳ څه وکړو؟
- ۱۰۴ د آرو يا اسلي موادو لړل
- ۱۰۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره څېړنه
- ۱۰۸ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو ځايونو سره څېړنه
- ۱۰۹ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) څېړنه
- ۱۱۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابينې) څېړنه
- ۱۱۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) څېړنه
- ۱۱۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ټول هېواد او نوره نړۍ) څېړنه
- ۱۲۰ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (رسنۍ و سيلې) څېړنه
- د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (د زده کړې مرکزونه چارواکي
- ۱۲۲ قضا او دوه گونې جرگې) څېړنه
- ۱۲۳ دوه وړاندېزونه او تگلاره
- ۱۲۴ لومړۍ: د ښکته څخه يانې د ولسونو څخه پورته خواته يانې چاواکو خواته
- ۱۲۵ سياسي او کليوالي جرگې
- ۱۲۶ اتني، ننداره يا ډرامې او جرگه
- ۱۲۹ دويم: د پاسه يانې د چارواکو لخوا ښکته خواته يانې د ولسونو خواته
- ۱۳۱ د اسلي او رسمي برخو سره نغانښتنه
- ۱۳۴ تگلاره
- ۱۳۷ په سيمه کې پښتو
- ۱۳۸ اخزليکونه

انځورونه او بېلگيزې

د انځور شمېره

د پاڼې شمېره

Figure 1	انځور شمېره ۱ د پښتو د ودي پايښتي برخې او اوښتون	23
Figure 2	انځور شمېره ۲ د خو ژبود توپير بېلگي	25
Figure 3	انځور شمېره ۳ د سترا تيژي لپاره يوه کرښه	26
Figure 4	انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړينې برخې	27
Figure 5	انځور شمېره ۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلگيزه	28
Figure 6	انځور شمېره ۶ د پښتو د ادبياتو بېلگيزه	28
Figure 7	انځور شمېره ۷ د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه د پېشن څخه	30
Figure 8	انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندويه برخې بېلگيزه	31
Figure 9	انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هېوادني الماسي بېلگيزه	33
Figure 10	انځور شمېره ۱۰ د مايکل پورټر د بېلگيزې څخه د پښتو ژبې هېوادني برخې لپاره بېلگيزه	37
Figure 11	انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه څواکه بېلگيزه	38
Figure 12	انځور شمېره ۱۲ د مايکل پورټر د سياليو پينځه گوني بېلگيزې څخه د پښتو لپاره بېلگيزه	42
Figure 13	انځور شمېره ۱۳ د کسب نړۍ والتوب لپاره بېلگيزه	43
Figure 14	انځور شمېره ۱۴ د کسب نړۍ والتوب بېلگيزه د جورج پيپ له کتاب څخه	44
Figure 15	انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلگيزې پښتو ژباړه	47
Figure 16	انځور شمېره ۱۶ د پښتو ودي چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي څواکونو بېلگيزه	54
Figure 17	انځور شمېره ۱۷ د سياليو د چلوونکي برخې بېلگيزه	55
Figure 18	انځور شمېره ۱۸ د نړۍ نورو ژبو ته د کتنې بېلگيزه	55
Figure 19	انځور شمېره ۱۹ د خو ژبو چې بيا راژوندي شوي دي بېلگه	59
Figure 20	انځور شمېره ۲۰ د سترا تيژيکو څېړنو لپاره پيل	60
Figure 21	انځور شمېره ۲۱ د سترا تيژيکو سياليو څېړنيز بېلگيزه	61
Figure 22	انځور شمېره ۲۲ د سترا تيژيکو سياليو بېلگيزه د پښتو لپاره	62
Figure 23	انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلگيزې لومړۍ برخې بېلگيزه	63
Figure 24	انځور شمېره ۲۴ د دود دستور برخو سره د څواکونو څېړنيزه بېلگيزه	69
Figure 25	انځور شمېره ۲۵ د دود دستور برخو سره د څواکونو څېړنيزه بېلگيزه	73
Figure 26	انځور شمېره ۲۶ د دود دستور برخو سره د څواکونو څېړنيزه بېلگيزه	77
Figure 27	انځور شمېره ۲۷ د دود دستور برخو سره د څواکونو څېړنيزه بېلگيزه	83
Figure 28	انځور شمېره ۲۸ د اتني دود دستور برخو سره د څواکونو څېړنيزه بېلگيزه	90
Figure 29	انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکۍ د ورځې لمانځلو اتني	

Figure 30	انځور شمېره ۳۰ د دود دستور برخو سره د ځواکونو خپرنيزه بېلگيزه	91
Figure 31	انځور شمېره ۳۱ د وېلز ولسي نڅا چې په ورک کېدو ده	94
Figure 32	انځور شمېره ۳۲ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	97
Figure 33	انځور شمېره ۳۳ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	98
Figure 34	انځور شمېره ۳۴ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	100
Figure 35	انځور شمېره ۳۵ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	102
Figure 36	انځور شمېره ۳۶ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	104
Figure 37	انځور شمېره ۳۷ د اتني خپرنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه خپري	105
Figure 38	انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنی الماسي بېلگيزه	107
Figure 39	انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبې لپاره	108
Figure 40	انځور شمېره ۴۰ د پښتو د ارو مواد لرلو څخه گټه او چټول	111
Figure 41	انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره	112
Figure 42	انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره	114
Figure 43	انځور شمېره ۴۳ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره	116
Figure 44	انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	117
Figure 45	انځور شمېره ۴۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	120
Figure 46	انځور شمېره ۴۶ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	123
Figure 47	انځور شمېره ۴۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	125
Figure 48	انځور شمېره ۴۸ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	127
Figure 49	انځور شمېره ۴۹ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	128
Figure 50	انځور شمېره ۵۰ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	131
Figure 51	انځور شمېره ۵۱ د لاندې پر گنوله خواخه د ودي سټراټېژي	133
Figure 52	انځور شمېره ۵۲ د سټراټېژي لپاره خپرنه او د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو	134
Figure 53	انځور شمېره ۵۳ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابښتي پيل	138
Figure 54	انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابښتنه او لاري چاري	140

Figure 55 انځور شمېره ۵۵ د اړې او رسمي برخو سره نغانبتنه، اړېکې او اغېزې	141
Figure 56 انځور شمېره ۵۶ پښتو په ټولنه او نړۍ کې	142
Figure 57 انځور شمېره ۵۷ د پېشن د پوهې څخه اړول شوی	143
Figure 58 انځور شمېره ۵۸ د پېشن د پوهې څخه	143
Figure 59 انځور شمېره ۵۹ د پېشن د پوهې څخه پښتو ژبې ودي لپاره اړول شوي بېلگيزه	144

پيل

ډالۍ

دا ليکنه زه خپلې گرانې مور، گران پلار، خپلې ټولې کورنۍ ته او په ځانگړې توگه خپلې مېرمنې او خپلو ماشومانو نادية هېلې، وږمه سپوږمۍ او رويينه سلگۍ ته چې د دوی د مينې او روزنې وخت مې پرې تېر کړې ډالۍ کوم، او دا هيله هم لرم چې زموږ د مشرانو ارواگانې هم پرې خوښې شي چې د دوی ارواگانو ته هم دا ليکنه ډالۍ کوم چې د ټولو په سر کې يې هزرت باچا خان او اوډل سمد خان چې په خان شهيد هم نامتو دی سره د زموږ د ولس د نورو ټولو پاکو شهيدانو په ځانگړې توگه هغو شهيدانو ته چې په کورنو و بيلو يې سرو نه بایلو ي دي او د شهادت جامونه يې ورڅښلي دي.

يوسپيناوی

د دې ليکنې ليکدود مې په يوه ځانگړې تگلاره تر سره کړی دی. ما زيار ابستلی دی چې د ارواښاد او ستر افغان اوډل سمد خان شهيد د ليکدود څخه کار واخلم. نوزه غواړم چې دا خبره په ډاگه کړم چې زه په دې ليکنه کې د خان شهيد لاروی يم. نو د ټولو درنو لوستونکو او کره کتونکو څخه په درنښت هيله کوم چې د دې ليکدود لارويتوب ته درنښت وکړي.

مندوینه!

د ټولو هغو دوستانو څخه چې د دې لیکنې په سمولو او سمبالولو کې یې راسره مرسته کړې ده، په ځانگړې توگه باید ه چې د نوم دلته یام کړم.

د غيرتي خدای په سپېڅلي نامه

سريزه

په لومړي سر کې يوه خبره سپينول غواړم چې زه ژبپوه نه يم او دا ليکنه مې لکه څرنگه چې د نامه څخه يې څرگندېږي د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې کړې ده.

له ډېره وخته راهيسې مې غوښتل په دې پوه شم چې ولې هر کله چې له کوره را ووځم نو په ډېرې وختونو کې ځان راته داسې ښکاره شي چې په پښتو خبرې ونکړم؟

نو په هر ځای کې به زما د خپلو د ملگرو سره په دې اړه خبرې اترې کولې او له دې مرکو څخه دا پوښتنه راوتله چې نو موږ پښتانه ولې د هېواد په لويو ښارونو کې د خپلې گرانې مور خوږه ژبه نه وايو؟

ډېرې خلکو به دا وپيل چې دا ژبه کې ستونځې دي، چا به بيا وويل چې دا د پاچا ژبه نه ده او بل به نو ډېر ژر ځواب ورکړ چې دا احمد شاه بابا نه نېولې تر زاهر، داود، ترکي او نجيب پورې دا خو ټول پښتانه دي. نو بيا به نورو وويل چې دې ژبې ته چا خدمت ندی کړی، او همداسې به دا خبرې چې څومره د ما په يادېږي روانې وې او هېڅ کوم ځای ته به ونه رسېدې او سبا به بيا همدا خبره وه. او دا ټولې تريوه ځايه ريښتيا هم دي. خو د ما زړه به پدې اوبه نه څښلې چې گواکي دا دې د پښتو ژبې د ستونځو لوی لامل وي چې ولي موږ په ښارونو، بازارونو، دفترونو، ښونځيو او د ژوندانه په نورو ځايونو کې په خوږه پښتو خبرې نه کوو. نو زه خو چې ماشومتوب نه په داسې ځايونو کې، لکه د کاپيسا ولايت گلپهار سېمه، کې را لوی شوم چې هلته به په پښتو ملنډې وهل کېدې نو زه به ډېر سخت خوږين شوم. ان تردې چې زه به په خپل نوم هم وشرمېدم. چا به وويل چې (پشتويت چتور اس) او چا به راته وويل چې (پشتون گول) ځکه چې نيکه مې راباندې پښتون نوم اېښی ؤ. او داسې نورې سپکې سپورې. خو ما به په هر وار يوه توده جگړه وکړه خو دا هېڅ کله هم نه خلاسېده.

زه خو په ماشومتوب کې پدې نه پوهېدم چې د پښتو په وړاندې داسې يوه رواني او سمباله شوې جگړه روانه ده. نو چې زه بيا کابل ته راغلم دا خو نو ډېر غټ پېغور و چې ستا کورنی نوم پښتون وای. پدې ځای خو خلاسون نه ؤ. او کله مې چې د مخابراتو په انستېټيوټ (۱۹۸۲ کابل کې) کې د خپل د پښتو د ژبې د استاد (کامل) نه دا خبره واورېده چې سلطان مامود د پښتنو شاعرانو په خولو کې سکروټې اچولې وې او د پارسي ژبې شاعرانو په خولو کې غمي، نو په دې هم ډېر سخت

خپه شوم، او کابل کې خو هماغه د سلطان مامود زړه پالېسي په نويو وسايلو او چلونو سمباله شوې او په زړپ روانه وه، ان تر دې چې کله به هلکانو يو او بل ته د خور او مور کنځلې کولې نو بيا هغه چې ورته کنځلې شوې وې نو هغه به پوښتنه وکړه چې دا چا ته وايي چې جگړه پيل شي. نو کنځل کوونکي به وويل چې گواکي تا ته خو نه وایم بلکې دا خو اولمير، گل زمان او نورو پښتنو سندر غاړو او يالیکوالانو نومونه به يې ياد کړل چې زه خو هغوی ته وایم، نو پدې کې خو زه پدې دومره پوه شوم چې دا بيا نو سمه جگړه زموږ د ژبې پر وړاندې روانه ده.

او دا چې د دې د مخ نېولو لپاره هېڅ نه کېږي بيا نو دا ولې؟

دا چې په کابل او ځينې نورو ښارونو کې به پښتنو ته د اوغانې غ----- وپيل کېدل او داسې نورو خبرو به بيا بيا ما ته دا پوښتنه را پېدا کړه چې بيا نو دا ولې د دې لامل څه دی او ولې يې مخ نيوی نه کېږي؟

مدام به مې دا د خپلو ملگرو سره دا خبره ياده کړه چې دا ولې؟ او ډېر ډېر ځله خو په جگړو به مو سر شو خو د پای ټکي ورته نه ؤ.

مدام همدا ځوابونه ول چې، پاچا په پښتو خبرې نکوي، پښتو کې هېڅ نشته پښتو د پوهې ژبه نه ده پښتو داسې او پښتو هاسې. دا چې بيا مې د ژوندانه په پړاوونو کې دومره څه وليدل نو پدې پايله ورسېدم چې زه به خپل زيار باس م او کونښن به کوم چې په پښتو خبرې وکړم او د دې پوښتنو ځوابونه هم وموم، او بيا په پېښور کې دې ته مې کار پيل کړ چې د پوهنتون په دوران کې چې کومو او ستازانو پښتو خبرې کولای شواي نو هرو مرو به مو هغه سره په پښتو خبرې کولې او زړه به مو پرې په کرار شو. پدې کې د مسود او گلبدین جگړه پېل شوه او دا اوازې هم خپرې شوې چې گواکي شمالي ټلوالې دا خبره سره پخه کړې ده چې دوی به پښتو د ټولو دولتي او نا دولتي ځايونو څخه لري کوي، او زموږ ولس يې ټول د دوی په کوتيو کې ايسار کړ. او دا خبره خو ډېره مشهوره وه چې (ور وټکوي چې څوک درته ونه وايي چې څوک يې). او بيا د دې خبرې ريښتيا او دروغ دلته په لندن کې د افغانانو د يو والي جرگې په غونډه کې چې د هميد نزام په کوچي رستورانټ کې د ۲۰۰۷ کال په نومبر کې جوړه شوې وه سيد بلال فاطمي دا خبره په ډاگه کړه چې ولي مسود د لندن په سفارت په کال ۱۹۹۲ کې دا خبره ورته کړې وه چې نور نو پښتو منښتو به ختموو، نو پدې به نور هم خپه شوو چې دا نو ولې؟

ماته دا خپله ژبه داسې ښکارېده لکه خپله مور او پلار، نو کيسې خو ډېرې دي او يوه کيسه راته په ياد چې کله ما د هرات د انجنېري په پوهنځي کې د ښوونکي دنده تر سره کوله، زما په ټولگي کې ډېر پښتانه هم ول نو دوی به ډېری درسونه په

پارسی او انگرېزی باندې لوستل، نو د لومړي ځل لپاره مې لوست د انگرېزی څخه پښتو ته کړ هغه هم د زده کوونکو د ځوابونو لپاره، نو چې ما د لوست هغه برخه خلاسه کړه نو يوه هراتي زده کوونکي دا ووييل چې زه خو پوه نشوم، ما ورته ووييل چې زړگيه دا خو لومړی ستا پوښتنه نه وه او دوهم دا خود دې هېواد ملي ژبه ده او درېيم دا چې تاته به يې يو ځل بيا يا په انگرېزی او يا ستا د خوښې په ژبه درته ووايم، نو دی خو په هغه مهال کرار شو، او وروسته يې لوی غوبل جوړ کړی ؤ او انجنير بهادر خان ته ورغلي ول، انجنير سبب هم ډېر ښه ځواب ورکړی ؤ، چې پدې سره مو په هرات کې دا پدل مات کړی.

نو بيا چې زه دلته راغلم دلته هم د اکسرو پښتنو په مجلسونو کې دا خبره را پورته شوه چې دا پښتو ولې دومره شاته پاتې ده؟ نو ځوابونه به همدغه ول چې پښتو رسمياتو کې نه ده، پښتو د چارواکو ژبه نه ده، پښتو د قانون ژبه نه ده، پښتو د زدکړې ژبه نه ده، پښتو د مېډيا ژبه نه ده، پښتو د راکړې ورکړې ژبه نه ده، پښتو د داسې نور، خو دا ټول په خپلو خپلو ځايونو ريښتيا دي، چې ستونځې خو همدا دي.

نو ما ته بيا دا پوښتنه به بيا بيا را غله چې څنگه کولای شو چې پښتو ته وده ورکړو؟

له دوو کالو راهيسې ښاغلي نورالله اتل سره چې پېژندگلوي مې شوې ده نو پدې مو سره په يوه پوهاوي چاپېريال او چوکاټ کې پدې ډېر سرخوږولی دی، او ډېرې اوږدې مرکې او خبرې اترې مو پرې کړي دي، دده او د ما آندونو سره دا لېکنه وهڅوله ځکه چې ده به د پښتو رسمي خوا ته ډېر پام کولو او ما به بيا ټولنيزو او کلتوري برخو باندې ډېر ټينگار کولو، تردې چې ما د خپلې ماسټرۍ (MBA) په دوران کې دې ته پام شو چې څنگه کولای شم چې د دې پوهنو په رڼا کې پښتو وڅېرم، نو همدا پېلامه شوه د دې ټولگې د لېکلو، نو کله چې مې د دې ټولگې هغه لومړنۍ سربزه او غور چاڼ پوره د يوه بېلگيزې او وړاندینې (Presentation) په ډول کړل نو هغه مې د ارواښاد لوی مشر ازرت پاچا خان مرکز ته چې په کې د چارو سمبالونکي ؤ والی کړل، او د دې هغه لومړنۍ برخه مې رزا (رضا) خان او ځلاند مومند سبب ته وړاندې کړل چې ځلاند سبب په کې دا پوښتنه وکړله چې دا به څنگه په پروژو بدلوو؟

نو ما په ځواب کې يې ووييل چې د اتن په رڼا کې به په بره افغانستان کې موږ د کلتور نورو برخو ته وده ورکولو او چې د اتن يو پروگرام ولرو نو دا به يې پېلامه وگرځي، نو بيا چې په دې باندې مې نور کار هم وکړ او بيا مې دا بشپړتيا ته نيژدې کړ نو هغه مې د ښاغلي نورالله اتل سبب او گراني يوي پښتنې خور سيلۍ ساپۍ سره شريک کړل، نو هغوی نه مې دا غوښتنه وکړه چې ما ته پرې مشوره راکړي، زه ناست يم چې دوی به خپلې مشورې راته راکوي! نو دوی دواړو د دې ملاتړ وکړ، نورالله اتل

سبب دا وويل چې د اتې په ځاي مور کولای شو چې د هنر نوم ورکړو. ما دا خبره ورسره تر يوه ځايه ومنله او دا مو هم سره په گډه ومنل چې د سېمو د ځانگړتياوو لپاره دا نومونه د اړتيا په بنسټ په کاروو. نو بيا ما دا غوښتنه له اتل سبب څخه وکړه چې دا به نو لکه پخوا چې مو پدې يو ځل سره هوډ کړی و چې دا به د آند او پوهې خاوند پښتنو ته د کتلو لپاره وړاندې کړم چې دوی خپل پوهاوي څېړنه او څارنه پرې وکړي چې بيا له هغه ورسته د خپرولو لپاره چمتو شي. همدا رنگه زه غواړم چې د نورو پوهانو يو څه خيالونه هم راټول کړم چې په دې لړۍ کې يوه ليکنه لاس ته راغله چې محمد هارون ليکلې وه.

محمد هارون خپل په خپل کتاب چې د پښتو د ژبې څېړنه کړې ده د پښتو د ژبې د ستونځو په هکله داسې ليکي: **خو په ډېره خواشینی سره چې د هيواد زياترو سياسي حاکمانو يې لرغوني او وياړلي ژبي ته، د دوهمې درجې ژبې په سترگه کتلي؛ او لاکتل کيږي. دې بې رحمانه چلند، پښتو له بناونو او مدني ژوند څخه ليري په غرونو او رغونو کې ايسار کړې وه؛ د ودي او پرمختگ ټولې لارې يې بندي سوي وې. د همدې دلايلو له مخې، ناڅاپي نه ده چې پښتو اوس له ادبي او علمي اړخه، ډېره خواره او نېستمنه پاته سوي ده...**

که څه هم نن سبا په پښتنو کې د خپلي لرغوني ژبې او پښتني رواجونو د را ژوندي کولو مينه، تر بل هر وخت ډېره سوي ده؛ مگر د پښتو د ودي او غورېدو په لار کې پېچلومي او کړاوونه تر پخوانو دي لږ سوي.

بناغلی سالي محمد سالي په خپل کتاب کې بيا د پښتو په هکله داسې کارې: (پښتو لرغونې او تاريخي ژبه ده، چې ان تر اسلام مخکې يې هم په ځينو کتیبو، څليو او کتابونو کې څرک لگېدلی دی او څرگندوي چې دا ژبه تر زياتو نورو ژبو اوږده سابقه او تاريخي شاليد (پسمنزر) لري. خو د نېکمرغۍ ځای دا دی، چې پښتو يوازې ژبه نه، بلکې پښتو قانون دی، پښتو څلی او نرخ دی، پښتو قسم-ژمنه، هوډ او پښتو يو بشپړ کلتور دی) او بيا د پښتو ژبې سره د ايران او تاجکستان دوښمنۍ په هکله داسې ليکي: (ايران د خپلو کلتوري ارزښتونو د دودونې او پراختيا لپاره په مليونونو ډالره لگوي او په سيمه کې زيات تخريباتي عمليات ترسره کوي. دغه هېواد له څو لسيزو راهيسې همدا هڅه کوي، چې افغانستان د ايران اړونده خاوره وښيي، په دې برخه کې يې زيات کتابونه هم خپاره کړي او اوس هم د (خراسان) خوبونه ويني، همدا اوس ايران او د ايراني مفکورې درلودونکي تاجکان په انټرنټ کې دومره مضر مواد خپروي، چې د پښتنو سپکاوی او د ايراني کلتوري ستاينه په کې شوي ده، ۰۰۰۰ يوه بل تاجکستاني ليکوال په خپل يوه پرېر او پنډ کتاب (مقام تاجيکان در تاريخ افغانستان) کې چې هره کرښه يې له افغان او افغانستان سره د تربگښت او زدیت څرگندويي کوي، پښتانه له غرونو او رغونو څخه راټوپي شوي

کيبلې گڼي، چې د ليکوال په اند ستره دنده يې لوټماری، غلا او شوکماري وه. دغه خلک يې په کلتوري لحاظ ټيټ او پست معرفي کړي دي.

سره لدې چې ښاغلي سالي سبب ډېر ښه ټينگ دليلونه د نورو د دوښمنۍ وړاندې کړي دي، خو د پښتو د ودې لپاره يې چې کوم وړاندیزونه کړي دي هغه ډېرې ښې خبرې او د ليد (vision) لپاره ډېره ښه شاکمکه جوړوي.

زه د دې ټولو وړاندېزونو سره چې زموږ کلتور څومره بډای دی او زموږ پښتانه بايد چې څه څه وکړي، او زه غواړم چې د پښتو پايښتي ودې لپاره لارې چارې ولټوم چې په پروژو بدل شي او هغه ستراتيژيکې پياوړتياوې لاس ته راوړي چې پرمختگ او وده يې پايښت ولري.

نو له همدې کبله ما پښتو ته د يو شي څيز يا توکي په چاپېريال کې کتلي دي. ځکه هر هغه څيز يا توکي يا پراډکټ (product) چې په يو کلي، هېواد او نړۍ کې څومره لږ او يا ډېر پکار اچول کېږي همدومره لږ يا ډېر د هغه د ښه کېدو او بدېدو لامل گرځي. نو چې موږ پښتو ته د يو څيز او توکي د بازار د غوښتلو او رسولو يانې په کارولو په چاپېريال کې وگورو نو دا به راته جوته شي چه دا څومره پکار اچول کېږي او د پښتو برخې هم څومره پکار اچول کېږي.

تاسې دې ته داسې خيال وکړئ چې که چېرې په امريکه کې يوه الوتکه جوړېږي او دهغه الوتکې پرزې او ټولې برخې هم هلته جوړېږي نو دا به هېڅ کله هم له داسې ستونځو سره نه مخامخ کېږي چې د ډېرې مودې لپاره يې کاره شي او الوتنې ودروي، او همدا په هماغه چاپېريال کې د همدې الوتکو او پرزو په کارول دي چې نن يې هغه پخوانيو ناسمو شاته پاتې او ناکراره او د خترو نوڅو څخه ډکو الوتکو ته د نوښت او نيوکو او پرمختگ پر برکت دنن ورځې پرمختللو الوتکو ته راوړسول، او که چېرې همدا سې زموږ په هېواد کې هم د ټوکرو جوړولو ته خيال وکړو نو هغه به هم همدا سې وي. يا د ډوډۍ لړۍ ته.

نو که چېرې موږ يوه الوتکه يا پابريکه د بهره راوړو نو چې د پرزو جوړولو پابريکې او وسايل يې ونه لرو نو زموږ په ټولنه کې چې کوم ورته پرزې دي هغه ورته کار نه ورکوي، نو موږ مجبوره او اړ يو چې د هغه پرزې هم د بهره راوړو، او دا پردي هېواد کې جوړه الوتکه يا پابريکه به هم نه يواځې دا چې د دوی پر پرزو تړلې وي بلکې پرمختگ به يې هم د دوی په لاس کې وي چې څومره يې ودې او يا شاتگ ته يې لاره او اړوي. دا پښتو د دې لپاره کمزورې ده چې زموږ کوم کلتور چې پښتو ژبه پرې ولاړه ده هغه کلتور او دود دستور له کار لو بدلی دی او پر ځای يې لکه يوه د بل هېواده الوتکه يا ان د ډوډۍ جوړولو پابريکه راوړل شوې ده نو د پښتو ژبې توکو او برخو ته يې اړتيا له مينځه وړې ده، چې ستا شمله ستا اتن ستا جرگه ستا کالي

او پښتونولي او ټول دود دستور دې رسمي او نارسمي او سياسي په پلازمينه او د واک ځايونو کې په لوی لاس پېغور شي نو ستا ماشومان به خامخا له پښتو تنبتي او ځان به له پېغوره ساتي. ژبه يواځې په گونښي ډول لکه چې په کوټه کې د منې ونې شنه کولو سره باغ نه جوړېږي او نه منې يې ډېر څوک خوړلای شي او نه هم پرې راکړه کولای شي ، هم په گونښي هلو ځلو باندې نه يواځې دا چې نه ساتل کېږي بلکې له مرگه هم نه ژغورل کېږي. وده او پرمختگ خولا پرېږده.

لومړۍ به زه د پښتو ټولې برخې په خپل آند د خيز او توکي په کارولو چاپېريال کې وپشم او وروسته به يې د سمبالولو او بازار په څېړنيزو پوهنو په رڼا کې وڅېرم او د ودي لارې چارې به يې د چلوونکو او خوځونکو په مرسته وڅېرم. د دې ترڅنگ به د نورو ژبو د راژوندي کولو او وده ورکولو تجربې هم وڅېرم او به گورو چې موږ د نورو د تجربو څخه څه گټه پورته کولای شو.

نو اوس دا دی چې ستاسو په وړاندې دا ټولگه تياره ده.

په درناوي

انجينير فهم پښتون وردگ

لندن نومبر ۲۰۱۰- لينده ۱۳۸۹

په ناپوهۍ کې لويه تپروتنه !

خدای زده دا سپکه نغاړه د پښتو او پښتنو کوم غليم پيل کړې وه چې گواکي پښتو سخته ژبه ده، نن سبا د ډېرو په لور و تخنيکي او مسلکي پوهو سمبالو څخه اورېدل کېږي او دوی هم همدا وايې چې ولا چې که ريښتيا و وايو نو پښتو ډېره سخته ژبه ده، او له بده مرغه دا شمېره په لور و زدکړو سمبالو کسانو نن سبا په ډېرېدو ده، دې کسانو کله کله هغه ټوکه را پياد شي چې وايې په خپل رنگ کې کوټ شوي لاليه !

او ځينې يې بيا خو کله کله په ډېره ناپوهۍ سره دا په خپلو ليکنو کې هم راوړي او د خپلې داوې د جوتولو لپاره بيا يو څو له گېډې بېلگې هم راوړي.

دا يو ځل بيا هم وایم چې دغه د پښتو او پښتون وژني او سپکونې گيډره نغاړه چې چا ډولې ده دا تر اوسه هم د ځينو پښتنو لخوا هم په ناپوهۍ کې ډول کېږي.

د دې سره زما خپل لومړی ټس په ماشومتوب کې راغی چې پښتو سخته ژبه ده، نو دې خبرې ما ته خو لومړی خوند پدې راکړ چې گواکي زه خو نو بيا تر تا څخه ډېر ښه يم او پوه يم او ان همدا خبره چې په ټولگۍ کې په لومړۍ شمېره هم يم، نو دا خو بيا د پښتو برکت شو چې ما دا سخته ژبه زده کړه نو هر څه کولای شم، نور مې سر پرې نه خلا سپدو خو مدام به مې دا په سر کې گرځېدل چې دا ريښتيا ده که هسې او تې بوتې دي چې پښتو سخته ده؟

بيا چې په ځوانۍ کې هم د دې سره مخامخ شوم، نو د دې خبرې ځواب خو همدا و چې بيا خو نو د وياړنې ځای دی چې زه د دې پښتو په برکت مدام په خپلو سبکونو کې بريالی يم، خو دا پوره ځواب نه و. همدا سې دا خبره مې د پښتنو له خولو څخه په ډېرو ځايونو کې اورېدله، نو چې کله پېښور ته ولاړو نو هلته مو وليدل چې هلته د وخت په تېرېدو سره ډېر داسې کسان ول چې پښتو د هغوی مورنۍ ژبه نه وه خو ورو ورو يې زده کړې وه، او ډېر په روانه يې پرې خبرې کولې، ان ارب (عرب)، ترکان، انگرېزان او نورو غربيانو په پښتو خبرې کولې، ما به کله کله دنړۍ بېلابېلو هېوادونو څخه، لکه چين، هند، ايران، روسيه، بریتانیا چې کومې راډيويي خپرونې کېدلې او دا بيا ډيری د دغه هېوادونو خپل وگړي ول چې خبرونه به يې لوستل، نو ماته بيا دا پوښتنه را پيدا شوه چې بيا که دومره سخته وای نو دې خلکو څرنگه زده کړه؟

خیر دا لړۍ روانه وه، نو کله چې ما په لندن کې برېتانويانو ته د پښتو ژبې د ښونې لپاره کار پيل کړ نو بيا هم د دې خبرې سره مخامخ شوم چې پښتو سخته ژبه ده او په ډېرو کړاوونو او ستونځو زده کېږي او دا به کله کله هېڅ هم نه زده کېږي، او دا خبره خو انگرېزان او نور خولا پرېږده چې ان هغو پښتنو کوله چې د ډاکټرۍ او ماسټرۍ او لوړو زدکړو څښتن ول، ارمان ارمان چې دوی خو خپلې زده کړې په نورو تخنيکي برخو کې کړې وې، او د ژبې په هکله يې کوم مالومات نه درلودل، دوی يواځې په دې چې پښتانه ول او پښتو او لږ ماته گوډه انگرېزي يې زده وه نو دوی هم په کې د پښتو ژبې ښوونکي ول، نو دوی به دا خبره کوله چې پښتو سخته ده، او کومو هغو پښتنو چې په پښتو کې ماسټرۍ او ډگري اخيستې وې هغوی بيا پدې کې چې نه هم چا پوښتل او نه هم دوی دومره سر پرې خوږولو چې د دوی دا په ماغزو کې ناسته پردۍ دوره لري کړي.

په لندن کې مې په دې باندې ډېرې تودې خبرې اترې او مرکې او ان شخړې کړي دي. نو د دې لپاره چې زه د دې پوښتنو لپاره ځوابونه ومومم نو زه هم په نابيره ډول د څو پېښو سره مخامخ شوم.

کوم وخت چې ما د ډيورنډ مردارې او دوغسي کرښې په اړه پلټنې کولې دا راته په ډاگه شوله چې کومو انگرېزانو چې په کوزه پښتونخوا کې کار کولو دوی ډېر وې پښتو زده کړې وه. اوان اوليف کېرو چې د انگرېزانو د امپراتورۍ په وخت کې د پېښور والي هم پايې شوی و هغه د خوشال خان خټک شېروانه او دېوان په انگرېزي اړولۍ و. نو دا ولې.

را به شو دې ته چې ژبه ولې گرانه او اسانه وي. هغه ژبې چې يو بل ته ورته والی لري او د يوې مور ژبې ژبې څخه راوتلې وي نو په هغه کې دغه د وييلو ټکي سره ورته والی لري. خو دا ورته والی د دې مانا نه لري چې گواکې دا اسانه او يا هم سختې وي. په نړۍ کې هېڅ داسې ژبه نه شته چې سخته او يا هم اسانه وي. ځکه چې هر ژبه د هغه چاپېريال او د ولسونو د ودې او اړيکو پايله ده. په اسکيموبي ژبه کې نېردي د واري لپاره نوي که نه نوي نومونه دي. هغه هېوادونه چې د سمندر سره نيزې او سپرې هغوی د کبانو او چومجيو ډېر ډولونه پېژني. نا دا خو د ژبې سختي او اسانې نه شوه دا ځکه چې دوی ټول پرې په ډېره اسانۍ خبرې کوي او د چا خبره ان ماشومان يې پرې خبرې کوي.

دلته په لندن کې د ډېرو هېوادونو خلک شته چې دوی دېرش او څلوېښت کلونه يې په دې هېواد کې تېر کړي دي او ډېر ښه کارونه هم لري خو بيا هم د انگرېزي په ژبه پوره نه پوهېږي او داسې د انگرېزي ټکي شته چې دوی يې اوس هم وييلای نه شي. نو خو بيا انگرېزي ډېره سخته شوه که څنگه؟

زه دا بېلگې د ډېرو هېوادونو د خلکو د انگرېزي په هکله او د نورو ژبو په هکله دلته را واخلم.

پايله	توپير	د دوی په ژبه	د انگرېزي او يا بلې ژبې ټکي	د کوم هېواد اوسېدونکي
دا ځکه چې په اربي کې پ او ت نه شته	P changed to B او ت اړول ته	Botato بناتو	Potato پوتېټو	عربان
دا ځکه چې دوی داسې ورته ټکي نه لري.	Sh sound changed to s ش س ته اړول	Soogar سوگر	Sugar شوگر	سريلانکايان، نېپاليان
دا ځکه چې په افغانستان کې داسې ټکي نشته	L and D sound omitted دل او ډ غږونه پرېښودل	Macdunas مکدونس	McDonalds مکډانلډز	ډېري افغانان
دا ځکه چې د دوی په ژبه کې دا ټکي نه شته چې زه يې هم نه شم ليکلای!	V is changed to W	Lowe لو	Love	پاکستانيان، هنديان، سرېلانکايان، بنگاليان او پښتانه
دا ځکه چې دوی ورسره نا اشنا ول	B is changed to P and J to K	Peking	Beijing,	انگرېزان
دا ځکه چې دوی په خپلو ليکنو کې ورته پام نه کولو او هم نا اشنا ول	M is changed B	Bombay	Mumbai,	انگرېزان
		کونړ	کونړ	انگرېزان
دا ځکه چې د دوی په ژبو کې دا ټکي		ر، ن، ک يا ش، گ يا ج، ک، گ، ز، س	ر، ن، بس، ږ، خ، غ، خ، غ	انگرېزان او ډېري غربيان

نه شته.				
دا ځکه چې دوی ورسره اشنا نه دي.	W sound is created. د واو غږ ورته زیاتوي.	War wik, Chez wik, چېز وېک	Warwick, Cheswick, چېز وېک	اروپایان

Figure 1 انځور شمېره ۲ د خوژبې د نوپېرې بلگې

د دې لنډو بېلگو مانا دا نشوه چې یا دا ژبې سختې دي او یا هم دا خلک د دغو هېوادونو نا پوهه دي. دا د ژبو د غږونو او وینو او گڼې (Sounds, words, grammar, spellings) ځانگړتیاوې دي چې په زرو نو، لکونو او ان میلیونونو کلونو کې یې وده کړې ده او دا وگړي د دغو هېوادونو پرې گړاښي.

نو په همدې سره زما شخړه د نورو پښتو ژبې ښوونکو او انگرېزانو سره په همدې راغله او دوی ته مې دا وویل چې دا بېلگې ۰ بله خبره د پښتو دا ده چې د هغې گرامر یا پښویه نه سخته ده او نه هم د ستونځو ډکه، بلکې د پښتو ژبې پښویه او یا گرامر ډېر ښه په زړه پورې او خپور او مکمل

(detailed and complete) دی. دا اړینه نه ده چې دانگرېزي په شان دې وي. اېتالوي ژبه، اربي يوناني، روسي، هندي، نيپالي او داسې ډېرې نورې ژبې شته چې پښویه یا گرامر یې پښتو ته ورته دی. نو زموږ خلک او په ځانگړې توگه د پښتو ژبې ښوونکي چې په برېتانيا کې د پښتو ژبې ښوونه کوي نو دوی سملاسي هر څه کت مټ په هره برخه کې انگرېزي ته اړول غواړي چې دا شونې نه دی نو بیا دې پایلې ته ورسېږي چې ولاد پښتو ژبه خو سخته ده. دا نه وايي چې ما خو نه هم د پښتو پښویه او نه هم د انگرېزي پښویه سمه زده ده. بس اسانه لار همدا ده چې پر په پښتو ورواچوه. او ځان خلاص کړه.

دا پردی، دورې زموږ گاونډيانو په ځانگړې توگه، اېران، پاکستان او اربو پر موږ لاسي شتلي او خوسا نغاره یې راته ډنگولې ده چې گواکي پښتو سخته ده. دا پردی نغاري هم بندي کړي او هم دا پردی دورې له ځانه لرې کړي!
پښتو يوه خوږه ژبه ده او ددې ودي لپاره به دا اوسنی څېړنه د تاسو زړونه هم تازه کړي او هم زړور!

بله ستونځه؛

که تاسې بله هره ژبه زده کوئ نو د د هغې ژبې دوديزو بيونکي به ستا په هره غلټې باندې په ډېره مهرباني، نرمښت او زغم تاسره مرسته وکړي تر څو ستا غلټې در سمه کړي. دا موږ په ډېرو هېوادونو کې ليدلې ده. او دا يوه روښانه خبره ده چې ټول پښتانه په دې پوهېږي او ورته تجربه هم شته. خو زموږ پښتانه په ډېره خواشيني سره ووايم چې دوی هر هغه څوک چې پښتو

زده کوي نو ملنډې پرې وهي، دا خبره ان زموږ په مشرانو، پوهانو او ليکوالانو کې ډېره ژوره ده. زه به خپله تجربه دلته داسې بيان کړم.

يوه ورځ ۲۰۰۹-۱۰-۱۰ په لندن کې ليکوالانو يوې ټولنې يوه غونډه جوړه کړې وه چې په هغې کې دوه برخې وې. يوه برخه کې يې د اوستاز کاکړ يو کتاب د انگرېزي څخه پښتو ته ژباړلی و په هغه کره کتنه کوله او بله برخه يې شاعري ته ټاکلې وه. نو د کره کتنې په برخه کې هر چا خبرې وکړې. خو ما هلته په کتاب کې د کره کتنې هېڅ هم ونه ليدل چې يو چا دا وپيلې وي چې په دې کې دا سند کم دی او يا هم دا خبره لنډه او يا هم اوږده شوې او يا هم دا غلت دي او يا دا نا سم دي. يواځې يوه وينا وال دا يادونه وکړه چې په کره کتنه کې يې يوه رنگ و چې هغه هغو ستونځو ته گوته ونيوله چې هغه په ريښتيا هم د نيوکې وړ وو. لکه د کاغز خراب والی، په ژباړه کې ځينې ستونځې، د نومونو نا سمه ژباړه، او د انځورونو نشتوالی.

خو يوه هم دا ونه وپيل چې ليکوال څه تاريخي سبک او يا درس زده کړی او موږ او راتلونکو نسلونو ته يې څه مشوره ده. او يا هم د دغو ليکوالانو او کره کتونکو څه زدکړه وکړه او څه سبکونه کارېدل په کار دي. چې بيا ما دا پوښتنه وکړه.

او په دې برخه کې ځينې نورې خبرې هم وشوې چې تاريخ بايد ه چې زده کړو او موږ سياست وکړو، او دې ته ورته خبرې. ماسره ځينې پوښتنې وې چې غوښتل مې دا پوښتنې وکړم. او همداشان مې غوښتل د دغې غونډې گډونوالو ته يو څه وړاندې کړم. په ځانگړې توگه د احمد شاه بابا په نهو جرگو ټاکل کېدل او بيا د جرگو واک کورني کېدل. خو دغه برخه ژر خلاسه شوه او ما ونه شو کولای چې پدغه برخه کې يو څه د گډون کوونکو سره شريک کړم. په غونډه د پوهاند سېب کاکړ په وينا کې يوه ټکي زما پام ډېر را وړاوه ته چې په دغه برخه کې ځای نه و. په غونډه کې ما يو څه ليکلي وو چې دوی ټولو ته مې په ښکاره ووييل چې دا د زړه پراس دی دخپل ولس لپاره. ما دوی ته هم ووييل چې د خدای لپاره دا زه کوم شایر ماير نه يم دغه يوه ټوټه ستاسې مخ ته وړاندې کوم چې د زړه هال دی.

نو چې زما په خيال لږ اوږد شو او ځينو لکه چې نور څه په زړونو کې وو نو دا زما خبرې يې غوڅې کړلې او په سپکو سپورو يې شور په تور گډ کړ. ما ته ولا چې ډېره ايرانتيا راغله او ډېر يې نور هم خپه کړم. نو ما دوی سره ډېر زغم وکړ. ما دوی ته ووييل چې که په دې که څه ستونځه وي نو ما سره مرسته وکړئ. او يوه ته چې ځان يې ډېر اوچت اوچت کولو نو هغه ته مې هغه پاڼه ورکړله چې گرانه مشره ته دا در سره راته سمه کړه او ستا به زه ډېر در نښت کوم ټول او مر. هغه چې هماغه ورځ ما وليد بيا مې نه دی ليدلی او هغه زما د زړه پراس يې هم ځان سره ورک کړ.

نو ما بيا ملگرو ته ووييل چې دا يې هم بولامل دی چې پښتو وده نه کوي. دا ځکه چې که دلته کوم بل څوک د بلې ژبې وای نو هغه ټول او مر هم کرکه کوله د پښتو ژبې د زده کړې څخه او هم په ډار کې وو چې ولا که زه کومه تېر و تنه په پښتو کې وکړم نو دا پښتانه به رانه خرمن وباسي. نو زما د پښتو د څېړنې لپاره نوره هم ژمنه کلکه شوه چې بايد ه چې موږه د ستونځو هوارولو لپاره همدا څېړنه نوره هم پراخه کړو.

Figure 2 انځور شمېره ۳ د ستراتيژۍ لپاره يوه کرښه

دا د ټولو ژويو او په ځانگړې توگه د انسانانو د ژوندي پاتې کېدو او ښه ژوندانه کولو يوه لويه اړتيا ده چې له يو بل سره اړيکې ونيسي او هم يې وساتي او د دې اړيکولو يه برخه په ژبه باندې کېږي. څرنگه چې ژبه دغه اړتياوې پوره کوي نو زه ورته د څيز، توکي يا پراډکټ په سترگه ورته گورم. د بازار په پوهه کې توکي او يا خزمتونه يا خوسته يا ځان لري او يا يې هم نلري. هغه څيزونه چې موږ په بازار کې اخلو لکه مڼه، موټر، کالي، کور او داسې نور چې دا سته لري. خو داسې نور توکي او څيزونه شته چې موږ هغه په کاروو خو سته يا ځان يې موږ سره نه پايې کېږي، لکه د بانکونو، سپر کول، زده کړه کول، او هوټلو کې شپې کول. او کله چې يو توکی يا څيز يوه اړتيا پوره کوي نو هغه وړاندې کولو ته تيارېږي. همدا اړتيا ده چې په غوښتنه بدلېږي. لکه د سپماوي (اقتصاد) په پوهه کې چې دې ته غوښتنه او وړاندېښه او يا رسول دي (Demand and Supply). هره هغه اړتيا چې په غوښتنه او وړي نو غوښتنه به يو څوک په ټولنه ځوابوي چې توکي او څيزونه به ورته رسوي. نو زه هم دا اړينه بولم چې پښتو موږ د دې اړخه چې د يو څيز يا توکي د بازار په چاپېريال کې وڅېروو چې غوښتنه او اړتيا او رسول يې څنگه دي. او چې کله مو پدې چاپېريال کې وڅېړله نو هبله چې وکولای شو چې پښتو د بازار د پوهنې په رڼا کې د SWOT (Strength, Weakness, Opportunity, Threat) and PESTLCR (Political, Economical, Social, Technological, Legal, Cultural and Regional) او ځواکمنتيا، کمزوري، فرست، او گواښونه يې وڅېړو او هغه

ستونځې چې په ټولنه ورته پېښې دي او يا هم کومې ځواکمنتياوې چې لري په سياسي، سپماوي (اقتصادي)، ټولنيز، د ټکنالوژۍ، نرخ (قانون)، کلتوري او سيمه ايز څېړنيز چاپېريال کې وڅېړو او د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې ورته سمې لارې چارې د هغه د پرمختگ او ودي لپاره ومومو.

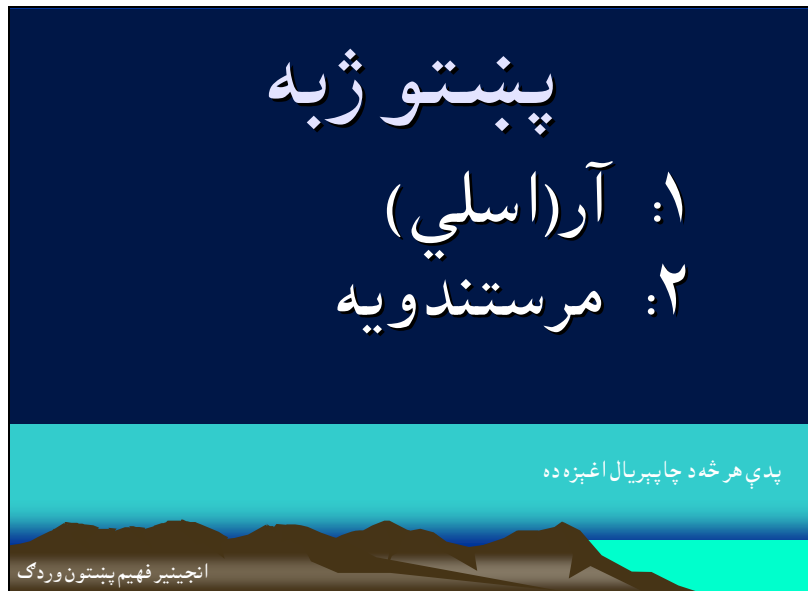

Figure 3 انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړينې برخې

ژبه خپله چې کله په دې ټولگه کې راغله نو دا به سمه وسپرو چې د دې کومې کومې برخې دي. او څه ځانگړتياوې لري. زما په آند ژبه دوه برخې لري، چې کېدای شي ما سره ځينې خلک پدې کې مل او ځينې بيا مخالپ وي چې زه ورته تل درنښت کوم. لومړۍ برخه يې اړه يا اسلي برخه ده او دويمه يې مرستندويه برخه ده. لکه څرنگه چې نور څيزونه او خزمتونه همدا دوه برخې لري. آره برخه هغه برخه ده چې د اړتيا لومړنۍ ځوابوونکې ده. لکه د موټر او الوتکې آري برخې يې د دوی ځانونه، ماشينونه، څوکۍ او مرستندويه برخه يې تېل راوړل، چلول، ورته پرزې جوړول او داسې نور. او يا هم د فلم اړه برخه يې کيسه او لوبغاړي، ژبه او د ولولو سمبالول دي خو مرستندويه برخه يې، سينما، چاپېريال، تلويزيون، راډيو، اخبار، ډي وي ډي، سي ډي پيټي او داسې نور.

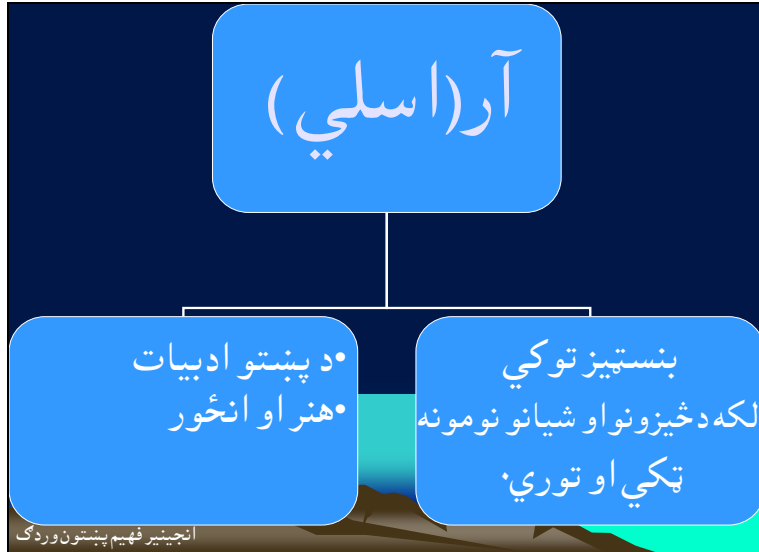

Figure 4 انځور شمېره ۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلگيزه

د پښتو اړه برخه زما په اند دوه برخې لري؛ چې يوه يې همدا بنسټيز توکي لکه د شيانو او خيزونو نومونه لکه موټر، مالگه، ونه، منډه، غر، مرغی او داسې نور او هم ټکي او توري، لکه غيرت، هېواد، جگړه، لور، راتلل، تلل، تور، سپين او نور ټول، او بله برخه يې همدا د پښتو ادبيات، هنر انځور، او ددوی برخې دي، چې لږ څه وروسته به يې وسپرو او پرې به خبرې وکړو.

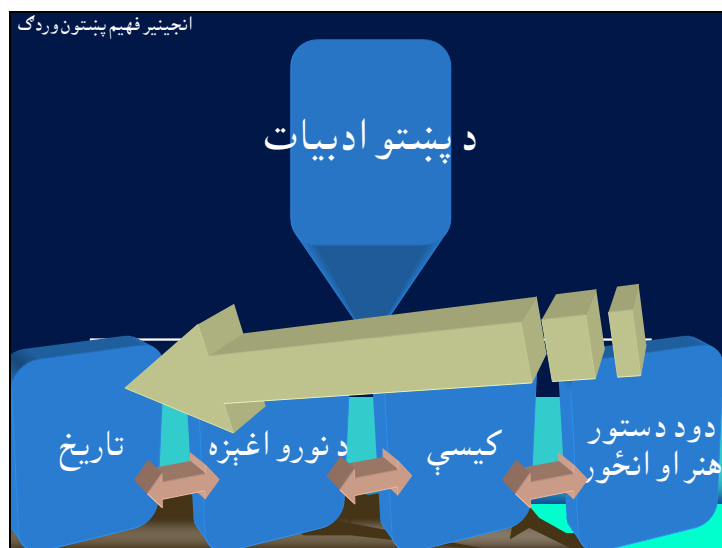

Figure 5 انځور شمېره ۷ د پښتو ادبياتو بېلگيزه

د سمبالولو له اړخه چې ورته گورم نو د پښتوبله اسلي او آره برخه بيا نو د پښتو ادبيات جوړوي، ادبيات د تاريخ په اوږدو کې د پېړيو پېړيو د ژوندانه په پړاوونو کې د بدلونونو او نوښتونو تر اغېزې لاندې خپله لاره وهلې ده. لکه چې مور ورتنه گورو په پښتو ادب باندې د دود دستور، هنر او انځور، کيسې، د نورو کامونو اغېزه، او تاريخي او طبيعي او د چاپېريال پېښو د اغېزې په ترڅ کې خپلې گټورې او تاواني نښې پرېښي دي. دلته ما ته يو څيز چې ډېر د پام وړ دی هغه د هر وخت دود دستور او هنر او انځور دی چې د راتلونکې ادب شا تير او شاکمکه او ان چاپېريال جوړوي. همدا دود دستور، او هنر او انځور دی چې د ژبې آره برخې دي چې اغېزمنې کېږي او بدلون مومي. چې دا بدلون د يوې ژبې لپاره ژوند او مرگ، وده او شاته تگ ور پر برخه کوي.

زه دلته د دې لپاره چې د بازار او سمبالولو په رڼا کې دا وڅېرم نو اړيم چې هر هغه څه چې شتون لري په هغه باندې څېړنه وکړم. او د پښتو ژبې همدا برخې لکه دود دستور، هنر انځور او رسمي او نارسمي برخې دي تر څېړنې لاندې نېسم.

Figure 6 انځور شمېره ۷ دود دستور او هنر انځور بېلگيزه د پېښن څخه

د ما په آند د دود دستور د هنر او انځور برخې لومړۍ به په پېښو برخو کې ووېشم. دا برخې پدې پاس ډول دي: لکه پدې پاسني بېلگيزه کې:

اتن، موسېقي، فلم او ډرامې، ننداره، او انځور

دا ټول نو اوس کولای شو په ټولنه کې د بېلابېلو څيزونو او شيانو په چوکاټ کې وڅېړو، خو چې دا څېړنه مو ژوره شي دې ته اړيو چې دا په څلورو چاپېريالونو کې وڅېړو، لکه دا پاسني بيلگيزه کې چې يواځې، کور، کلی او ټول هېواد او نوره نړۍ، تر هر څه لومړی چاپېريال همدا يو انسان دی، دا انسان دی چې يو څيز ته اړ او بيا يې غوښتونکی شي او بيا وروسته يې رانيوونکی او مسرپوونکی شي، د دې چاپېريال چې د پښتو اسلي پکاروونکی او مسرپوونکی دی او د سمبالولو تر ډېرې زښت زياتې پام لرنې لاندې دی، څېړل ډېر اړين دی، او پرده باندې د پښتو ژبې د برخو اغېزه او د ده ورسره مينه او بيا همدا د غوښتنو او رسولو په چوکاټ کې کتنه د ما د څېړنو آره برخه ده، تر څو وکولای شم چې تر څېړنې وروسته ورته سم او پوره د پوهنې په رڼا کې د ودي لارې چارې ومومم.

دويم چاپېريال د پښتو د ژبې د برخو پکارولو او راکړې ورکړې او اړيکو لپاره کور دی، د دې چاپېريال هم څېړنه ډېره اړينه ده، ځکه چې زموږ په ټولنه کې کور لومړنۍ ټولنيزه ټولگه ده چې د ژوندانه هر برخه دلته پکارول کېږي او د کلتور دود دستور او هنر او انځور او ان رسمي او نا رسمي برخو د ژبې لپاره لومړۍ ځانگړو او ژرنده ده، دلته هم موږ به د همدې ټولو څېړنيزو برخو به مرسته به د ژبې د اسلي او مرستندويه برخو څېړنه کوو، چې په لومړي سر کې به د آرو برخو يا نې د دود دستور برخو څېړنه به وکړم، وروسته به د نورو برخو څېړنه به هم د کور په چاپېريال کې وکړم چې تر څو وکولای شم چې د ځواکمنتياوو، کمزورتياوو، پرستونو، او گواښونو پېژنده وکړم، دا چې راته ښکاره شول نو د اړتيا او غوښتنې او د رسولو کچه به راته جوته شي، نو بيا به وکولای شو چې څرنگه کولای شو کومو کلتوري، ټکنالوژيکي او يا نورو وسايلو او چلوونکو او هڅوونکو ځواکونو ته وده ورکړو چې دا په خپل وار هغه ژبې ته وده ورکړي او يا هم د ژبې کومې برخې ته وده په کومو ځواکونو ورکړو.

درېم چاپېريال بيا کلی دی، چې د دې څېړنه په لړلويه کچه باندې وکړم، او د دې څېړنه همدا سې به وکړم لکه د کور، او، څلورم چاپېريال ټول هېواد او نوره نړۍ، دې د دې توپير د لوی والي او د نورو ژبو ځواکمنتيا او د نورو تجربې دي چې د دې څېړنه هم ډېره اړينه، ځکه چې دلته هم موږ کولای شو چې بيا د پښتو ژبې د ټولو برخو لپاره هماغه د غوښتنو او رسولو مهمه او اړينه خبره او مساله باندې پوه شو، چې د دې ټولو په رڼا کې به بيا د دوی لپاره د سټراټېژۍ جوړولو او پياوړتيا لاس ته راوړلو لپاره هر څه ولروو او ستونځې ورو ورو هم وسولول شي او هم د وخت په تېرېدو سره په ځواک او پياوړتيا واړول شي.

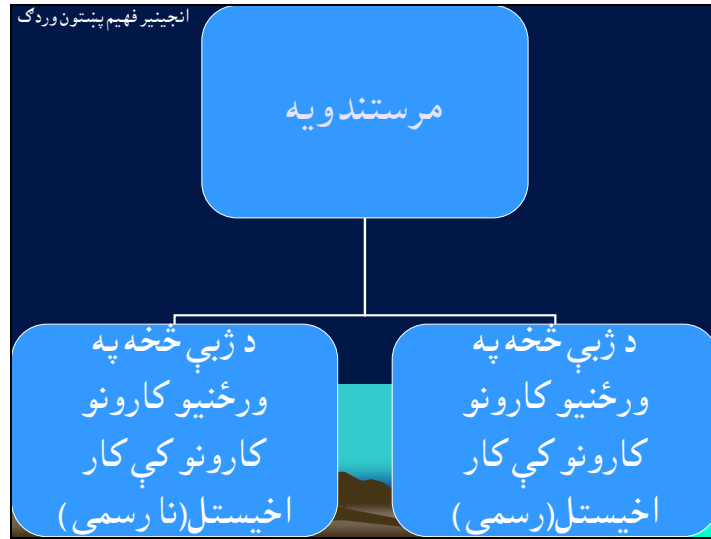

Figure 7 انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندويه برخې بېلگيزه

د ژبې بله برخه چې ما دلته په خپله ليکنه کې ورته مرستندويه برخه وپيلې ده دا لږ شانته کړکېچنه غونډې ښکاري. ځکه چې ځينې پوهان به ورته د ژبې د آرې برخې په توگه گوري، دا خو ريښتيا خبره ده، چې دغې برخې ته چې زه مرستندويه وایم، چې دا د ژبې د بنسټيز اړتيا او مينځ ته راتلو لامل دی، خو اوس موږ د هغه پړاو څخه دغې پړاو ته رسېدلي يو چې اوس ژبه په همدې دوو برخو وېشل کېږي. په همدې دليل او په ډېر درناوي دې نورو ته چې بل خيال لري، او بله دا چې زه دلته دې ته د مرستندويه برخه وایم ځکه چې دلته دا ژبه نه چې موخه ده بلکې دلته موخې نورې دي او ژبه يوه وسيله ده. ځکه چې دا افغانان چې کومې موخې لري هغه د يو رسمي او يا هم نا رسمي کار سرته رسول وي، لکه د پاسپورټ اخيستل، يا د ولسمشر يو امر چې پلانی سړی د والي وټاکل شي، او يا هم د دوکان څخه د خټکو رانيول او همداسې نور. نو دلته دا افغانان خو چې ژبه دلته پکاروي دا د ژبې آره برخه نه ده بلکې د ژبې څخه کار اخيستنه ده. نو اوس خو لومړی ژبه شته چې پکار واچول شي نو د دې پکار اچونه دلته د ژبې د ودې او نا ودې لپاره مرستندويه برخه جوړوي. او ژبه په رسمياتيو او نارسمياتيو کې چې پکارول کېږي نو دا د ژبې لپاره مرستندويه برخه جوړوي. او د دې برخې څېړنه هم د اسلي برخو په څېر وکړم. چې هلته هم به د څېړنيزو وسايلو څخه په کار اخيستلو سره به د پښتو ژبې لپاره هماغه د اړتياوو، غوښتنو او رسول او اړتياوو ته د ځوابولو بنسټيزه پوښتنې ته ځواب ومومو. خو د رسمي او نا رسمي برخو چاپيريالونه به لږ څه توپير ولري، خو څېړنيز وسايل هماغه دي.

مخکې تر دې چې د ژبې برخو ژوره څېړنه پيل کړو نو دې ته اړ يو چې خپله ژبه لومړی د ستراټېژۍ د پوهې په بېلگيزه (ماډل)

کې وڅېړو.

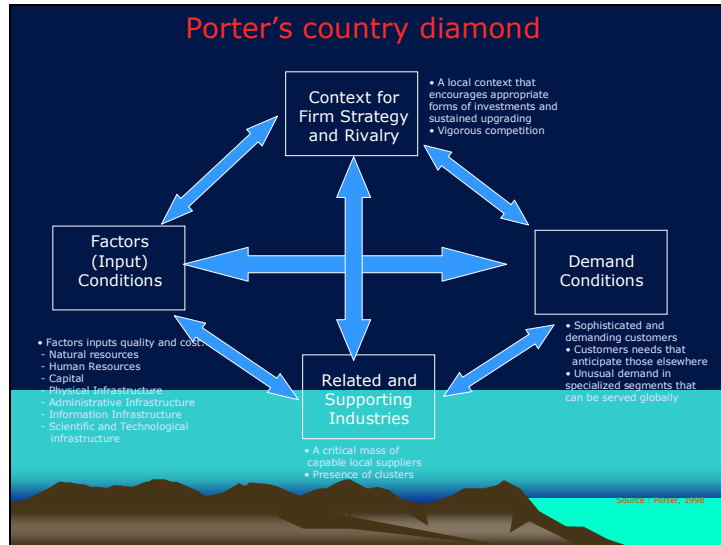

Figure 8 انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هېوادنې الماسي بېلگيزه

مايکل پورټر د سټراټېژۍ پوهاند دا ماډل د سياليو د کچې او په يوه هېواد کې د سوداګرۍ لپاره جوړ کړی دی. هره هغه کمپنۍ يا شرکت چې وګواړي په هماغه يا يو بل هېواد کې خپل کار او اغېزمن توب وازمائي نو د دغه ماډل يا بېلگيزې څخه به کار اخلي تر څو هر څه ځان ته جوت او د ځان اغېزمنتوب پدې چاپېريال کې مالوم کړي. دا د څېړنې ماډل څلور برخې لري چې د غوښتنو حالات، د کاروبار ورته او مرستندويه برخې، او د شرکت سټراټېژي او سيالۍ ډګر.

نن سبا چې دا لوی لوی شرکتونه او د کاروبار خلک په چين، هندوستان، کوريا، سنگاپور او داسې نورو هېوادونو کې فابريکې او د جوړولو مرکزونو پرانيږي، دليل يې همدا دی چې د مايکل پورټر د همدې ماډل څخه په ګټه اخيستو دوی ته دا جوت شي چې هلته د دوی د کاروبار لپاره سم او ګټور ځای دی او کنه؟

د بېلگې په توګه، د کمپيوټر او کامرو جوړوونکي کمپنۍ لکه، سوني، کنن، ټوشيبا، او د موټرو جوړوونکي لکه فلوکس وګن، ټويوتا، او داسې نور په سل هاوو غټ غټ شرکتونه چې ګورو ټولو همدا څېړنه پدې ډول کړې ده.

په چين کې دا څلور واړه برخې د دوی لپاره په ګډه ګټورې دي.

۱: د غوښتنې شرايط او حالات

هلته خپله په چين کې د ولس شمېره يو زر او درې سوه مېليونه ده چې دا ټول اوس د سپماوي (اقتصاد) له پلوه په ښه کېدو دي. او په چين کې نېژدې څلور سوه مېليونه خلک په ښارونو کې او سپرې چې دا خلک په ډېره ښه توګه ژوند کوي. دا پخپله

د چين دننه لپاره او همدا شان چې کله دا شرکتونه نړيوالو غوښتنو ته گوري نو په نړۍ کې غوښتنه مخ په زياتېدو ده، گټور دی، چې د يو شرکت لپاره دا ډېر مهم دی.

۲: د کاروبار ورته او مرستندويه برخې:

د دغو شرکتونو لپاره دا ډېره مهمه ده چې دوی ته دا پته ولگېده چې هلته په چين کې ورته او مرستندويه برخې د بېلگې په توگه د ټوشيبا لپاره، د پرزو جوړونکي شرکتونه د پلاستيکي پرزو لپاره د پلاستيکو جوړولو د فابريکو کاروبار د برېښنايي پرزو لپاره د برېښنايي پرزو جوړولو فابريکو کاروبار او داسې نور، هلته شته، ځکه چې داسې په نړۍ کې هېڅ شرکت نشته چې ټول او هر څه په خپله وکړي.

۳: د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرايت:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر گران شوی ؤ، نو په چين کې دا د جاپان، امريکا او اروپا پر پرته، خام مواد، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی. د دې ترڅنگ هلته په چين کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنسټيز شوي دي لکه د انټرنېټ، ټېلېون، راډيو، تلوېزيون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړيکې نيول ډېر گړندي کولای شي. د دې ترڅنگ د پانگه اچونې شرايط او په چين کې د سمولارو شتون، دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه گټور وبلل شول.

۴: د شرکتونو سټراټېژۍ او سيالۍ ډگر او متلب:

د نورو شرکتونو سره زړوره سيالۍ کول دا خود ازاد بازار يوه ډېره مهمه خبره ده، دا شرکتونه به هم د چينايي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سيالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سيالۍ کولو لپاره به کړنلاره او سټراټېژي جوړوي، چې د سټراټېژۍ جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانگو، وړتياوو او لورليدونو پورې تړلي دي.

نو موږ وکتل چې دې لوی لوی شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوی لپاره د نورو څېړنيزو وسايلو تر څنگ دا د مايکل پورټر له هېواد بېرته څېړنيز بېلگيزې څخه په گټه اخيستو وکولای شول چې هلته د پښې اېښودو وروسته ډېره گړندی وده وکړه او تر نن پورې د پرمختگ په لور په پايښتي ډول تر يوه وخته روان دي. د دې نه د ما موخه او هدپ دا ؤ چې پښتو هم پدې بېلگيزه (ماډل) کې چې واچوو او وگورو چې پښتو د دغو پوهنو په رڼا کې په کوم ځای کې ولاړه ده.

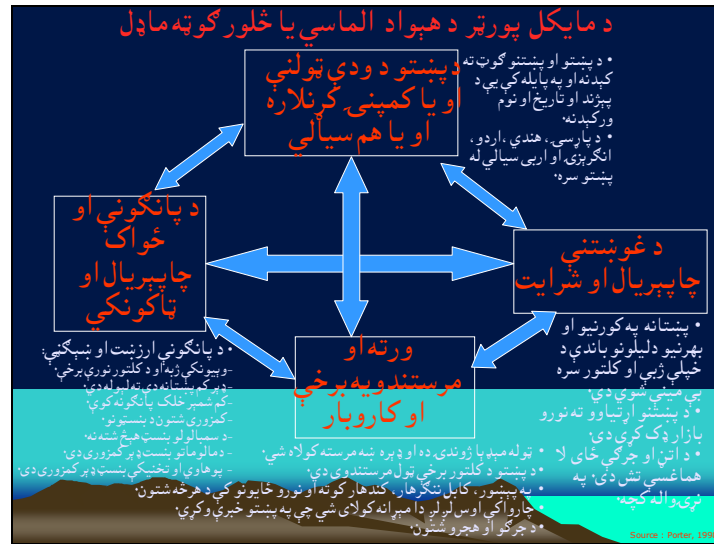

Figure 9 انځور شمېره ۱۰ د مايکل پورټر د بېلگيزې څخه د پښتو ژبې هېوادني برخې لپاره بېلگيزه

۱: د غوښتنې شرايت او چاپيريال:

په بر او کوز افغانستان کې د افغانانو د غوښتنې چاپيريال ته چې مورږ گورو نو وینو چې دلته د پښتو ژبې او کلتور د اکسره برخو غوښتنه ډېره کمزوره ده. د بېلگې په توگه په اويا ميليونه پښتنو کې څومره پښتانه د خپلې ژبې او کلتور غوښتنه کوي دا د پوښيني وړ خبره ده. د هر پښتون کور ته چې ورشې نو ۳۰-۲۰ په سلو کې به د پښتو د ژبې او کلتور شيان او توکي (پراډ کټس) و مومي نو که بيا چېرې د هغو پښتنو کورونو ته ورشې چې دوی په ښارونو او بهرنيو هېوادونو کې ژوند کوي نو د دوی په کورونو کې به ۵ په سلو کې هم د پښتو د ژبې او کلتور شيان ونه مومي. په ځانگړې توگه هغه کورنۍ چې دلته په اروپا کې يې وخت ډېر تېر کړی وي.

هغه ځوانان، افغانان، که د برې او يا هم د لرې پښتونخوا وي، چې دلته په لندن کې او سپرې دوی د پښتو کلتوري توکي ډېر اخلي او مينه يې ورسره ډېره شوې ده. د لندن په سوتھال کې چې کوم د کستونو خرڅولو دوکان دی هلته د پښتو ژبې کلتوري توکي، لکه سندرې، اتن، نندارې، ډرامې، فلمونه او داسې نور ۵-۷۳ پورې خرڅېږي او دا نور يې د نورو ژبو او کلتورونو توکي دي. چې دا يو ډېر ښه پرمختگ دی. دا پرمختگ پدې پېښو کلونو کې شوی دی. چې پېښه کاله پخوا دا په بل منځ ول.

نو په نورو هېوادونو کې دا بيا په بله کچه يا ډېره تيته کچه دي. يواځيني شيان چې نن سبا به درته په گوته شي هغه هم د اتني ځيني کستونه او يا هم کومې ډرامې چې په کوزه پښتونخوا، پېښور کې ډکې شوي دي، نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې يا هم هندي، ايراني، انگرېزي او يا هم پارسي کلتوري توکي او شيان دي. دا خپله د غوښتنې کچه مور ته راپه گوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شيانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتياوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ايراني، انگرېزي او هم پارسي پوره کوي. دلته خو ما ډېره يو څېړنه کړې ته چې ستاسې پام ورته راگرځوم. خود پښتو ژبې د ليکوالانو او پوهانو سره چې زه اشنا يم نو ټول د دې نه سر ټکوي چې د دوی کتابونه، مياشتينې، اخبار او داسې نورې خپرونې ان خپل سر هم نه پوره کوي. دوی دا وايي چې ټول پښتانه ان بډای يې دا شيان خوشې غواړي. ان په دې لندن کې دا خبره پدې پښتنو کې شته چې دوی خود دې پوره توان لري خو په کلتوري توکو باندې پيسې ورکول ورته ډېر گران دي. خو که د دوی مېرمن، کورنۍ او بل غريزوي څواکمن ورنه د بلې ژبې هر څه وغواړي نو دوی به ورته ډېرې پيسې هم مسرپ کړي. د بېلگې په توگه هندي، ايراني پلمونه، دهندي، ايراني، عربي او ان عربي او يا بل تلویزيوني چينلونو په ۲۰-۳۰ پونډونو د مياشتې کرایه کول. يواځيني شيان چې نن سبا به درته په گوته شي هغه هم د اتني ځيني کستونه او يا هم کومې ډرامې نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې يا هم هندي، ايراني، انگرېزي او يا هم پارسي شيان دي. دا خپله د غوښتنې کچه مور ته راپه گوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شيانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتياوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ايراني، انگرېزي او هم پارسي پوره کوي. او داسې نورې بېلگې. دلته مې يوه ورځ د پښتو ژبې او ادب ډېر ښه ليکوال شهسوار سنگروال نيازي سبب سره په ټېلېفون خبرې کولې نو ده خو ان تردې سر وټکولو چې د کور د وډۍ په پيسو باندې دا کتابونه او شمله خپروي خو پښتانه بيا دې ته د مسرپ پيسې هم نه ورکوي!

۲: د کاروبار ورته او مرستندويه برخې:

د پښتو ژبې او کلتوري برخو د ودې لپاره ټولې مرستندويه تخنيکي برخې شتون لري خو هغوی ټولې د نورو ژبو او کلتور په چوپړ کې دي. مېديا شته، د چاپولو کاروبار شته، د ټولو هغه کاروبارونو لپاره چې په کلتوري او ژبني برخو کې پرزي جوړوي، شيان او پوره کوونکي چې کار پر مخ بېولای شي شتون لری. په کليو کې ان ډېرې شته، او د ولس جرگې لا ژوندی دي. مونږ بايد چې دې ته هم پام واړوو چې نن سبا دا مېديا يا خبري رسنۍ لکه، تلویزيون، راډيو، ټېلېفون، وېب پاڼې او داسې نور څومره په چټکۍ سره وده کوي او څومره نور هېوادونه خپلې ژبې پرې بډای کوي، خو زموږ هېواد وال لدې څخه بې برخې او بيا هم د دوي مېديا او د کاروبار وسايل د نورو لپاره کار کوي ځکه چې هغه د نورو ژبو پوره کوونکي کاروبارونه د

پښتنو په مينځ کې غوښتونکي، وړاندې کوونکي، او ان مينه وال لري. او د پښتو د کلتوري برخو پوره کوونکي هم د نورو ژبو مرستندويان دي. يواځې اوس ورځو کې په پېښور کې د اتن ځينې کورسونه جوړ شوي دي. نرخ (قانون) هم کومه مرسته نه ده کړې پدې برخه کې.

۳: د رسد او خامو موادو چاپېريال پانگونه او ټاکونکي:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر گران شوی و. نو په چين کې دا د جاپان، امریکا او اروپا پر پرتله، خام مواد، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی. د دې ترڅنگ هلته په چين کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنسټيز شوي دي لکه د انټرنېټ، تېلېفون، راډيو، تلوېزيون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړیکې نيول ډېر گړندي کولای شي. د دې ترڅنگ د پانگه اچونې شرايط او د په چين دلارو سم شتون دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه گټور وبلل شول. ويونکي ژبه او د کلتور نورې برخې نو چې موږ دلته پښتو ته کتنه کوو نو دا لاندې گورو.

- ډېر کم پښتانه دي ته لېواله دي چې د پښتو لپاره يوه هڅه وکړي.

- کم شمېر خلک او په ځانگړې توگه پښتانه د پښتو د کلتوري او ژبني برخو د تجارت په برخه کې دلته به ډېر کم داسې افغانان وموندل شي چې هغوی ان په هېڅ کې شمېر دي چې په مېډيا، سينما، ننداره، تلويزيون، سټوډيو او کتابتون او داسې نورو برخو کې پانگونه وکړي. يو ځل بيا د سنگروال سېب، شهرت ننگيال، او هاجي کریم سر ټکونو ته مو پام راگرځوم چې وايي چې پښتانه ورسره هېڅ مالي مرسته نه کوي ان د موادو په بدل کې.

- کمزوری شتون د بنسټونو. دا ځکه چې د پښتو لپاره ټول بنسټونه په کار ندي اخته او د نورو ژبو او کلتورونو لپاره کار کوي.

- د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه.

- د مالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی.

- پوهو او تخنيکي بنسټ ډېر کمزوری دی.

۴: د شرکتونو ستراټېژي او سيالۍ ډگر او انگړ:

د نورو شرکتونو سره زپوره سيالۍ کول دا خود ازاد بازار يوه ډېره مهمه خبره ده. دا شرکتونه به هم د چينايي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سيالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سيالۍ کولو لپاره به کړنلاره او ستراټېژي جوړوي. چې د ستراټېژي جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانگو، وړتياوو او لور ليدونو پورې تړلي دي.

د پښتو لپاره خو کومه رسمي او يا نارسمي ستراټېژي نشته ځکه چې يواځې په نرخ کې ورته د رسمي نوم ورکړل شوی دی او بس. د پلي کولو يا د پښتو لپاره کومه کړنلاره نشته او نه هم څوک پرې خبر دي. د ستراټېژي په اړه د افغانانو د ژوندانه په نورو کچو کې خود پښتو د ودي او يا هم د نورو سره د سيالۍ په اړه يواځې د گوتو په شمېر افغانان په ښکاره هسې د ولولو څخه ډکې خبرې، چې هغه هم کومه ښکاره آزمويل شوې يا ټاکل شوې کړنلاره نلري، کوي. او په عامو ځايونو کې خو چې کله د پښتو د ودي خبره راپورته شي اختلاپ به پرته له خپله پښتانه څخه بل څوک ونکړي. ځکه چې د پښتو د ودي خبره اوس پېغور (ستگمه ټايز) شوې ده. چې کله ستراټېژي نه وي نو هېڅ د سيالۍ خو هډو پوښتنه هم نه پيدا کېږي.

دا ځکه چې د پښتو د اکسرو برخو ځای خود سيالۍ په ډگر کې دومره راټيټ شوی دی چې اوس د هغو برخو مړينه نيرېدې شوې ده. د بېلگې په توگه، د پښتو سيالۍ د اوردو، پارسي او هندي سره په ډېری برخو کې د تلولو وړ نه ده. يواځې ځينې د پښتو برخې دي چې په سيالۍ کې لا تر اوسه هم برلاسي دي. ځکه چې هغه د پښتنو د ژوندانه سره دومره تړلي دي چې لرې کول يې ټولو سيالو ځواکونو ته گرانه ده. او دا برخې د پښتنو د ژوندانه سره د چاپېريال د ځواکونو او اغېزو او سېمه ايزو سياسي، پوځي او سپماوي سياليو او اغېزو نه وروسته هم ژوندي پاتې دي. او تر ټولو ځواکمن يې جرگه او اتن دي چې موسيقي، ننداره، فلم، او رسمي او نارسمي برخې بيا په ډېر وهشت سره خپل شوې بڼه کې ژوندي پاتې دي چې د سيالۍ په ډگر کې د ځنکدن په حال کې دي.

نو مور وکتل چې دې لويو لويو شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوي لپاره د نورو څېړنيزو وسايلو تر څنگ دا د مايکل پورټر له هېواد بېرته څېړنيز ماډل څخه په گټه اخيستو وکولای شول چې هلته د پښې اېښودو وروسته ډېره گړندی وده وکړي او تر نن پورې د پرمختگ په لور په پايښتي ډول تړيو وخته روان دي.

د سيالۍ پينځه گونې ځواکونه او د لوی چاپيريال د برخو ټاکونکو څپرڼه

مخکې مو وليدل چې پښتو د هېواد او سيمې په کچه په يوه ډېره کمزورې حال کې ده، او چې کله مورځو او د کمزور يو آر دليل پيدا کړو نو د سيالو ځواکونو اغېزې کتل او څېړل ډېر اړين دي، ځکه چې د ازاد بازار په نړۍ کې ټول لوی او واره شرکتونه او کمپنۍ چې په بازار کې د ودي او نورو شيانو د خرڅولو او يا نورو بازارونو لاندې کولو تکلی کوي نو خپل ځای او ځان پېژندنه په دې د مايکل پورټر په (ماډل) بېلگيزه باندې کوي:

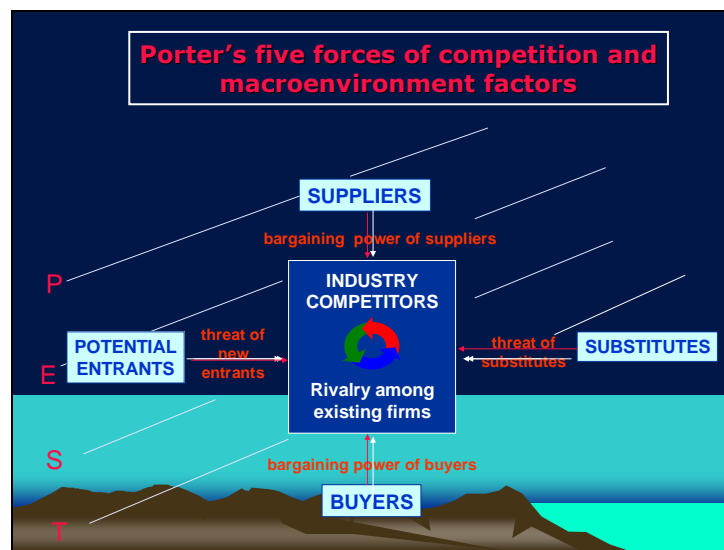

Figure 10 انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه ځواک بېلگيزه.

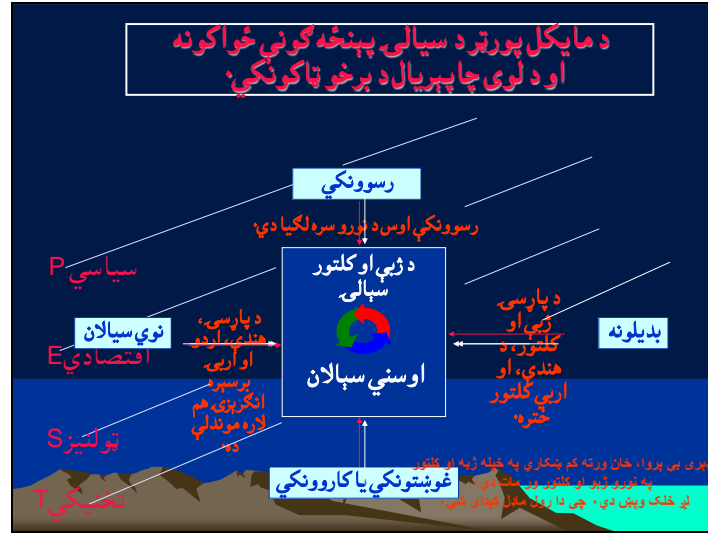

Figure 11 انځور شمېره ۱۲ د مايکل پورتر د سيالۍ پينځه گونې بېلگيزې څخه د پښتو لپاره بېلگيزه

د پښتو څېړنه چې مور د لته وکړو نو دا لاندي را په گوته کېږي:

بديلونه:

د پښتنو د ژوندانه په ټولو کلتوري او ژبني برخو کې د سيمه ايزو او لري پرتو هېوادونو اغېزه خورا ډېره ده. د پښتو ژبې لپاره په ټوله مېډيا، رسمي او نارسمي برخو کې دري يو بديل گرځېدلی دی. په رسمي برخه کې د مېډيا او کتابونو چاپېدنې شمېره او په دولت کې د دري ژبې هر اړخيزه واک د دې ښکارندويي کوي چې دا بديل ډېر ځواکمن دی. او په نارسمي برخه کې د افغانستان په دننه او بهر کې چې د هر افغان څخه، ان تر يوه وخته زما خپل درانه پلاره څخه، د تېلېفون شمېره و غواړي نو بيا به دی درته وايي چې سفر هېتادونو ، ، ، ، ، يا بيستو پانچ ششتو فنج او داسې نور. او بيا په کوزه پښتونخوا کې دا ستونځه د اوردو ژبې ده چې پښتو ته بديل جوړه شوې ده.

او همداسې په کلتوري برخو کې بيا هم د پارسي، هندي او اوردو او ان انگرېزي کلتوري توکو او په بازار او رسمي او نارسمي برخو کې د پښتو ژبې او کلتور لپاره لوی بديلونه دي چې د پښتو او پښتنو ژوندانه ته يې ښکاره او زغرد گواښ پېښ کې دی.

غوښتونکي يا کاروونکي:

پدې سره موږ کولای شو چې غوښتونکو ځواک ځان ته ښکاره کړو چې د يو ځانگړي شي د اخیستلو په اړه د نورو بدیلونو په شتون کې څومره چټکې وهی، خو چې موږ د پښتو د ژبې او کلتور غوښتونکي او کاروونکي گورو نو دوی په لویه کچه هر څه خوشې او وړیا غواړي او یا هم که د نورو ژبني او کلتوري شيان بیا په ډېر ویاړ او په ډېرو پېسو باندې اخلي، ډېری پښتانه د دې تر څنګ بیا دا دلیل هم وایي چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي لکه فلمونه، ډرامې، موسیقي، او ان کتابونه د ښېگڼې کچه یې خورا ټیټه ده، دا تر ټولو لویه ستونځه ده، ځکه چې د پښتانه د خپلو کلتوري او ژبني توکو سره کوم ویاړ او یا هم غریزوي اړیکې نه په سترگو کوي، دا ډېر خلک مني چې په کابل کې به اکسرو پښتنو د دري ژبه پدې زده کوله چې په هغې به یې وکولای شول چې د کومې پېغلې سره پرې خبرې وکړي او دا کار په پوهنتونو او ښوونځیو او رسمي ځایونو کې لکه دود گرځېدلی ؤ، او بیا به پته ولگیدله چې دوی دواړه به پښتانه وو، نو هم غوښتونکي خپله کوم خوځښت نلري او نه هم د دغه نورو سیالانو څخه د پښتنو د ژغورلو کومه هېوادیزه ستراټېژي او یا کرڼلاره شته، په دې پینځه گونو څېړنیزو برخو کې تر ټولو د اندېښنې وړه برخه همدا د غوښتونکو ده، ځکه چې غوښتونکي بې پروا وي نو وړاندې کوونکي هم، لکه سندر غاړي، فلم جوړوونکي، ننداره جوړوونکي، کتاب لیکونکي، د اخبارونو چلوونکي، د میدیا چلوونکي، ان په رسمي او نا رسمي برخو کې د غوښتونکو هغو اړتیاو ته چې په غوښتو بدل شوي وي توکي برابر وي او رسول ورته کوي هغوی هم ډېر څه نه شي وړاندې کولای او رسولای، دلته مې یوه ټوکه را پیدا شوه، دا ټوکه به زما پلار ډېره کوله، زما پلار به دې ته د سورنیو ټوکه وپیله.

وايي کوم سړي په کلي د یوه چا څخه د تجارت کولو لپاره پوښتنه وکړه چې یاره د کوم څه تجارت وکړم چې په دې کلي کې ډېر پیسې پرې وگټم؟ نو دې مشاور ورته وویل چې یاره د سورنیو، دا ځکه چې ډېر به خرڅ شي، گوره د یوه د اخیستلو زمانت زه درته کوم نور خولا پرېږده، دا لومړی سړی چې ستا څخه سورنی واخلې هغه به زه وم.

نو دې ساده سړي هم یوه بلا سورني د ښاره و اخیستل او کلي ته یې د تجارت لپاره راوړل، نو چې دې مشاور دا یو سورنی و اخیست، نو دې تجار چې څو میاشتي په کلي کې د سورني په شا گرځول نو هېڅ چا به هم د اخیستلو پوښتنه هم نه کوله، نو په دې کلي د الویه ټوکه شوله چې چا به غوښتل بل ته د نا پوهی، پیغور ورکړي نو ورته وویل به یې چې سورني به در باندې بار کړم.

نو چې غوښتنه نه وي زموږ کلتوري توکي به هم زموږ په پوهانو او انځورگرو او لیکوالانو او نورو لکه سورني باروي او په خپله شا به یې په هر ځای گرځوي، نو پښتو به خاورې وده وکړي.

د پورتنیو ستونځو په پای کې يوه بله ستونځه چې د پری خلک هغه ته پام نه کوي هغه دا چې پښتانه په خپله ژبه په ویاړ او مېړانه او ان تبیبي څېر خبرې نه کوي، نو دلته يوه رواني ستونځه هم شته، څېړنو دا بنسودلې ده چې د يوه توکي سره بې پروايي او يا په بل څېر د هغه نه غوښتل د هغه توکي مړينه او له مينځه تلل هتمي کوي.

نوي سيالان:

پدې سره موږ کولای شو چې د يو شي د وړاندې کولو او بدیلونو د وړاندې کولو نوي سيالان وڅېړو، او د پښتو لپاره نن سبا په افغانستان کې خود پارسي، هېندی، اربي تر څنگ درې نوي سيالان هم چې انگرېزي، اوردو او ترکي د ژبې او کلتوري شيانو وړاندې کوونکي او سيالان ډگر ته په دننه کېدو دي، او نښانې يې هغه دي موږ گورو چې په کوم لارو روانې دي.

رسوونکي:

رسوونکي د بازار د پوهاوي په چاپېريال کې هغو ځواکونو ته وايي چې اکسره يا پرزې، پوره شيان او يا هم نورې برخې يوا يا ډېرو شرکتونو يا کمپنيو ته رسوي. د بېلگې په توگه، د موټر جوړولو او يا الوتکو جوړولو کاروبار ته د ټيرونو، تېلو، رنگ، برېښنايي پرزو، ماشين، بنېښو او اينو او داسې نورو برخو جوړونکي، رسوونکي دي.

په همدې توگه د پښتو د ژبې او کلتور لپاره د رسوونکو مړول په اکسره ډگرونو کې په ځانگړې توگه د پښتو لپاره ډېر کمزوری دی او بله دا چې دا ټول د نورو لکه د دري، پارسي، هندي، انگرېزي، اربي، اوردو او نورو ژبو او کلتورونو په چوپړ کې کار کوي او يا هم د همدې ژبو وبيونکي دي. او ان پښتانه هم هغوی د رسوونکو رول ادا کوي. د پښتنو رسوونکي سورني په شاگرځوي او د نور ژبو بې څرخوي.

سيالۍ او اوسني سيالان:

په دې سره به موږ وکولای شو چې د اوسنۍ سيالۍ کچه او د سيالانو ځواک په گوتو کړوو. د پښتو ژبې او کلتور برخواو په رسمي او نارسمي کچه سيالۍ خوپه خورا او چته کچه شتون لري چې سيالان يا په ښکاره ژبه ورته ځواکمن سيالان وپيل

شي، دومره ځواکمن شوي دي چې پښتو لاس او پښو بنسورولو ته هم نه پرېږدي. دا سيال ځواکونه، دري، پارسي، اوردو، هندي، اربي، انگرېزي او ان ترکي ژبني او کلتوري توکي دي چې د افغانانو ټوله شتمني او آند يې ترولکې لاندې راوستلي دي. اجبه خودا ده د پښتنو غليمان او ژمن دوښمنان په دومره چالکۍ سره د پښتنو خپل مشران او ملايان د پښتو د ورکولو لپاره په کاروي. لکه د سندرغاړو وژل، په کليو کې د ډولونو ماتول، د پلمونو سوځول، د کتابونو او ښوونځيو له مينځه وړل، او ان زموږ د کلتور برخې لکه سندر، نڅا، ننداره، پوهه، جرگه او نور پېغورگرځول (ستېگمه ټايز کول) او د هنرمندانو، چې د ژبې او کلتور د برخو ماشين چلوي، د ملايانو لخوا په مرگ او د جنازې په نه کرلو گواښول دا ډېر د اندېښنې وړ خبرې دي. دا ناپوهه ځواکونه د داسې يو خترناک سيال ځای نيولی چې ډېر وړاندي او بربادوونکي او ځان وژونکي دي. د خورشيد عالم خبره په مرکه کې د بي بي سي د يوه اورېدونکي د د هغه پوښتنې په ځواب کې چې د علمایې کرام څخه يې د نزر پوښتنه کړې ده که نه نو ده د خپلو اورېدونکو څخه د دووا غوښتنه وکړه چې د هنريې مخ واوري او خپله موسيقي او هنريې د غلتو کارونو سره پرتله کړي.

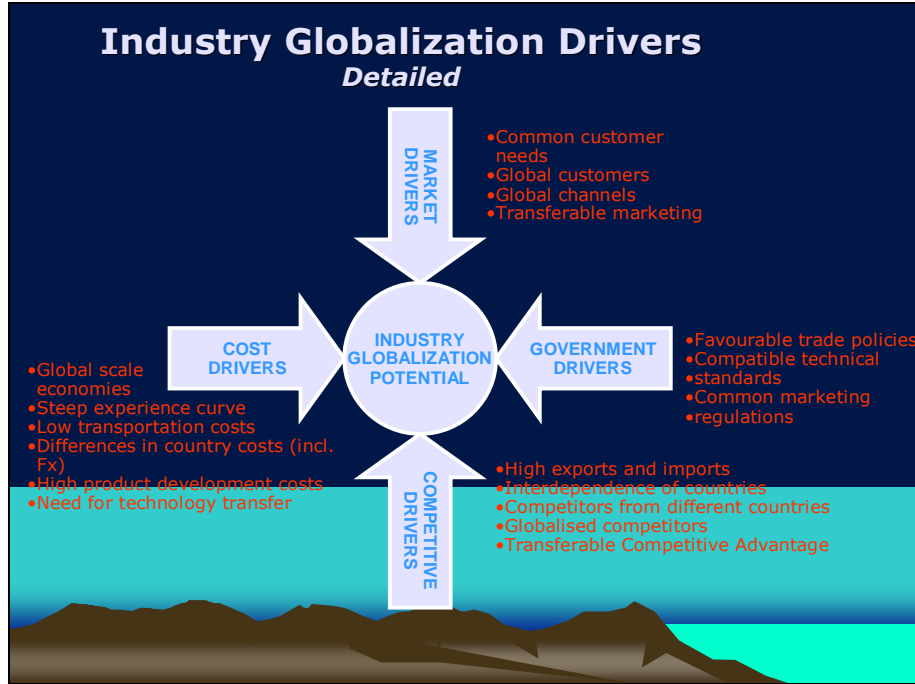
د کسب او خيز نړۍ والتوب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي

خو اکوونه

زه دلته نه غواړم چې د کسب او شي نړۍ والتوب په هکله ډېر وليکم خو دومره روښانه کول غواړم چې نن سبا چې کوم کسبونه يا چارې او شيان په گړندۍ کچه په نړۍ وال کېدو روان دي دا د ودي يوه برخه ده چې په دې کې ډېر ځواکمن لوبغاړي شته. کومه سټراټيژيکه بېلگيزه چې ما کتلې نو دا د يوې ډېرې ځواکمنې او ښې څېرنيزې وسيلې په څېر موندل شوي لپاره پکارولای شو. ځکه چې کله چې يو کسب يا چر د غوښتنې او رسولو د چاپيريال څخه او چټکې او بيا سټراټيژيکه برلاسي تر لاسه کوي نو بيا نور ځواکونه شته چې هغه نړۍ وال کېدو خواته خوځوي. دا لاندې سټراټيژيک ماډل چې جورج پيپ برابر کړی دی همدا ځواکونه په گوته کوي او د هغوی په اغېزو باندې يې هم څېړنه کړې او هم يې وړاندیزونه کړي دي.

Figure 12 انځور شمېره ۱۳ د کسب نړۍ والتوب لپاره بېلگيزه

انځور شمېره ۱۴ د کسب نړۍ والتوب بېلگيزه د جورج ييب له کتاب څخه Figure 13

Figure 14 انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلگيزې پښتو ژباړه

په دغه بېلگيزه کې موږ گورو چې دلته څلور ځواکونه دي چې د يو څيز، کسب او کاروبار سره مرسته کوي ترڅو نړۍ وال شي. د بېلگې په توگه به سوني (Sony Products) راواخلو چې دا جاپاني شيان څه رنگه په ټوله نړۍ کې او خپاره دي. او هم يې جوړول په سيمه ايزه توگه شوي دي. همدا څلور ځواکونه د دې لامل وگرځېدل چې دا نړۍ وال شي. که د چين حکومت اسانتياوې نه وای برابرې کړای، او که دوی په سيالۍ کې او په ارزانه بيو سره او د ډېرو جوړولو وسونه نه درلودلای نو دا به هېڅ وخت هم نړۍ وال شوي نه ول. داسې خو ډېر امريکايي کسبونه او شيان شته چې هغه په امريکا کې ډېر دي خو هغه نه شي کولای چې نړۍ وال شي. لکه جنرال موټر (General Motors) دا ځکه که کوم هېواد لکه چين ورته اسانتياوې برابرې هم کړي، هغه هم گران موټر دي او هم ډېر مسرې لري او هم د نورو موټرو سره سيالي نه شي کولای.

نو د ودي او نړۍ وال کېدو بېلگه مې ځکه راواخيستله ځکه چې دا د پښتو لپاره ماته ډېره په زړه پورې ښکاره شوه. نو هېله ده يو څه مرسته وکړي.

د بازار چلوونکي:

- د گډه گاک (مشتري) اړتياوې او غوښنې
- نړۍ وال گاک
- د راکړې ورکړې نړۍ وال لښتې او ويالې
- وړوندي او بدلېدونکي د خرڅلاو پوهه
- مشر تابه هېودونه

د مسرپ او خرڅې چلوونکي:

- د غټې کچې د شيانو جوړول او تويول په نړۍ واله کچه
- د غټې کچې د شيانو جوړولو اغېزه چې خرڅه او مسرپ را ټيټ کړي
- د زېرمو او د خامو شيانو او موادو د لاس ته راوړلو اغېزمنتيا او سمه لاره
- د رسولو او رسد (لوژستيکي) گټورتيا
- په هېواد کې د خرڅ بېلابېل تيا
- د شيانو د ودي د جوړولو لپاره گران تيا
- د ټېکنالوژۍ چټک بدلون

د سرکار يا واکمن (هکومت) چلوونکي:

- د تجارت غوره او گټورې پاليسۍ
- ورته تخنيکي پښې (ستانډرډ، معيار)
- گډ او ورته د خرڅلاو قوانين
- سرکار يا واکمن پورې تړلي سيالان او گاکان (مشتريان)

- د کوربه سرکاريا واکمن اندېښنې او تمې

د سيالۍ چلونکي:

- په لويه کچه لېږدول او راوړل (سادات او واردات)
- د بېلابېلو وچو او سيمو څخه بېلابېل سيالان
- د هېوادونو يو تر بله سره تړاوونه او اړوندتياوې
- نړۍ وال شوي سيالان
- لېږدونکي د سيالۍ گټورتياوې او پياوړوې

د پښتو ودي چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلگيزه کي

انځور شمېره ۱۲ د پښتو ودي چلونکي او هڅونکي او خوځوونکي ځواکونو بېلگيزه Figure 15

لکه څنگه چې موږه وليدل چې د جورج پېپ ماډل يا بېلگيزه موږ ته د کاروبار شي او يا هم کسب د نړۍ والتوب لپاره هم څېړنيزه او د پرمخ تگ لارې چارې رانښيي، نو د دې بېلگيزې څخه به د پښتو د څېړنې او ودي لپاره به لږ څه بدلون سره ما دا ماډل وړاندې کړی دی. دا ځکه چې ژبه د نورو توکيو او شيانو سره دا توپير لري چې ژبه د ژوندانه ډېر اړين کلتوري برخې په اړيکو کې راوستلای شي. د بېلگې په توگه د پښتنو په ژوندانه کې چې کوم کلتور او دود دستور دی هغه د پښتو د کلتور څخه پرته نه رسول کېږي. لکه پېغور، ننوتې، تېږه، ژبه، دا ټول چې موږ څېړو نو دوی لپاره دا پورتنی ماډل زما په آند يوه څه نا څه غوره دی.

د پښتو ژبه به هله د پايښتي ودي خوا ته و خوځېږي چې دا پورتنی چلوونکي ځواکونه يې شا ته ځواکمن ولاړ او د وخت سره سم په نوبت سمبال وي.

د بازار چلوونکي:

- د ډېرو اړينو پېرودونکو نه لرل دا ځکه چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو پر ځای بدیلونو ته ارزښت ورکوي او پيسې پرې ورکوي. او د پښتو کلتوري او ژبني توکي خوشې غواړي. دا ځکه چې دوی د نورو ژبو د هغو خوشو او مفتو په خوندونو او س هم خوشند وهي چې هغوی د وړاندېنيې او پروموشن پر وخت يې ورکړي ول. ان ډېری وخت دا پېرودونکي د پښتو د کلتوري او ژبني توکيو څخه يا د سياسيونو، ملایانو او يا هم ځينې مشرانو لخوا راگرځول کېږي او د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندې بنديز لگول کېږي.
- د پېرودونکو گډو اړتياو شتون ډېر ښکاره دی، خو دا اړتياوې چې په غوښتنه بدلېږي نو د نورو ژبو، لکه دري، پارسي، هندي، اوردو، انگرېزي، او اربي رسوونکو لخوا ورته ژبني او کلتوري توکي جوړ او وړاندې کېږي. نو د پښتنو اړتياوې په پښتو کلتوري او ژبني غوښتنه ندي بدل شوي.
- د پښتو پلمونو، ډرامو، ليکونو، او د مېډيا او رسمي او نارسمي برخو لپاره غټو تجارتونو نشتوالی خپله د بازار چلوونکي ځواک دومره کمزوری کوي چې که څوک يوې کمپنۍ يا پانگه وال څخه د پانگونې غوښتنه وکړي نو پدې آزموينه کې پاتې راشي او هېڅ يو به هم ورته زړه ښه نه کړي. دلته بيا هم هماغه د غوښتونکو خبره مينځ ته راځي چې پښتانه په خپله د دې تجارت لپاره کوم سم رول نه ادا کوي او د نورو د کلتوري او ژبني توکيو لپاره غټ تجارتونه جوړوي.
- په بازار د دغو تجارتونو په يو بل باندې نه اړ کېدل. دا ځکه چې دا تجارتونه چې د کلتوري او ژبني توکو راکړه ورکړه کړي دوی د پښتو په غوښتونکو باندې ندي تړلي او نه هم پدې برخه کې تجارت کوي. دغه تجارتونه
- د پښتنو پېرودونکو پي پروايي. دا يوه لويه ستونځه ده ځکه چې کله يوشی يا توکی پېرودونکي ونه لري او يا هم ورسره په بې پروايۍ چلند وکړي نو دا شی يا توکی د بازار له مخې ورکېږي. څېړنو دا ښودلې ده چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندې پيسې نه ورکوي، يو ځل بيا د شهسوار سنگروال سبب خبره راته ياد شي چې، د ده کتابونه او شمله مياشتينۍ چې د پښتو د توکيو په ډگر کې مرغلرې دي، پښتانه ورته بې پروا دي او پيسې پرې نه ورکوي او ان دومره هم پيسې ورباندې نه مسرپوي چې د هغو کتابونو او څېړنو د خپولو خرڅه پوره کړي.

او همداسې د نورو هنرمندانو، ليکوالانو او نورو پوهانو سر ټکونه د پښتنو څخه د دې چلوونکي لپاره د پره بڼه بېلگه د انگرېزي وده د امريکې په د اقتصاد د پره مرسته.

د حکومت چلوونکي:

- برنارد سپولسکي په خپله ليکنه (۲۴ پاڼه، ژبه او دولت، P24, Language and the State) کې وايي دې د کورا کوپا موري، چې د موري کلتور او ژبې ارزښتناکه برخه ده، په دغه نېژدې کلونو کې پدې گړندۍ وده وکړه چې دا اسانتياوې په ښونيز او روزنيز سيستم کې د حکومت لخوا، په ځانگړې توگه د کارگر گوند په دوره کې بدلون د راوستلو سره، برابرې شوې.
- حکومت او دولت کولای شي چې د بريو ځواکمن چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواک وي د ژبې او کلتور د ودې په برخه کې. خو دا همداسې چې په بازاړې کار وبار کې يوه برخه جوړوي، همداسې د کلتور او ژبې په وده او پرمختگ کې يوه برخه لوبوي.
- د دولت لخوا د مرستو او ستراټېژۍ نشتوالی، خپله لويه کمزوري ده. کله چې يو دولت په خپل هېواد کې د ژبې ودې او ساتلو لپاره کومه داسې ښکاره ستراټېژي ونه لري چې په نويو پوهنو ولاړه وي نو بيا هغه ژبه به يوه ورځ نه يوه ورځ ساه ورکړي. نو چې ستراټېژي ښکاره نه وي نو د ودې لپاره خو هېڅ راتلونکي نه وي. دا ځکه چې دولتونه ولسي نه دي او پردی کاپی او آندونه د پردو په مرسته او مشرتابه پلي کوي.
- د دولت په کچه د غوښتنو کموالی يوه بله کمزوري ده چې د پښتو د ودې لپاره لوی خنډ دی. کله يو کاروبار نړۍ وال کېدو خوا ته خوځېږي او دا چلوونکي ځواکونه او په ځانگړتوگه د دولت د غوښتنې خپله هغه کاروبار ته د پره وده ورکوي، نو چې د پښتو ژبې او کلتوري توکيو ته د دولت له خوا غوښتنه د پره کمزوري ده نو د پښتو د ودې مرسته نشي کولای او په اوسنيو شرايطو کې ورته د يو ځواکمن چلوونکي په توگه نشي کارول کېدای.
- په دولت کې د پښتو لپاره د بنسټ نشتوالی، دا هم يوه بله ستونځه ده چې د پښتو خپلواکۍ او پرمختگ ته پام ندي کړی. څرنگه چې د پښتو ژبې او کلتوري توکي د دولت او حکومت په چوکاټ کې نه هم کارول کېږي او نه هم ورته کومه ځواکمنه غوښتنه شته او نه هم کومه ستراټېژي جوړه ده نو د بنسټونو شتون هم هېڅ لامل او دليل نلري.
- بې پرواچايان او ولسمشران، د برسېرو ستونځو تر څنگ يوه بله لويه ستونځه همدا د افغانانو د ولسمشرانو بې پروايي ده د پښتو سره، ځکه چې دوی ته پښتو چې د جرگو او مرکو او نرخ او جوړجاړي دود دستور دی او وټو

- افغان پاچايا نو او ولسمشرانو د پښتو څخه هم په لاسي او هم په ناپوهۍ واټن نيولی او همدې کار پښتو د رسمي ډگر څخه نوره هم په شا کړې ده، نو چلوونکي د پښتو لپاره گټور ندی په اوسنيو شېبو کې:
- د مرستو سم نه سمبالول: افغان چارواکو لا تر اوسه پدې ندي بريالي شوي چې د هېواد لپاره د اوږد مهال لپاره په ستراټېژۍ او کړنلاره کې د ولسواکۍ او ډېموکراسۍ په لور د تگ او ودې سره پښتو تړلو باندې ژور سوچ وکړي او هغه ورسره وتړي، نو د همدو مرستو څخه هېڅ اوږد مهاله گټه پورته نکړای شوله.
  - دا ډېر کار، پوهې او زړه وړتيا او روزني ته اړتيا لري، ځکه چې دا اوږد مهاله پروژې غواړي چې ژمن افغانان هغه پلي کړي، او د دغو چلوونکو بېلگې دي لکه د هېبرود مړې ژبې وده د اسراییلو د حکومت په مرسته، د انگرېزي ژبې د انگرېزانو د واک او زبر ځواک په مرسته، د لاتيني ژبې وده د امپراتورۍ په مرسته، د اربي ژبې وده د اسلامي واک په مرسته، فرانسوي ژبې وده د ناپليون د امپراتورۍ په مرسته، د روسي ژبې او داسې نور، او د دې نورې بېلگې بيا د نورو ژبو د ودې په برخه کې وگورئ.

د سيالۍ چلوونکي:

- د سيالۍ چلوونکي څو اکونه هغه وخت يوه شي او يا هم يوه کسب ته د نړۍ وال کېدو اسانتيا وي برابر وي کله چې هغه شي او يا هم کسب د نورو سيالانو څخه برلاسی وي د بېلگې په توگه هندي پلمونه په اسيا او افريقا کې، يا هم جاپاني سوني شيان او يا هم مايکرو سافت.
  - په اوسني مهال کې پښتو د پارسي، اردو، هندي او انگرېزي او اربي او ترکي سره سيالي نشي کولای، نو چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي داسې کوم د سيالۍ چلوونکي نلري چې د هغې په مرسته د سيالۍ ډگر د سيالانو څخه وگټي او پښتو وده وکړي نو مورنښو کولای چې په دې چلوونکي ډډه ولگوي.
- دا يواځې هغه وخت شونې دی چې د سيالۍ لپاره مور و سايل او بېلگې لکه رول ماډل ولرو او يا هم هېڅوک هم زموږ د سيالۍ وړ نوي، يواځې په دوديزه کچه اتن او جرگه ده چې څو اکمن سيال نلري سره لدې چې همدا پورتنی سيالان د دواړو د ورکولو پټ او بنکاره زيار په هر ډگر کې اوباسي، خو دا دوه دوديزه مرغلرې هغه وخت کېدای شي چې د سيالۍ لپاره چلوونکي وگرځي چې د دې څخه چلوونکي جوړ او بيا د سيالۍ چلوونکي په توگه ترې کار واخيستل شي، نو دا هغه وخت شونې ده چې پښتانه دومره شي چې خپل دود دستور غوره وگڼي او کشران، مشران او پوهان رول ماډل شي او

نورو ته د پېغور د ټکي ورکولو کې هم برخه واخلي. او د هغه چا چې پښتو او پښتونولي نوي زده نو هغه د پېغور وړ وگڼل شي. لکه وی وی ستا اتن په ریښتیا ندی زده نو بیا ته ځان ته څرنگه افغان وایې!

د کلتور چلوونکي:

- د دې لپاره چې یوه ژبه بېرته له سره راژوندي شي نو کلتور په دغه بیا راژوندي کولو کې یو ډېر ځواکمن او ښکاره رول لوبولی شي. یو ځل بیا برناډ سپولسکي (۱۲ پاڼه، ژبه او دولت، Language and the State, P16) وایې چې، په ټولنیزه کچه د یوې ژبني ډلې برابري او یا هم لوړتیا او اتلولي ارزښتونه باید په ګوته او په ډاګه شي. په کلتوري کچه، دودیز ارزښتونه او دود دستور باید په بیا راژوندي او یا هم د رغنده او روغ شویو ارزښتونو دودونو باندې بدل شي چې دا ښکاره کړي چې د اړو دودونه څخه رېښه اخلي او په هغو تړلي دي. لکه چې وایې دلته د پښتنو په هېواد کې هر سړی د خپل سر باچا دی.
  - د کلتور برخې لکه اتن، جرګه، موسیقي، ډرامه، انځور، دراوی، کلیواله جرګه او مرکه، جامه، شمله او پگړی، ډوډی، او په خپله پرې خبرې کول او داسې نورې برخې کېدای شي چې د خپلو څخه وروسته د دوی د چلوولتیا ځای ښکاره شي. او اغېزمنتیا یې په ګوته شي ترڅو وکولای شو چې دا ځواک د پښتو لپاره په کار واچوو. په پلازمېنه کابل کې ډېری پښتانه د مینې آند یې په پښتو نه دی او کومه خیالي نړۍ چې د کومې پېغلې په سترگو او ان په انځور کې ویني نو هغه ټوله جوړه نړۍ بیا په پښتو نه ده. لکه چې په زرهاوو داسې پښتنو ما ته په خپله دا په ډاګه کړې ده چې دوی ان که په مینه کې بریالي شوي هم دي خو دا پیل یې په پښتو ژبه ندی شوی نو د پښتو لپاره دلته دغه کلتوري چلوونکي خورا کمزوری دی چې سیاله ژبه پارسی یې چولوي. مېرمن شارلت هوپمن چې نجونې د ژبې په وده ورکولو او وړاندې کولو کې خورا ډېر ښه رول لوبولی شي
- (۴۱ پاڼه، ژبه او دولت، سورايت، (P41, Edited by Sur Wright, Language and the State),)

- دا کلتوري برخې ځینې یې په افغانانو ډېرې ګرانې دي. لکه اتن او جګه او مرکه، د پښتنو د اتلانو کیسې او نورې کیسې جامه چې د دې بدلول بیا نو د افغانانو هغه د ژوندانه ژونکې بدلول دي.
- په کلتوري برخو کې اتن او جرګه، په بره پښتونخوا کې او پلم، موسیقي، ډرامې او جرګې په کوزه پښتونخوا کې د نورو په پرتله لا تر اوسه خورا ځواکمن دي سره لدې چې پدې افغانانو باندې څه څه رانغلل، خو دې خلکو دا دود په

طبعي توگه نشو پرېښودای او ورسره پاتې شو. او همدا کلتوري توکي دي چې د نړۍ په نورو هېوادو کې د ننه خو لا پرېږده په ټوله نړۍ کې دوی خپله ژبه او کلتور خپور کړی دی، بېلگې يې هندي فلم او هنر او ډوډی، د افريقا رگبي موسيقي او نڅا، د اوردو ژبې ډرامې، د اېټاليا انځور او فېشن، د يونان کلتور، او داسې نور. مور کولای شو چې له څېړنو وروسته دا د پښتو د ودي لپاره د ډېر ځواکمن کلتوري چلوونکيو په توگه په کار واچوو د کيسو او کتابونو ليکل هم د هڅونکي او چلوونکي په توگه پکاريدای شي که چېرې دا په يوه نوې ډول او داسې بڼه را ډگرته شي چې يا خو ډېر خواږه او د نوي نسل او ځوانانو لپاره د خوښۍ وړ وي لکه د هري پاتر کتاب چې ټول افغانان ورته مينه وال شي او يا هم داسې کتابونه وليکل شي چې هغه ډېر يو نوی شی وي چې ډېرو پخوانيو پولو باندې تېر شي او د روزاندو او آمو خلکو تر مينځ د کړکېچ بنسټ وگرځي. چې دا د نزونو اختلاپ او تربگني به د نورو ليکنو لکه ټکونو او پالنو په بڼه کې پښتو ادب لمنې ته ډير نوي شيان ور ډالی کړي او د پښتو ادب به پري شتمن شي. چې د پښتو ودي سره مرستندويه ځواک سره مل گرځي.

تر اوسه خو مور بيا ځې همدا کلتوري چلوونکي ځواکمن وموندل او که چېرې نور هم وي نو هغه به هم تر څېړنې لاندې راولو او د چلوونکي کار به ترې واخلو. دا چلوونکي د وخت په تېرېدو سره خپل ځايونه او ځواکونه بدلوي نو افغانانو ته په کار دي چې هر لس يا پينځه لس کاله وروسته دا وڅېړي چې کوم چلوونکي په کوم ځای او ځواک کې دي.

- تر دغه ځايو پورې خو مور وليدل چې په افغانستان کې او په اوسني حالاتو کې د کلتور ځواک تر ټولو غوره دی او د دې سمه څېړنه په کار ده.

د کلتوري چلوونکيو ډېره بڼه بېلگه د هندي او اوردو ژبو کېدای شي.

د اند چلوونکي:

- برنارد سپولسکي (۲۱ پاڼه، ژبه او دولت، P21, Language and the State), بيا هم وايي چې دا د همدغو ايډيالوژيو يا عقيدو يا غوتو ځواک و او هم دا دومره ځواکمن ول چې ان هغه خپل مخالفان يې هم دې ته اړ اېستل چې د هېرو ژبې زدکړه ورته په زړه پورې وگرځي او دا نوې هېرو ژبه زدکړې د ننه څخه.

- او بلې خوا ته د نيو زيلنډ مورې ژبه په خپلو هڅو کې پاتې راغله ځکه چې د هغې سره داسې کلتوري، ټولنيز، مذهبې ځواکونه نه ول چې پرې ژوندانه ته لاره وباسي. سره لدې چې دا ژبه رسمي هم شوله او هم په بنونځيو کې په ليک لوست کې شامله کړای شوله.
- جرگه په خپله يوه پلسپه او آند دی. تر هغه ځايه چې د جرگې پياوړتيا او ارزښت په افغاني ټولنه کې دي، جرگه د يو اند ځای نيسي، دا ځکه چې داد ژوند هغه برخه ده چې د نورو برخو سمبالونکې ده. جرگه هم لکه اتن يوه ځواکمنه کلتوري توکې ده او لا تر اوسه په لر او بر افغانستان کې خپله بناغلتي ساتلې او اهميت يې نور هم په زياتيدو دي. جرگه هم مور کولای شو لکه د اتن په بره پښتونخوا کې او، ډرامې او فلم، او موسيقۍ چې په کوزه پښتونخوا کې څه نا څه ځواکمنتيا لري، او د وخت سره سم د جرگو نوی ډول همدا د ازرت باچا خان د ژوندانه مبارزه او د دده کتابونه په خپله يوه لويه شتمني او پانگه کېدای شي، په څېر د يوه چلوونکي په توگه له څېړنې وروسته د پښتو د ودي لپاره وکاروو. په نړۍ کې ډېرې داسې بېلگې شته چې د يوه آند او يا آيديالوژۍ په مرسته يوه ژبه او کلتور خپرېدل او وده کول، لکه د يونان د پلسپې (ډېموکراسۍ) او د مرکو او جرگو او د ولسواکۍ اند په مرسته د دوی د ژبې او کلتور خپرېدنه، د فرانسې د رشنلېزم (عقل يا پوه پالنه) په مرسته د فرانسوي ژبې او کلتور سره د نورو هېوادونو مينه،

(۲۴ پاڼه، اروپا د ناپېليون څخه راوړوسته، دېوېد تامسن، (P64, David Thomson, Europe Since Napoleon)

او داسې نورې د آيديالوژيو او مذهبونو بېلگې په نړۍ کې:

د دغې برخې په پای کې دې پایلې ته رسېږو چې د دغې بېلگېزې او ماډل په رڼا کې د پښتو د ودي لپاره يواځېني چلوونکي او خوځوونکي چې ځواکمن دي هغه کلتوري او آندې دي نو د دې نوره څېړنه په کار ده چې بيا وروسته دغه چلوونکي ځواکونه و خوځول شي او پښتو د يو پايښتې ودي خواته چې ستراتيژيکه برلاسي ولري ولاړه شي. او د کلتور چلوونکي ته د لومړيتوب ځای ورکول شو نو وروسته آند، بازار، حکومت، او په پای کې د سيالۍ چلوونکو ته پام وکړو. مور نشو کولای چې يواځې په يوه چلوونکي کار وکړو دا ځکه چې دا چلوونکي ټول له يوه بل سره تړلي دي او يو بل اغېزمن کوي. نو مور ته پکار دي چې په هېواد چې هر څوک په هر يوه چلوونکي کې ځان ځواکمن ويني نو هلته دې خپل زيار وباسي او پايښتې کار وکړي خو لري او لومړيتوب همدا دی چې

۱: د کلتور چلوونکي

۲: د آند چلوونکي

۳: د بازار چلوونکي

۴: د حکومت چلوونکي

۵: د سيالی چلوونکي

د دغو د ځانگړيو برخو په اړه چې نور هم دا وڅېړو بيا به پشپړه لارښوونه برابره کړو ترڅو هر څه ښکاره او هر چا ته خپل خپل ځواکمنتيا، او لومړيتوبونه ورپه گوته شي.

Figure 16 انځور شمېره ۱۷ د سيالی د چلوونکي برخې بېلگيزه

Figure 17 انځور شمېره ۱۸ د نړۍ نورو ژبو ته د کتنې بېلگيزه

د بيا څه نا څه ژوندي شويو ژبو يوه بېلگه:

هېواد	ژبه	وېونکي
اسراييل	هېبرو	اروپايان، عرب، روسان، امريکايان
استونيا	استوني	استونييان، روسان
نويزلنډ	موري	موريان
استراليا	کوارنا	د استراليا پخواني او اسلي او سېدونکي
هوايي	هوايي	هوايي امريکايان
سايپېريا	يوکاگر	سايپېريايان
شمالي امريکا	نووجو	د امريکا پخواني او اسلي او سېدونکي
وېلز	وېلشي	د وېلز او سېدونکي
اېرلنډ	ايرېش	د اېرلنډ او سېدونکي

Figure 18 انځور شمېره ۱۹ د څو ژبو چې بيا راژوندي شوي دي بېلگه

- دا پورتنۍ ژبې د څه نا څه برياليتوبونو بېلگې دي خود David Crystal په وينا ډېری پوهان دا لاتراوسه د وخت نه مخکې گڼي چې گوندې دا بيا ژوندي شوي ژبې دي پايښتي بڼه غوره کړي. دلته دوه د ليلونه دلاندي خوانه ، کلتوري، او د پاسه ، سياسي، په گوته شوي دي، چې دا ژبې يې را ژوندي کړې دي. همدارنگه مورگورو چې د يهودو ژبه Eliezer Ben-Yehuda په کومو ستراپتيزيو بيا را ژوندي کړه. ده درې ستراپتيزي درلودلې. په کور کې،

په ښونځي کې او ټکي ټکي او بيا هم ټکي، دا ورسټنۍ ځکه چې په نولسمه پېړۍ کې د دوی ژبه ډېره کمزورې وه او ده له خپله کوره پيل وکړ. د يوې اجبې بېلگې په توگه غواړم د لوستونکو پام دې ټکي ته راوړوم چې په استراليا کې د وارنگو د ژبې پخواني وپيوندکي اوس په دې خپله پخوانۍ ژبه زده کوي چې دوی وياړي چې د دوی ژبه د نړۍ په ژبو کې هغه ځانگړتيا لري چې نورې ژبې يې نه لري او هغه *syntactic ergativity* ده. چې يو غونډاله پرته له دې چې مفعوله وگرځي هغه دا ښوولې شي.

- يوه بېلگه د ژبې د بيا راژوندي کولو لپاره په امريکا کې چې دوو امريکايانو (بن لېواين او جوليا شولز Ben Levine and Julia Schulz) لخوا په مخ پېول کېږي چې د دوی د دغې پروژې او پروگرام نوم د ژبې بيا را ژوندي (Language Revival) کول دی. د دوی فلسفه په دې بنسټ ولاړه چې هر هغه ټولنه چې په ځان باور نلري او نشي کولای په ټولنه کې په خپله ژبه خبرې وکړي او يواځې د کور دننه په خپله مورنۍ ژبه خبرې کوي نو دا ژبه به خپله د وخت په تېرېدو سره د مرگ کندو ته ور روانېږي. او دويمه خبره دا ده چې که هغه د پای ټولنه ويده پاتې شي نو د دې ټولنې ژبه به خامخا مړه کېږي.

- نو دې د ژبې د راژوندي کولو ټولنې د همدې دوو ستونځو ته په ځوابولو کې دا فلسفه داسې جوړه کړې ده چې:
- **لومړۍ:** ژبه او کلتور بايد چې يوځل بيا راښکاره شي. او ددې لپاره اړينه ده چې نوښتي لارې چارې ولټول شي. او د کلتور برخې او د تاريخ بيا کتنه چې هغه بې پروا او ډارن د ژبې وپيوندکي وهڅوي ترڅو زړه ور شي او هغه شرم او ډار لرې کړي او په مېړانه په خپله مورنۍ ژبه خبرې پيل کړي.
- **دويم:** د هغو خلکو را وپيښول پکار دي چې دوی د کلتور ټوله برخه پېژني او په ژبه روانې خبرې کوي او هم ټوله ژبه يې زده ده. چې دوی دنورو لپاره بېلگه جوړه شي.

پدې کې ما ته د پښتو لپاره د استاز شهبوار سنگروال سبب او ډاکټر سبب اکبر هلمندي (وردگ) هغه کيسه راپياد شي چې دی دا وايي چې کله سلطان مامود په پاني پت کې د ماتې سره مخ شو نو د ده د جگړې کومندان خالد لومړی کرنې خپلو ټولو پوځونو ته امر وکړ چې: ((لمنې سره غوټه کړئ چې په اتني پرې ورځو او بريد پر دوښمن کوو. او هماغه ول چې دوی بريالي شول.))

رابرت کاوشر (Robert Kaucher 19999) په خپله ليکنه کې ليکي چې ژبه د کلتور ښکارندويي کوي، يواځې يو کلتور په سمه توگه په هماغه ژبه کې څرگندېدای شي چې په کومه ټولنه کې يې وده کړې ده.

په يوه بله ليکنه کې سارا سټېونسن (Sarah Stevenson) بيا د وېلش ژبې په هکله ليکلی دی وايي چې د ژبې راژوندي کول خو په اسل کې د وېلز د کلتور بيا راژوندي کول دي.

Andrew Carnie په خپله ليکنه کې د آيرشې ژبې د بيا راژوندي کولو په ليکي چې يواځې په ښوونځيو کې ښوونه د آيرش ژبې لپاره بس نه ده او دا په خپله د ژبې راژوندي کولو لپاره دومره مرسته نه کوي، نو دا اړينه ده چې آيرشه ژبه د ژوندانه په نورو برخو کې او د کلتور سره وگڼل شي.

او دی د آيرش د يوې ځانگړې نڅا Riverdance and Irish Step-Dance on Broadway په هکله ليکي چې تر يو کال مخکې به آيرلنډيان پرې شرمېدل خو اوس دوی پرې وياړي، که چېرې دوی دخپل کلتوري نڅا سره مينه ژوندی وساتي نو دا به د ژبې راژوندي کولو لپاره يوه نوې هبله راژوندي کړي، او همدا وياړنه به دوی د ژبې په وياړ و بيلو خوا ته بوځي.

Britta Korth بيا د کرغېزي ژبې ستونځو ته په خپله ليکنه کې داسې کتنه کوي چې، کله د يوې ژبې بيا راژوندي کولو هڅې کېږي نو ان د قانوني ځواکونو څخه کار اخيستنه کار نه ورکوي، دا ځکه چې ژبه يواځې قانون هم نشي کولای چې په ټولو ومني، دا بېلگه راوړي چې هلته په کرغېزستان کې چې کله دوی غواړي ژبه بډايه کړي نو د روسي ژبې څخه ټکي اخلي او دا کار بيا دوی ته بله ستونځه راپاڅوي چې روسي ژبې او ان کرغېز خلک بيا کرغېزي ته په سپکه گوري او دا و بيل کېږي چې کرغېزي د وهشيانو او شاته پاتو خلکو ژبه ده، چې همدا سپکاوی (stigmatization) دوی د کرغېزي زدکړې او هم د مېنې څخه لرې کوي، او که چېرې څوک په کرغېزي روانې خبرې کوي نو هغوی بيا د بهرنيانو سره کار کوي چې هغوی د ژبې د بيا راژوندي کولو په لړۍ کې هېڅ برخه نشي اخيستلای.

Zhanara Nauruzbayeva په خپله ليکنه کې د کزاکي ژبې د ستونځو په هکله د کرغېزي ژبې ته ورته ستونځو ته گوته نيسي او وايي چې د کزاکي ژبې سپک گڼل نه يواځې د روسي ژبو لخوا کېږي بلکه دا د کزاکانو پوهانو او ليکوالانو لخوا په پراخه کچه روانه ده چې دا لړۍ کزاکي ژبه د پرمختگ څخه راگرځوي.

د پښتو څېړنه د سټراټيژيکو سياليو بېلگيزه کې

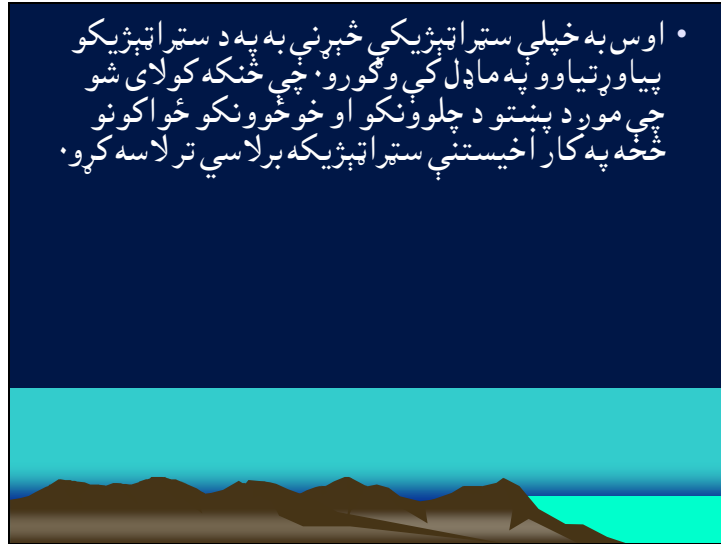
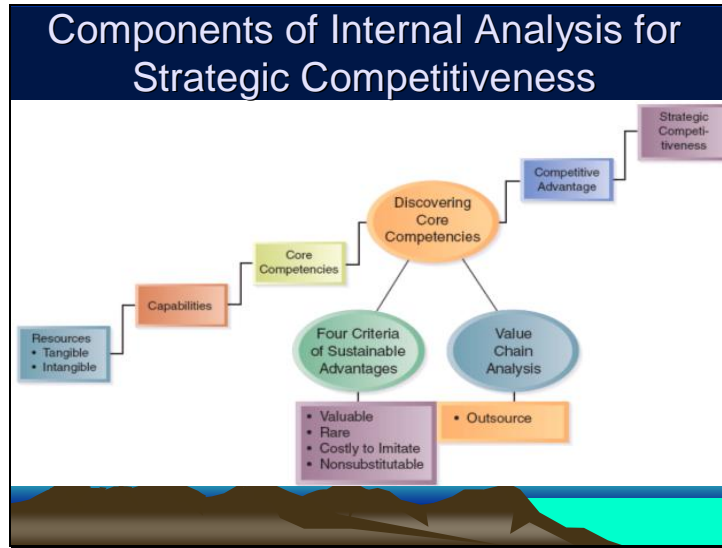

Figure 19 انځور شمېره ۲۰ د سټراټيژيکو څېړنو لپاره پيل

انځور شمېره ۲۱ د سټراټيژيکو سياليو څېړنيز بېلگيزه Figure 20

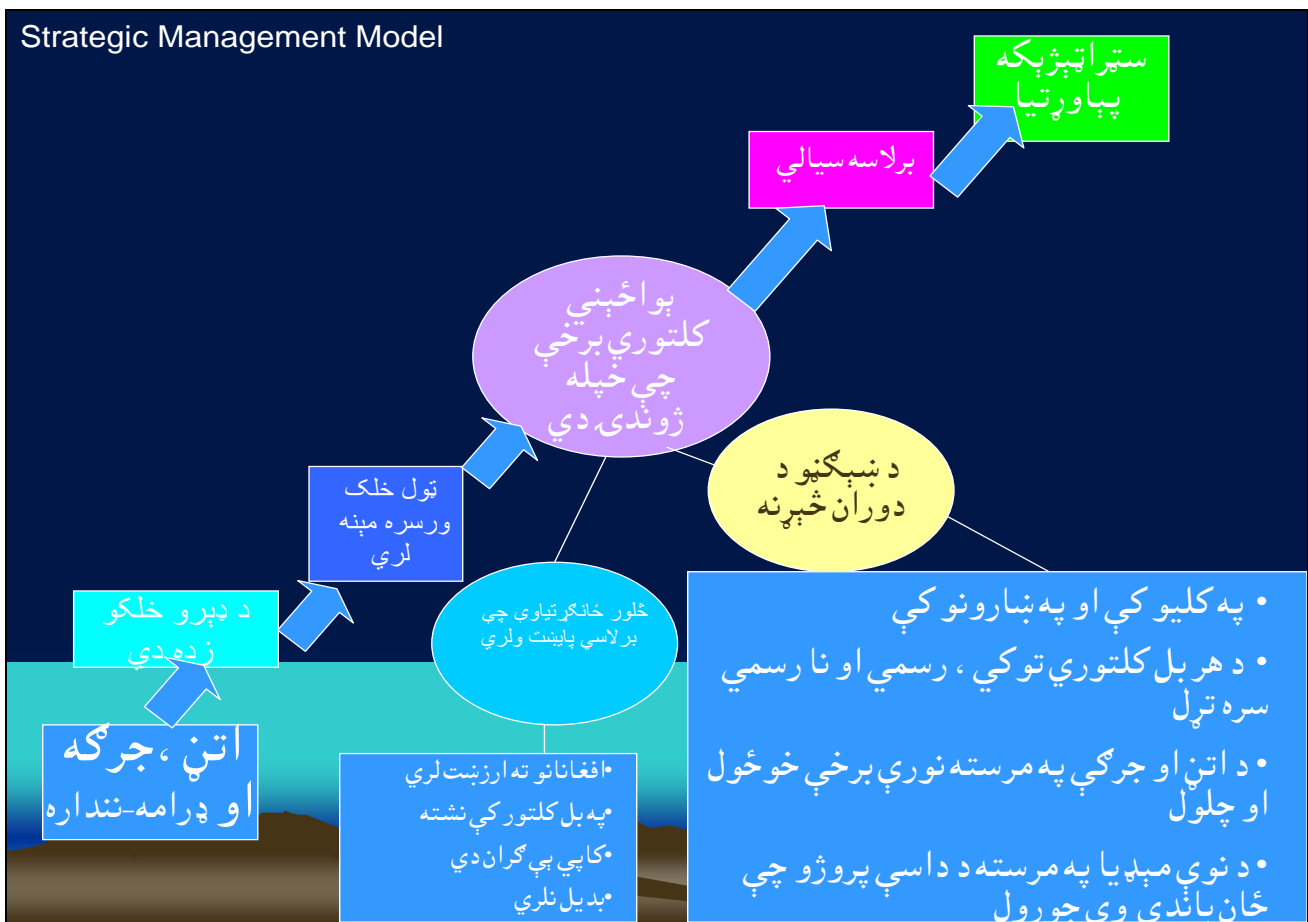

Figure 21 انځور شمېره ۲۲ د ستراتيژيکو سياليو بېلگيزه د پښتو لپاره

دا چې موربره دې بېلگيزې ته په ځير وگورو نو دا خو به راته ډېر ساده کار ښکاره شي او يا هم د کېدو څخه لرې، خو يوه خبره جوته ده چې دا بېلگيزه مور د ستراتيژيکې پياوړتيا لاس ته راوړل رانښيي، د پښتو د ودې لپاره چې همدا کلتوري او ژبني توکي لکه په لومړي سر کې اتني او جرگه په بره پښتونخوا او کوزه پښتونخوا کې او ننداره-ډرامه په کوزه پښتونخوا کې او بيا وروسته همدا سې نور چلونکي و خو څول شي نو بيا به همدا ستراتيژيکه پياوړتيا تر لاسه کړو، اندرې يا يانگ (۳۹ پاڼه، ژبه او دولت ۱۹۹۲، 1996 Andrea Young, on P39, Language and the Sate) کې ليکي چې "زه خورا پدې باور يم چې هڅونه د خوبونې بېلگيزې لپاره يوه بنسټيزه خبره ده. د هڅونې برخې دا دي: موخې، اړتياوې، مزاج، غوښتنه، او خوبه. او په ريښتيا سره مور دې ته بيا په دريو بېلابېلو برخو کې کتلاي شو. لومړی په خپله ماشوم په همدغو برخو کې کتل، دويم بيا د ماشوم تر ټولو نېژدې چاپيريال چې د ماشوم کورنۍ ده چې مور او پلار او د هغوی مزاج او بيا په کور کې د ژبې کچه او په خپله ماشوم ته هڅونه او لارښونه د ژبې په زدکړه کې او په پای کې ټولنه کې د ژبې اغېزه چې دا بيا نورې برخې لکه سپماوي، مذهبي، او د پوهنې کچه ده چې خپرل يې اړين دي، ما په خپل وار سره بيا د پښتو د کلتور برخو د څېړنو لپاره د پېشن يوه بيلگيزه را اخستې ده چې د پښتو ټولې برخې مې په کې تر يوې کچې پورې خپرلي دي. هبله چې لوستونکو ته په زړه پورې وي.

انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلگيزې لومړۍ برخې بېلگيزه Figure 22

نو اوس موږ ته پکار دي چې اتني او جرگه او بيا په ځانگړې توگه د نن ورځې سره سم پرمخ تللي جرگې چې هغه سياسي گوندونه او د هېواد په دوه جرگې يې بڼې بېلگي کېدای شي چې ان د ازرت باچا خان او او دل سمد خان د مبارزو کتابونه لويې لوي بليگي کېدای شي او ان د کلتور نورې برخې سمې ژورې وڅېړو تر څو هر څه راته په ډاگه شي چې د دوی ځواکمنتيا، کمزورۍ، فرستونه، او گواښونه په دريو برخو او چاپېريالونو کې لکه د کور، کلي او بيا ټول هېواد او نوره نړۍ کې څه دي. دا ځکه چې په کور کې ټول به لومړی په دې دريو چاپېريالونو کې موږ ته يوه ښکاره بڼه او انځور راکړي، چې زموږ په کورونو کې څه تېرېږي او د دود دستور د برخو سره څه چلند کېږي.

لکه څنگه چې زما په اند په لومړي سر کې بايد چې د اړتيا، غوښتنې او بيا رسولو په موندلو سره به موږ وکولای شو چې دا اړتياوې د کور، کلي او بيا ټول هېواد په چاپېريال کې وڅېړو او همدا رنگه دا به هم راته په گوته شي چې په دغه دريو چاپېريالونو کې ځواکمنتياوې، کمزورۍ، پرستونه، او گواښونه څه دي؟ او چلوونکي څنگه او په کومه بڼه و خوځوو؟ تر څو وکولای شو د اړتيا، غوښتنې او رسولو په بنسټيزو کړنو او مرسته د پښتو ودي لپاره د کړنلارې يا ستراتيژيکې برلاسی په لور بريالي گامونه او پت کړو. د دې لپاره چې دا ستراتيژيکې برلاسی د سم پلان او کړنې په بنسټ د ټولو افغان سيمو لپاره يو شان او گډ بنسټه شي نو دا اړين برېښي چې دا د افغانانو په ټولو سيمو کې په لره او بره پښتونخوا کې يې وڅېړو. دا کار بيا په ټولو افغانانو پور دی په ځانگړې توگه، پوهان، چارواکي او هنرمندان چې چې دوی بيا د دغه چوکاټ کارولو سره په خپلو سيمو کې دا ځواکمنتيا، کمزورۍ، پرستونه، او گواښونه وڅېړي چې بيا کومو کومو برخو ته

لومړيتوب ورکړي او کار ورباندې وکړي او پروژې ورته جوړې کړي. د دې ترڅنگ د رسمي او نارسمي برخو لپاره هم همدا شان په سياسي، ټولنيز، سپماوي او قضايي تخنيکي او ټکنالوژيکي برخو کې وڅېړل شي او ورته پروژې جوړې شي.

د پښتو فلم څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

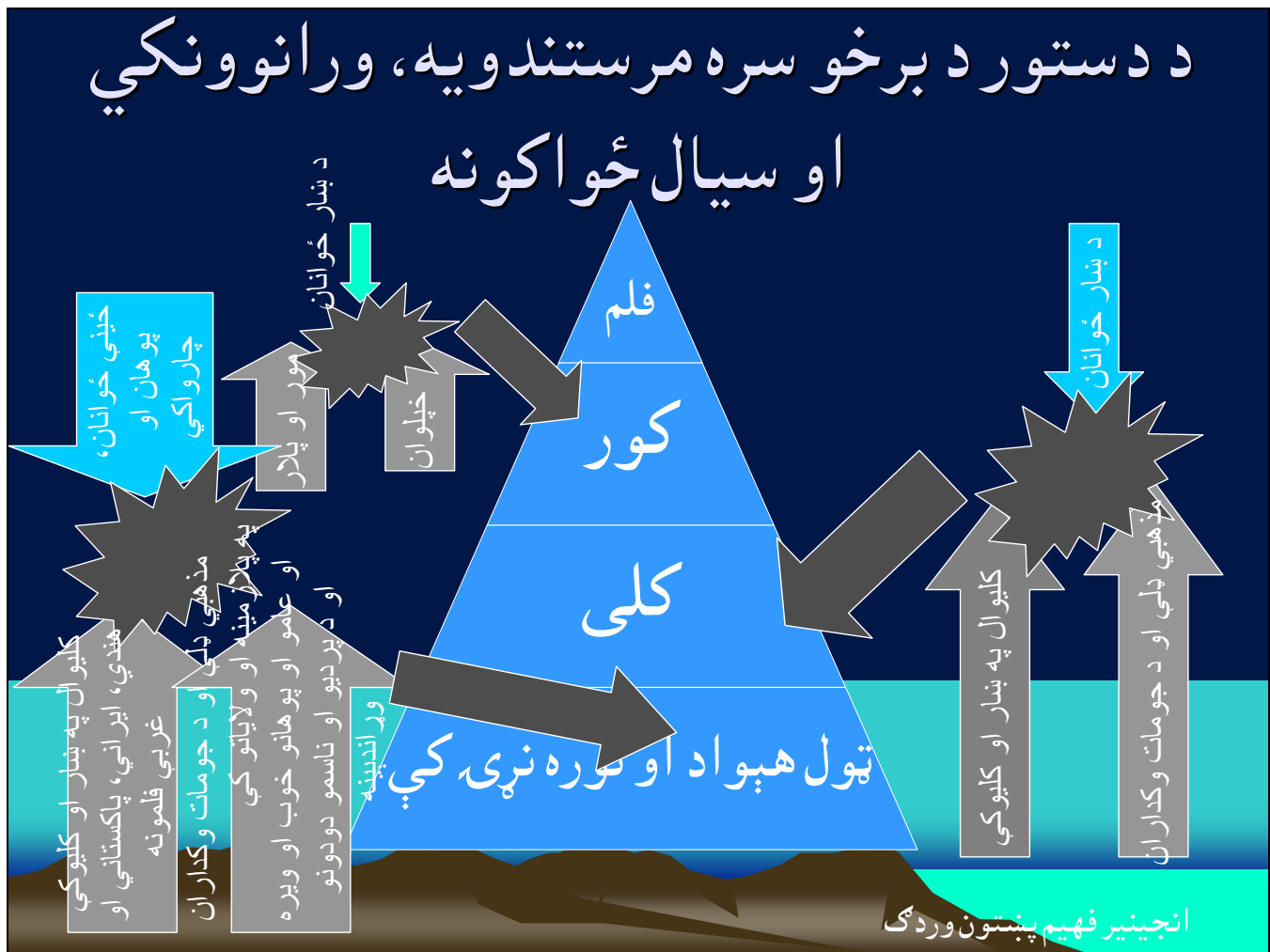

Figure 23 انځور شمېره ۲۴ د دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنه بېلگيزه

په لومړي سر کې غواړم چې د فلم ځواکمنتيا، کمزوری، فرستونه، او گواښونه د افغانانو په دې دريو چاپېريالونو کې وگورم. په دغه څېړنيزه بيلگه کې چې بره کتله کېږي دا به هم په گوته شي چې د فرستونو موندلو او يا هم شته فرستونو څخه به څنگه گټه پورته کوو.

په دغه بېلگيزه کې دا زرغون رنگ د مرستندويه او فرست جوړوونکي او اغېز او ځواک دی. او دا څرنگ بيا د سيال او وړانوونکي اغېز او ځواک لپاره ځانگړی شوی دی. او د څړو او زرغونو غېشو څوکې چې او پند والی او نری والی د دوی خوا او ځواکمنتيا ښکاروي.

کور:

د افغانانو د کور په چاپېريال کې چې موږ د پښتو فلم يا افغان فلم ځای گورو نو دا جوته کېږي چې دلته په دې ډېر ارزښتمن او مهم چاپېريال کې د پښتو د فلم سره مينه په ډېر کرکيچن حالت کې ده. ځکه چې لومړی خود فلم کتل دي او بيا د فلم لپاره او د فلم په کاروبار کې کار کول چې گورو نو په دې درېو اړو برخو کې يواځې د ښارونو ځينې ځوانان هم د فلم سره مينه لري او هم د فلم لپاره او په فلم کې د کار کولو سره مينه لري دا بيا په کوزه پښتونخوا کې تر بره پښتونخوا پياوړې ده.

که چېرې يو ځوان د فلم د کتلو لپاره وغواړي چې کور ته فلم راوړي نو په لومړي سر کې به مور او پلار ورسره په اکسرو ځايونو کې مخالفت وکړي. د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کليو ده، خودا بيا په د کوزې پښتونخوا په کليو کې لکه سوات او مرادان کې دا دوښمني بيا کمزورې ده. نو د ښار هلکان او نجونې کولای شي چې فلمونه وگوري، خود فلم په کاروبار کې او په ځانگړې توگه په فلم کې کار کول دا نو بيا د ټولو کورونو په چاپېريال کې دومره لويه ستونځه ده چې ان د پېغور ځای يې نيولی دی. نو هلکان هغه هم د ښارونو به لږ څه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اتري وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرگ به وگواښل شي. نو د پښتو فلم سره چې کوم چلند په کور کې کېږي هغه همدا اړتيا وژني او د غوښتنې پړاو ته يې نه پرېږدي. نو کومه اړتيا چې د پښتون په کور کې غوښتنې ته اوږدې ده هغه بيا نور فلمونه لکه، پارسي، هندي، انگرېزي، اربي، ترکي، اوردو او داسي نور پوره کوي. او چې د فلم په نړۍ او کاروبار کې د کار کولو کومه مينه ده هغه هم دغو افغان ځوانانو د نورو فلمونو په چاپېريال کې سره کړې ده.

دا دوښمنۍ څو اړخونه لري.

- لومړۍ:** دا کوم پلمونه او ډرامې چې نن سبا جوړېږي ډېرې يې د پښتنو د کلتور برخې د سره نه لري، لکه جرگه، اتن، دراوی او داسې نور.
- دویمه:** دا چې په دې پلمونو کې کیسې يې د پښتنو د ژوندانه لپاره په ژوندیو کېسوندي تړلې.
- درېمه:** دا چې د اوچتو زدکړو او کاروبارونو افغانان ورسره مینه نه ښکاره کوي او نه هم په کې ونډه اخلي.
- څلورمه:** دا چې دا د ماشومانو لپاره ه کوم توکي نه برابروي چې دوی بیا کله پلرونه او میندې شول چې بیا دوی باندې اغېزه وکړي.
- پینځمه:** دا چې په پلمونو او ډرامو کې رول ماډل او یا هم پېژندل شوې او ښې څېرې او مخونه نه هم شته او نه هم پېژندل شوې او ښې څېرې او مخونه ورځي، نن سبا یواځینې سپرې چې په اوچتو کسانو کې د پلمونو او ډرامو سره مرسته کوي او مینه ورسره لري ترڅو چې ما اورېدلي دي هغه یواځي گل اغا شېرزی د ننګرهار والي دی نور ټول د کلتوري برخو او په ځانګړې توګه د پلم او ډرامې نه یا هم لرې دي او یا هم ورسره ښکاره دوښمنی کوي او د پېغور په سترګه ورته ګوري.
- نو پایله دا شوه چې پلار او مور او خپلوان د وړانوونکیو ځواکونو کار ترسره کوي او دغه اړتیا په ژونکه کې وژني. او دوی بیا د سیال کار هم کوي چې د سیالو ځواکونو سره لکه د نور فلمونه لکه، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي، اردو او داسې نورو سره بیا دومره مخالفت نه کوي او هغوی ته د کور په چاپېریال کې ځای ورکوي. او که یې ماشومان د هغو فلمونو سره مینه پیدا کوي نو دوی بیا دا مینه په غوښتنه بدلوي او دوی دي چې دا بیا په مالي ډګر کې پټی په غاړه اخلي او د نور فلمونه لکه، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي، اردو او داسې نورو د رسولو او ځوبولو لپاره پیسې خرڅوي. او د پښتو د کلتور خزانې بې تشه او دنورو ژبو او کلتور خزانې بې ورډکه او پانګه یې ورډېره کړله. بله اغېزه یې دا ده چې د افغان په کور کې افغان بېلګه او رول ماډل نشته. تاسې به ډېرې داسې کورنۍ لیدلي وي چې خپلو ماشومانو ته د همدې فلمونو د انځورګرو نومونه او فېشنونه ورکوي. د ټولو افغانانو په کورونو کې به داسې کور هېڅ هم پیدا نشي چې هلته به ټول فلمونه پښتو وي. زه په خپله دې ګواښ ته مخامخ یم او دا زما یواځینې کور دی چې دلته ټول فلمونه او ډرامې پښتو دي او ډا ټول د پېښور، کوټې، کابل او لندن د سوتال او نورو ځایونو څخه ترلاسه کوم. ما سره به تر پینځو سوزیات د پښتو فلمونو او

ډرامې پيټې او سي ډي او ډي وي ډي وي، او هراfgان چې پدې هکله وپوښتم نو د دوی په کور کې به له پينځو څخه تر دېرشو پورې وي.

په پايله کې به دا ووايو چې دافغان د کور په چاپېريال کې همدا مور او پلار او خپلوان دي چې د پښتو د فلم اړتيا په ژونکه کې وژني او د غوښتنې کېدو څخه يې راگرځوي او مخه يې ډب کوي، او پښتو فلم سره مينه وژني، او د نور فلمونو لپاره لاره خلاسوي، مرستندويه ځواکونه ډېر کمزوري، او وړانوونکي او سيال ځواکونه ډېر ځواکمن او فرست خو په خورا بد حالت کې دي. نو دلته په کور کې کوم فرست نه ليدل کېږي چې په کومه شيبه مور و غواړو چې مرستندويه ځواکونه لکه د ښار هلکان فلم په خوا وهڅوو نو وړانوونکي او سيال ځواکونه په ډېره اسانۍ سره يې فرست خاورو سره خاورې کوي، دلته يوه کيسه بيا چې دسترگو ليدلې او په ژوند کې تېر کړې هال دی غواړم وليکم، زما ماما گان او ترور گانې په کابل کې او سپدل، او دوی د اپيزلا امين په پېر کې يو تور او سپين تلویزيون اخيستی و او بيا يې د پلمونو او سندري په پټه کتلې، زما ښه په ياد شي چې کله زموږ نيکه چې موږ ټولو به ورته اغا بابا و بيل چې غږ به کور ته راغی نو تلویزيون باندې به چې په يوه بېله وړه کوټه کې به يې پټ اېښی و، نو له ډېرې وېرې به مو پرده به مو پرې واچوله، نو زموږ نيکه څو ځله دا تکل کړی و او تېر يې هم ځان سره راخيستلی و چې دا تلویزيون مات کړي، او د ده مخ نيوی هم زما انا او زموږ پلار او ځينې درنو خپلوانو کړی و، زموږ نيکه به مدام و بيل چې دا خرد جال دی چې هر کله مې په تېر درته ډرې وېرې کړې وي نو کړی به مې وي، نو چې زموږ تلویزيون زموږ مشران په تېر راته وهي نو پلم کې برخه اخيستل خو په توپ ولي.

کلی:

د کلي چاپېريال خولا د کور د چاپېريال نه هم په بد حالت کې دی دا ځکه چې په کور کې يواځې همدا مور او پلار او خپلوان ول چې د ماشومانو او زامنو او لویو سره به يې جنجال کولو، خو په کلي کې بيا دا کړکېچ نور هم ژور دی، د افغانانو په کليو کې، دلته د کليو نو موخه همدا د څو کورونو سيمه ده چې هم په ښار کې او هم په باندو ورته موږ د کلي نوم ورکړی دی، يواځې ځينې زړه وړ ځوانان او د گوتو په شمېر نجونې په ټولو ٦٠-٧٠ ميليونه افغانانو کې د فلم سره مينه ښکاره کوي، خو د دې په مخالفت کې وړانوونکي او سيال ځواکونه د کور په پرتله ډېر او ځواکمن دي، دلته په کليو کې گورو چې دلته د فلم سره مخالف ځواکونه ډېر دي او دا ځواکونه همدا ميندې او پلرونه، او مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې په ښکاره د فلم سره دوښمني کوي، او هر هغه څوک چې د فلم سره مينه ولري او يا وغواړي چې په فلم کې يا کار وکړي او يا هم د فلم انځور گر

شي، هغه به په ديني وسايلو رټل کېږي او همدا لري. د پېغور لري، گرځي، نو څوک نشي کولای چې فلم ته زړه ښه کړي. نو اوس موږ گورو چې د کلي په کچه هم د پښتو فلم د اړتيا وژنه په ژونکه کې وشوه او تر غوښينې پورې نه رسېږي چې بيا رسوونکي ځواب ورکړي، او په کومه وړه کچه چې اړتيا په غوښتنه بدله شي نو د رسولو او ځوابولو لپاره يې هغه دي تيار نور فلمونه لکه، پاړسي، هندي، انگرېزي، اربي، ترکي، اردو او داسي نور شته. او بيا د هغوی سره دومره دوښمني نه کېږي لکه چې د پښتو هنرمند سره کېږي. دا ځکه چې همدا د مذهبي ډلو او د جومات د واکدارانو زامن هم چې د پرديو فلمونو کاني کوي نو په کليو کې ورته دومره په سپکه نه کتل کېږي.

نو موږ وکتل چې د پښتو فلم سره د کلي په کچه کرکېچ او د وړانوونکو او سيالو ځواکونو زور ډېر دی او هغه افغانان چې ورسره مينه لري هغه په غوښتنه نه بدلېږي. او د نورو پرديو فلمونو لپاره لاره هوارېږي. او په کلي کې هم همدا خبره ده چې مرستندويه ځواکونه ډېر کمزوري او فرست هم په ډېر به هالت کې دی، او بلې خوا ته وړانوونکي او سيال ځواکونه او گواښونه دومره زوره وړدي چې فرست او د مرستندويه ځواکونو هر يو خوځښت چیت پیت او درې وړې کوي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

لکه څرنگه چې موږ د کور او کلي چاپيريالونه وکتل چې هلته په کو کې سيال او وړانوونکي ځواکونو سره د مرکې کېدل شوني ول خو په کلي کې دا وړانوونکي او سيال ځواکونه د فلم په مخالفت کې بيا ډير ځواکمن او ډېر ول، نو چې اوس ټول هېواد او نورې نړۍ ته گورو دلته کرکېچ نور هم ژور کېږي او دا وړانوونکي او سيال ځواکونه نه يواځې دا چې ځواکمن او ډېرې بلکې دا لا نور هم په سمباله توگه کار کوي او د مخالفت کچه يې ډېر ځواکمنه کېږي.

راځئ چې لومړی د افغان فلم د مرستندويه او مينه والو ځواکونو کچه وټلو. دلته په ټول هېواد او د نورې نړۍ په کچه د افغان فلم سره مينه او مرستندويه ځواکونو شمېر لږ څه ډېرېږي خو دا سمبال شوی او منظم نه دی. نو اوس موږ گورو چې دغه وړانوونکي او سيال ځواکونه لکه کليوال په ښار او کليو کې هندي، ايراني، پاکستاني او غربي فلمونه، مذهبي ډلې او د جومات وکداران په پلازمينه او ولاياتو کې، او دا چې موږ وينو چې زموږ د سترگو په رپ کې بيا يې په سپنما کې او د فلمونو په دوکانونو کې يا بم الوزولوی وي او يا يې هم اور ورته اچولی وي دا د وړانوونکيو ځواکونو څومره ځواکمنتيا ښکاره کوي. او دا چې زموږ پوهان او مشران د پښتو فلم د ودې سره بې پروا دي دا پخپله د وړانوونکو او سيالو ځواکونو په کتار کې راځي.

او د عامو او پوهانو خوب او ويره او د پرديو او ناسمو دودونو وړاند بینه او يا ملاتړ په خپله د پښتو فلم ملا ماتوي.

د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کليو ده ، خودا بيا په د کوزې پښتونخوا په کليو کې لکه سوات او مرادان کې دا دوښمني بيا کمزورې ده . نو د ښار هلکان او نجونې کولای شي چې فلمونه وگوري ، خود فلم په کاروبار کې او په ځانگړې توگه په فلم کې کار کول دا نو بيا د ټولو کورونو په چاپېريال کې دومره لويه ستونځه ده چې ان د پيغور ځای يې نيولی دی . نو هلکان هغه هم د ښارونو به لږڅه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اترې وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرگ به وگواښل شي .

د پښتو فلم مرستندويه ځواکونه او فرستونه د اوس مهال لپاره بيا هم په ډېر بد حالت کې دي . د خدای بخښلي حشمت خان ، چې يو افغان فلم جوړوونکی دی ، په وينا د ده د فلم لپاره په ټوله نړۍ کې يوه پښتنه ورته پيدا نشوه چې ده سره په فلم کې کار وکړي نو دې ته وگورئ چې زموږ فلم په کومه ټيټه کچه کې دی . کوم وخت چې ما په برېتانيا او هالنډ کې وليد او ده راته دا د يوې لويې انډېشنې په څېر دا خبره وکړه نو ما هم وروسته له نورو خبرو دا ورته په ډاگه کړه چې هلته په پېښور کې ډېرې ښې پښتنې انځورگرې (هنرمندانې) شته . ده ته مې دا مشوره ورکړه چې هلته هم ولاړ شي او هم د هغوی سره خپلې تجربې شريکې کړي . نو ده هم راته ښه وکړه . دا چې دی خدای په ځوانۍ کې رانه واخيستو نو ما ته هم دا پته ونه لگېده چې دوی د دغو اړيکو جوړولو لپاره څومره پرمخ تگ کړي و .

نو دا کوم يو يو فرست چې هم پيدا کېږي نو هغه به خامخا په پرديو وسايلو پوره کېږي او دا فرستونه به د پرديو او سيالو ځواکونو لخوا د ماتې سره برابرېږي . دا ځکه چې اوس د پارسي ، هندي ، انگرېزي ، اربي ، ترکي ، اردو او داسې نور فلمونو سره په ۷۰-۷۰ ميليونه افغانانو کې دومره مينه وال شته چې پښتو فلم ته مينه وال د سره پيدا کېږي نه . نو پايله دا ده چې پښتو فلم ته کومه اړتيا چې شته هغه يا خود نورو فلمونو لکه پارسي ، هندي ، انگرېزي ، اربي ، ترکي ، اردو او داسې نورو لخوا په غوښتنه چې بدلېږي ځوابېږي او يا هم دا غوښتنه په ځانگړې توگه په ژونکه کې وژل کېږي او تر غوښتنې کېدو پورې نه رسېږي چې بيا کوم پښتون راپورته شي هغه په پښتو فلم ځواب کړي او پښتو فلم ورته ورسوي . يواځې دلته په لندن کې ډېرې افغانان اوس د خپل هېواد پلمونه ډېر اخلي . چې دې ته پام اړول په کار دي .

د پښتو نندارې خپرنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

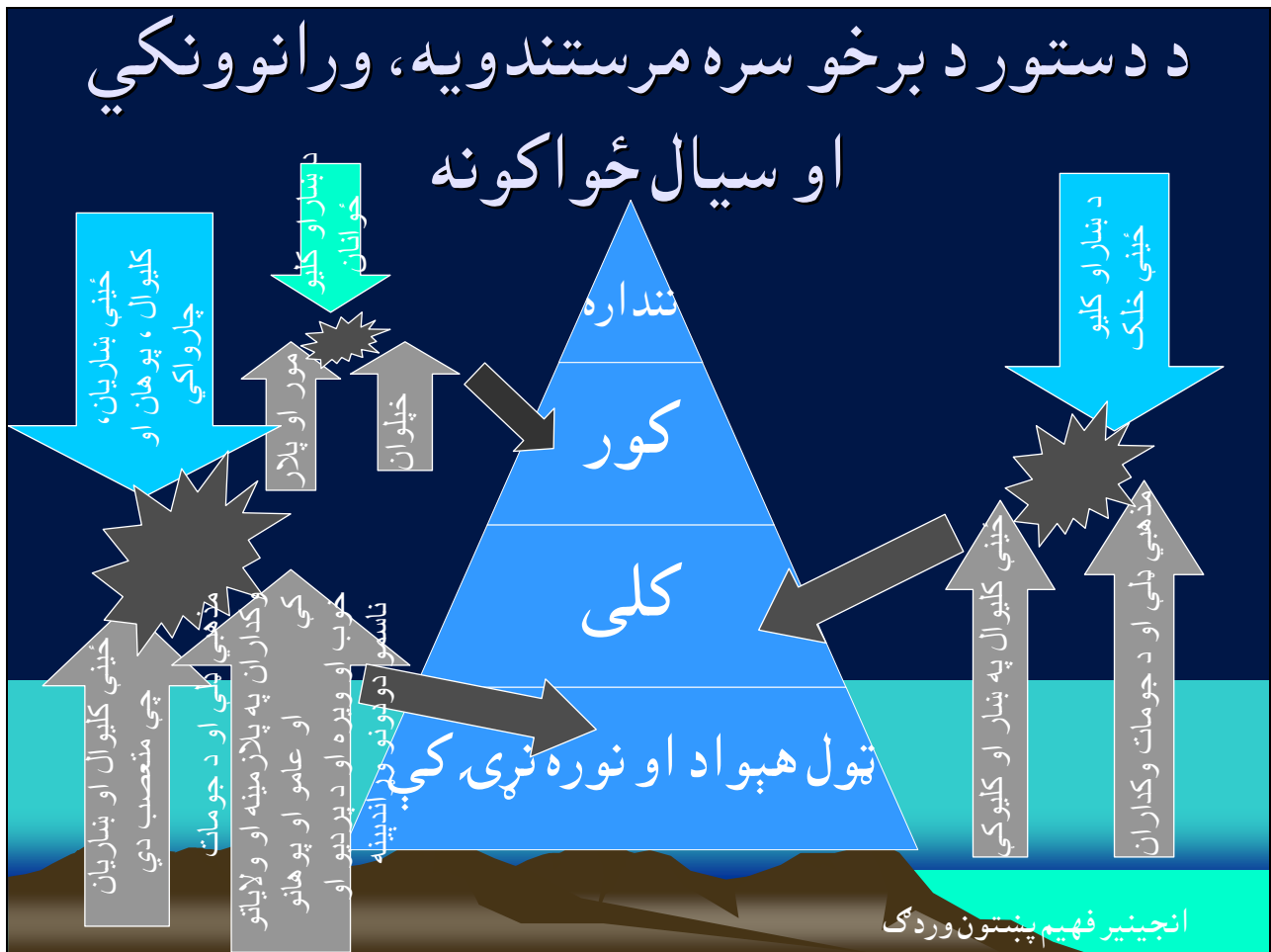

Figure 24 انځور شمېره ۲۵ د دود دستور برخو سره د ځواکونو خپرنيزه بېلگيزه

لکه څرنګه چې مو فلم وليد او په دريو چاپېريالونو کې مو وڅېړلو په همدې توګه د پښتو ننداره هم غواړم چې وڅېړم.

ننداره په ننۍ بڼه کې دا يوه نوې برخه ده خو د افغانانو په ژوندانه کې ننداره د ډېر پخوا راهيسې شتون لري، چې د ډېر پخوا څخه به په کليو کې توکيان ول او هغوی به يو يا دوه کسان ول او بيا به توکې کولې او يا يې هم کيسې کولې. د پښتنو ژوندانه ته ننداره په لومړي ځل په چارسده کې د حضرت پاچا خان په مرسته د خدايي خدمت گارانو لخوا په نوې بڼه وړاندې شوه. ننداره زموږ په کليو کې او بنارونو کې رواج شوې ده خو دې سره هم سيال او وړانوونکي ځواکونه شته او هغوی به اوس وګورو چې په کومه کچه دي.

کور:

د فلم په پرته د د کور په چاپېريال کې د نندارې سره دومره مخالفت نشته، داسې هر کور کې په ټيټه کچه د نندارې لپاره مينه شته او هغه دا چې ډېرې مېندې او پلرونه خپلو ماشومانو کې يو يو چې ټوکې، پېشارې او پېښې (نندارې انځورگري) کوي هغه بيا نازوي او په ځينو کليو کې بيا نجونې هم د کور او کلي په چاپېريال کې دا زړه ورتيا کولی شي چې پېښې او ټوکې وکړي، خو دا چې بيا دا ماشومان د نندارې لپاره په مسلکي کچه وغواړي زده کړې او يا هم کار وکړي نو بيا د غو ماشومانو منځ همدا ميندې او پلرونه او خپل خپلوان د کور په دننه کې ډېر کوي او بيا ترينه پېغور جوړ کړي، داسې به ډېر کم کورونه وي چې هلته دې د نندارې لپاره ماشومان وروزل شي، نو دا ويلاى شو چې وړاندي او سيال ځواکونه شته خو د مرستندويه ځواکونو ځواکمنتيا هم د پام وړ ده چې موږ دلته بيا فرست هم لرو او اړتيا هم شته د کور په دننه کې، او دا اړتيا په غوښتنه بدله شوې ده، چې ان په هر کور کې رسولو ته اړتيا ليدل کېږي، د دغې غوښتنې لپاره د ځواب توکي جوړول د کورونو د خوښې په کچه او ورته توکي د فرست د ډکولو لپاره جوړ او وړاندې شي خو په ډېر پام سره.

کلی:

همدا چې موږ د کلي چاپېريال ته راځو نو گورو چې پدې کې لوبغاړي او ځواکونه ډېرېږي، د کلي په چاپېريال کې د نندارې سره د کلي په کچه مينه هم ډېره ده او هم د نندارې د لوبغاړيو لپاره د ودې چاپېريال هم شتون لري، خو دا ننداره په ډېره کمزري بڼه شتون لري، دا نندارې اکسره د کليو (چې هم ولاياتو او هم په ښارونو کې) ټوکيان دا دنده په مخ بيايي، او دا کسان پېژندل شوي کسان دي، او همدا شان د ښځو په مينځ کې هم همدا سې پېغلې، کشرانې او ان زړې ښځې د ټوکو ډېر ښه مهارت او پوهه لري او په خپلو ټوکو سره دا نور خپلوان د نندارې په چاپېريال کې خندوي او خوښ يې ساتي، داسې کلي شته چې په هغه کې د کلي ټول خپل خپلوان تر او ښځې او بيا په ځانگړې توگه د خوښيو په وختونو کې دوی سره يوځای د نورو خوښيو تر څنگ ټوکې ټکارې او هم نندارې جوړوي، چې دا نندارې بيا لږ څه پرمخ تللي بڼه لري، لکه په وردگو کې کومه زړه ښځه او يا هم همدا ټوکي ښځه د ناوې په ځای کېنوي او يو د ناوې شال ورباندې واچوي چې کله شاهدان د ښځو مينځ ته راشي نو دلته پينځه يا لس مشران او ډېرې هلکان هم وي چې بيا دا شاهدان چې دا خولې خلاسي کړي د خبرو لپاره نو په همدې شېبه دا

ټوکي ښځه او يا هم کومه بله پېغله او يا ښځه دوی دواړه شاهدان په ډېر مهارت او ښه ويشتنه په دا خولو باندې د اوږو په غونډاړي وولي او ټول هم همدا شاهدان او هم يې ملگري په اوږو ککړي پکړي او سپين مين شي او ټول نارينه په تېښته بريالي شي ، نو پدې سره ټول د واده خلک دومره وځاندي چې اکسره خپلې او ښکې هم نشي درولای. همدا رنگه په افغانانو کې د کليو په کچه د نندارې لپاره په ځانگړيو وختونو کې او ځانگړيو ځايونو کې مينه او مينه وال شته. دا چې دا په ډېر يو کمزوري حالت کې ده نو دا به بيا وروسته وگورو چې څرنگه دا بډايه کړو او مخالفت ورسره له مينځه يو سو.

بلې خوا ته د نندارې سره چې په کليو کې کوم مخالفت شتون لري هغه بيا هم يو شمېر کليوال او هم هغه پلرونه او ميندې دي چې هغوی د دې په ارزښت نه پوهېږي. او هم (متعصب) يا وچ سري دي. د دوی تر څنگ ځينې مذهبي ډلې او د جومات واکدارن هم يې مخالفت په ډېره کلکه کوي او د دين په وسيله يې ټکوي. نو چې اوس د اړتيا او غوښتنې او رسولو چاپېريال ته راشو نو دلته دا اړتيا په غوښتنه بدله شوې ده او هم کوم بل څوک ورته دومره رسول نکوي. يواځې د ښارونو په کليو کې دا په ډېره او چته بڼه ننداره وړاندې کېږي. نو دلته يوه ستونځه لار تر اوسه شته چې هغه هم په کليو کې د هغه چا سره چې و غواړي د نندارې لوبغاړي شي په ډېره سختۍ سره مخالفت شته او که چېرې نجونې و غواړي چې د نندارې نړۍ ته او کاروبار ته د تگ پکړي نو دا به کېدای شي چې د ژوندانه په بيه ورته گران پرېوځي. او دا نجونې به په مرگ وگواښل شي. نو په کلي کې يو لوی فرست شه دا هم په ډېر پام سره بايد ه چې غوښتنه د ځوابلو لپاره په سمو توکيو سمبال شي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

بره مو وليدل چې د نندارې لپاره چې څومره مينه شته د کلي په کچه او څومره مخالفت ورسره دی خو بيا هم د کلي په کچه غوښتنه ډېره ده او ځوابول يې يو اړين کار برېښي. په همدې توگه په ټول هېواد او نوره نړۍ کې چې موږ د افغانانو نندارې ته گورو نو دا په خورا ټيټه کچه کې ده. په ښارونو کې نندارې يو څه وده کړې ده. خو دا نندارې اکسره د نورو هېوادونو څخه کاپي کېږي ځکه چې دا د کليو سره ډېر لږ تړاو لري او هم همدا کسان چې نندارې لوبغاړي دي همدوی هم د کليو سره کمې اړيکې لري. نو د ښارونو په کچه د نندارې سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده او د ځوابول يې هم د هېواد د کلتور لپاره ښه رول لوبولی شي. کله چې موږ نندارې بيا په سي ډي گانو کې گورو هغوی بيا ډېرې يې او تې بوتې دي. خو بيا هم د وې په حال کې دي. د نندارې سره چې څومره مخالفت شتون لري هغه بيا په ښارونو کې خورا سمبال او منزم دی او زور د مخالفت هم خورا ځواکمن دی. په همدې توگه د نندارې سره چې بيا څومره مينه ده او دا مينه چې بيا په غوښتنه بدله شوې ده دا بيا په ځانگړې

توگه به کوزه پښتونخوا کې ډېره ځواکمنه ده، خو هلته بيا د نندارې سره مخالفت په ډېره ځواکمنه کچه دی چې ان بې نشتر هال بند کړي، او هغه مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې د نندارې سره د وښمې کوي او افغان کلتور په لوی لاس وژني، او د لويه تېروتنه او زياتی دی، دا چې زموږ مشران، پوهان او سياسي او ټولنيزې ډلې د دې په مقابل کې بې پروا دي دا په خپله د د غلیم په سنگر کې درېدل دي او د د سيالو او وړانوونکو ځواکونو په کتار کې درېدل او د هغوی تله درنول دي، نو د مرستندويه ځواکونو ځواک او زور سره زياتی کېږي، نو په کار خو دا ده چې دا پوهان، مشران او سياسيون خو دې لږ تر لږه د مرستندوی ځواکونو ملاتړ خو وکړي، ترڅو دا مينه چې په غوښتنه بدله شوې ده هغه د ځوابلو لپاره په يو سم کارو بار بدل او يوه ځواکمنه اقتصادي برخه د کلتور وگرځي، نو موږ گورو چې د نندارې لپاره فرست شته چې په مينه، اړتيا ولاړ او بيا غوښتنه چې دا فرست بې جوړې کړی دی، نو د دې په مخالفت کې چې څومره ځواکونه شته هغه له پامه نشو غوځولای چې د بهرنۍ نندارې لکه، هندي، پارسي، اوردو، انگرېزي، اريي، ترکي او داسې نور زموږ د نندارې سره په سيالۍ کې دي، نو دا فرست هم پکار دي چې د کور او کلي په مرستې او بنسټ سره په گډه ځواب شي او کلتوري توکي ورته په ډير پام جوړ او وړاندې شي، داسې ونشي چې بيا د همدا مذهبي ډلې او د جومات واکداران او ځينې ساده او ناپوهه وچسري کسان په گډه سره د نندارې مری ټوله پرې کړي او د نورو پرديو هنرمندانو لپاره ډگر تش کړي چې بيا هغوی پرې مزې وي او نوره شتمني مو رانه په دې توگه هم وړي.

کور:

اوس چې يو ځل بيا په دغه بېلگيزه کې د انځور خپرنه کوو نو بيا هم گورو چې د کور په چاپېريال کې د انځور سره مينه اړتيا او هم يوه مهارت ته آوښتې ده. د کور په چاپېريال کې انځور په ډېر پخواني پړاو کې دی. هلکان د يو ډول انځور سره مينه لري او هغه کارې او نجونې بل ډول انځور سره مينه لري او هم يې کارې. د بېلگې په توگه د کورونو په چاپېريال کې هره پېغله مخکې له دې چې واده شي نو دا بايد چې يو څه د کور کارونه يې زده کړي وي او د انځورونو کارېل او هغه هم په پردو، د سمالونو، د ماشومانو او لويانو ټټير، د ښځو پر جامو، د بالښتونو او کتونو پر پوښونو باندې د لاس کار چې ښکلي انځورونه ورباندې گڼدل کېږي دي. او دا انځورونه بيا ډول ډول دي. د هلکانو انځورونه بيا چې دوی ښونځي ته ځي نوره هم وده کوي. په ټولنه کې انځور ته اړتيا شته د ژوندانه په برخو پورې پايښتي گڼدل شوي ده، او دا بيا په غوښتنه بدله او په رسولو کې يې همدا د کور په چاپېريال کې هلکان او نجونې بوختې دي. چې دې ته مرستندويه ځواکونه وپيلای شو او بلې خوا ته د دې مخالفت چې کوم ميندې او پلرونه او خپلوان دي هغوی د وړانوونکيو او سيالو ځواکونو ځای نيسي. دلته يواځې سيالي هم شته چې وروڼه او خویندې ان د کور په چاپېريال کې په سيالي بوخت دي او دا سيالي د سمبالولو په پوهه کې ډېر ارزښت لري چې دا په خپل وار سره ښېگڼه مينځ ته راولي او انځور ته د کور په چاپېريال کې وده ورکوي. نوموړې انځور ته په کورونو کې په يو ځانگړې برخه کې فرست شته چې دا بيا کولی شو چې وده ورکړو او بيا يې د انځور نورو برخو ته خپور کړو. نو په پايله کې وپيلای شو چې د کور په چاپېريال کې وړانوونکي او سيال ځواکونه بيا هم يو څه نا څه ځواکمن دي. خو که دا نجونې او هلکان وغواړي چې بيا دا مينه او مهارت بيا په مسلک وړوي نو بيا د هلک سره خو مخالفت سخت دی خو د نجونو په کچه نه چې تر مرگه پورې گواښ او ستر پېغوردی.

کلی:

کله چې موږ د کور د چاپېريال څخه لږ څه د کلي چاپېريال ته راوځو نو گورو چې دلته دا ځواکونه اړتياوی، غوښتنې او رسول ټول بيا بل رنگ ځان ته غوره کوي. په کلي کې د انځور لپاره بيا ستونځي د وړانوونکيو او سيالو ځواکونو لخوا بيا ډېر زياتې دي. دا ځکه چې دا وړانوونکي او سيال ځواکونه بيا چې کوم ځای په ټولنه کې لري د هغوی اغېزه خورا ډېره ده. چې هغه انډول چې په کور کې ول هغه بيا د کلي په کچه خورا کمزوری دی. د انځور سره مرستندويه ځواکونه د کلي په کچه کمزوري دي. موږ چې دغه بېلگيزې ته گورو نو موږ ته په ښکاره ښکاري چې په کلي کې چې مذهبي ډلې او د جومات

واکداران او ورسره چې ځينې د کلي او ښارونو خلک د انځور سره مخالفت کوي دا مخالفت انځور وړانوي او د وړانوونکو او سيالو ځواکونو ځای نيسي. چې دوی د مرستندويه ځواکونو په پرتله بيا ځواکمن دي. او هغه فرست چې په کور کې و هغه بيا په کلي کې کمزوری دی. نو غوښتنه د کلي په کچه په بل ډول ده چې دا د ودی مخ نيوی کوي. دلته مورې گورو چې دا مخ نيوی بيا هم لکه د ننداری او فلم په کچه نه خو په بله بڼه د انځور مری پرې کوي او ودي ته يې نه پرېږدي. کوم هلکان او نجونې چې د انځور سره مينه لري او په کې مهارت هم لري نو دا نوره وده نشي کولای. دا ځکه چې غوښتنه پېغور شوې ده. يواځې هلکان کولای شي يو څه نا څه هغه هم په خورا کم شمېر سره د انځور سره د مينې په برکت تر او وساتي خو نور کوم داسې هڅوونکي او غوښتنې نشته چې دا مخ په وړاندې ولاړ شي. دا ځکه چې مخالفت او وړانووکي ځواکونه خورا ځواکمن دي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

او اوس چې دې پاس بېلگيزې چې ته گورو دلته موږ ته يو بدلون راته په گوته کېږي دا ځکه چې هغه کوم چلند چې د کور په چاپېريال کې کېده د انځور سره هغه بيا د کلي په کچه بل دول و. او د دې دليل همدا د اړتياوو، غوښتنو او رسولو دا وړانوونکيو، سيالو او ځواکونو د مرستندويه ځواکونو په زدول، د کلي په کچه زموږ د انځور سره لويه ستونځه ده، او چې اوس بيا د ټول هېواد او نورې نړۍ په کچه خپل انځور ته گورو نو دلته بيا دا انځور لپاره همدا ځواکونه او غوښتنې هم خپل انډول بدلوي، په ښارونو کې همدا چې غوښتنې زياتېږي د هغې نه په لوړه کچه بيا وړانوونکي او سيال ځواکونه بيا ډېرېږي. دلته د انځور د کاروبار لپاره يو گډ وړ انځور لاس ته راوړو، په عامه توگه خو د ماډل څخه ښکاري چې وړانوونکي او سيال ځواکونه ډېر ځواکمن دي خو بيا دغه کورنۍ اړتيا چې د کلتور او دود او دستور په مرسته رامېنځته شوې غوښتنه يې هم په ښارونو کې بيا خوځولې ده، خو بيا په ښارونو کې په ځانگړې توگه په پلازمېنه کې بيا د انځور سره سياسي او تاريخي اړتياوې هم د انځور سره يوڅه ناڅه مرستندويه برخې جوړېږي. د دې سره سره چې موږ گورو دلته د ټول هېواد په چاپېريال کې وړانوونکي او سيال ځواکونه دومره ځواکمن دي چې دا اړتياوې بيا هم په کور کې د ننه د غوښتنې خوا ته نه پرېږدي او کې چېرې بيا په غوښتنه بدلېږي بيا نو هغه د پردو لخوا رسول ورته کېږي. د بېلگې په توگه د بودا د بيا رغولو لپاره د جاپان څخه پوهان راوستل کېږي، او د موږ لپاره يوه بله ستونځه لکه د فلم او تندرې په کاروبار کې وليدل شو هغه دا چې زموږ چارواکي، پوهان او مشران چې کومه بې پروايي د خپل دود دستور سره لري او په دې ځانگړې د انځور په کاروبار کې دا هم د وړانوونکيو او سيالو ځواکونو سره مل دي او مرستندويه ځواکونو او غوښتنو ته گواښ گرځي. د دې سره سره دلته يو ښه فرصت شته چې موږ کولای شو چې د غوښتنو او اړتيا او مرستندويه ځواکونو په مرسته يې د ځينو دوديزو چلوونکيو په هڅولو سره وځوځوو او د ودي لپاره يې چاپېريال برابر کړو. چې بيا دا په خپله د نورو برخو سره مرستندويه ونډه لوبولای شي.

د پښتو ټنگ ټکور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

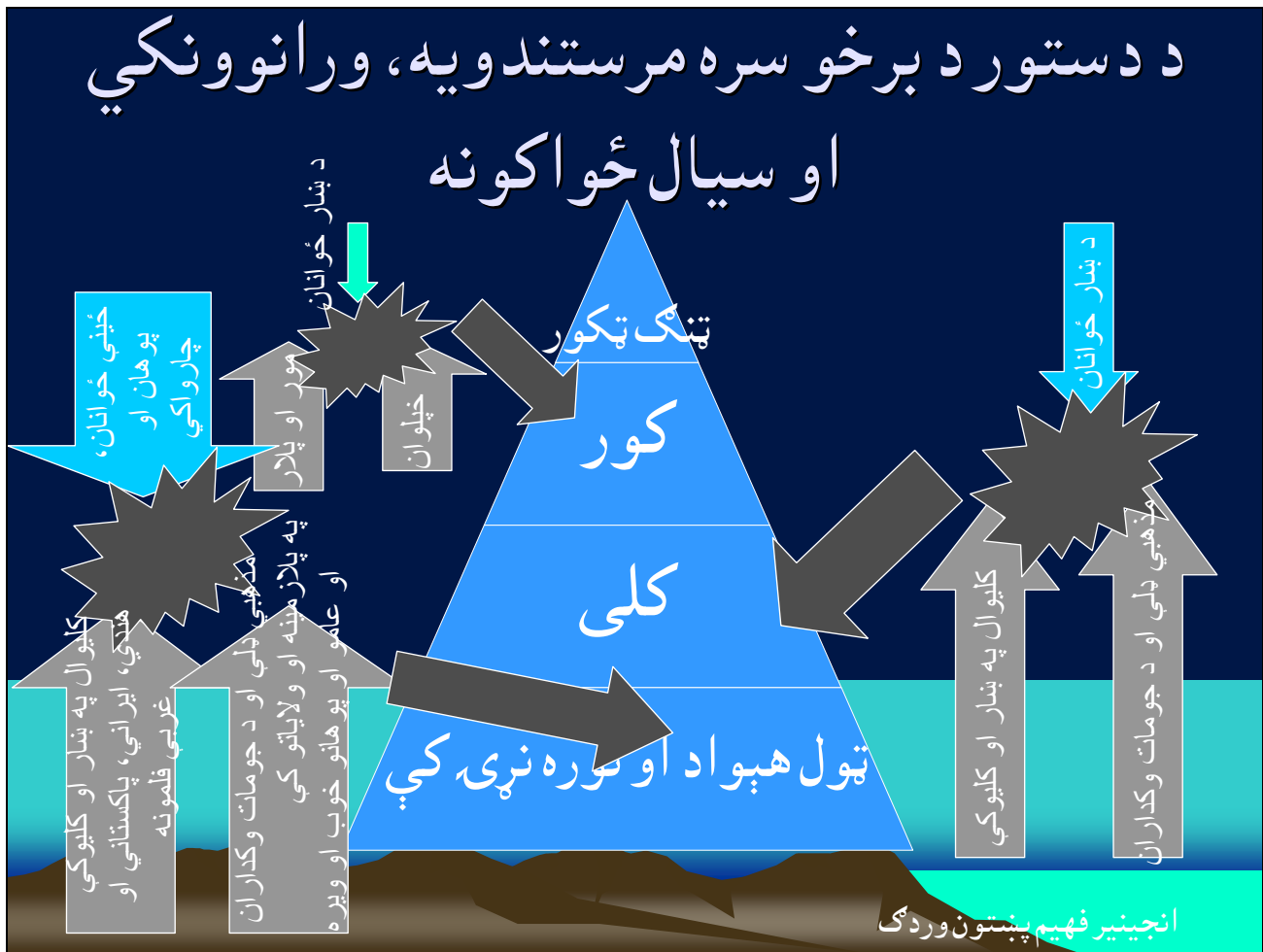

Figure 26 انځور شمېره ۲۷ د دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلگيزه

ټنگ ټکور يا موسيقي د هر کلتور هغه برخه ده چې د ژبې د ودي لپاره د پر لوی رول لوبولای شي. او موربه وگورو چې د پښتو ټنگ ټکور د پښتو ژبې د ودي لپاره په کومه کچه مرسته کولای شي. دا به هم وگورو چې دا د يوه چلوونکي په توگه مور کارولای شو او که نه.

لکه څرنگ چې مو د دستور د نورو برخو سره په ټولو چاپيريالونو کې يو څه نا څه مينه او غوښتنه په يوه گډوډ حالت کې وليده خو د موسيقي انځور او عکس بيا دلته بل شان ته دی. دا ځکه چې د ټنگ ټکور يا موسيقي سره خو مينه خورا ډېره ده او هم اړتيا غوښتنې ته او چته شوې ده او هم په خپل هېواد کې ورته رسول کېږي. نو او س به وگورو چې بيا ستونځه چېرې ده

او څه ده او زموږ موسيقي ولي بيا سمه وده نه کوي، نو دا به هماغسې په دريو چاپيريالونو کې د ځواکونو او غوښتنو په چوکاټ کې وڅېړو.

کور:

زموږ د کور په چاپيريال کې که يو څوک هر څومره کرکجن هم وي خو د موسيقي سره يې يو څه نا څه مينه شته او د هغه په شتون کې هم ټنگ ټکور اور بدل کېږي، خو دا چې بيا د موسيقي په کاروبار کې برخه اخيستلو او يا هم سندرغاړی کېدو او نڅا گر کېدو خبره سره څېړنو بيا دا انځور په بل مخ اوږي، او چې بيا په کور کې پښتو ټنگ ټکور خبره هم مينځ ته راځي نو بيا هم انځور بل رنگ اخلي، نو موږ درې بيلابيلې برخې د کور په دننه کې بايدې چې وڅېړو.

لومړی دا چې اړتيا او مينه چې په غوښتنه او بنسټې ده دا يو بنسټه خبره ده، خو زموږ د کور په چاپيريال کې بيا دې غوښتنې ته د رسولو لپاره چې کومه سيالي روانه ده هغه زموږ خپلو سندرغاړو او د موسيقي د کاروبار خلکو او هنرمندانو بایللي ده، دا ولي؟

دا ځکه چې د کور په دننه کې همدا د کور غړي دي چې د پرديو او سيالو ځواکونو ملاتړي دي، پدې چې دوی د پرديو د ټنگ ټکور پيټې، سي ډي او نور توکي اخلي او زموږ خپله موسيقي د غوښتنې په سيالي کې پاتې راځي، او زموږ د ټنگ ټکور په کاروبار هم بده اغېزه اچوي، او دا ځکه چې، کله چې موږ د موسيقي د کاروبار خبره کوو، دبيلگې په توگه يا سندرغاړی کېدل او يا هم هنرمند کېدل او يا هم د هنر د تجارتي برخو چلول، نو بيا انځور بدل ځکه دی چې بيا د کور کوم غړي چې دا مينه بنسټه کړي هغه سره د پېغور چلند کېږي، او يواځې په ډېر کم شمېر د بنارونو هلکان او د گوتو په شمېر نجونې دا مينه بنسټه کولای شي، خو بيا که چېرې د کلي نجونې د کور په چاپيريال کې د ټنگ ټکور سره مينه بنسټه کړي يا په دې مانا چې و غواړي چې سندرغاړې شي نو هغه به د مرگ په گوانبونو وړاړول شي، او ټول ژوند به ورته پېغور جوړ شي.

زه خپله چې ماشوم وم زما د سندرو سره خورا ډېره مينه وه، او ما به ډېرې سندري زده کولې خو دا به مې ځان سره او د ملگرو سره په سيالي کې بللې، زما د سندرو و بيلو سره ډېره مينه چې زه هم په سټيج سندري ووايم او ملگرو به راته و بيل چې ته په دې ټولگي له موږ ټولو تکره يې، هغه وخت چې په شپږم او اووم ټولگي کې وم لکه د بل هر وخت په شان د هندي سندرو ډېر بازار تود وو او هغه ځکه چې هلکانو او نجونو به د هند پلمونو څخه سندري زده کولې، ما هم يوه سندره زده کړې وه، نو چې موږ هلکان او نجونې کو چې ته د لوبو لپاره راووتلو نو ما به له ډېرو دا سيالي وگټله او هغه هم ځکه چې دې نورور به نه

سندرې سمه زده وه او نه يې هم سمه وپيلای شوای. زموږ په ښوونځي کې د سندرو وپيلو لپاره غوښتنه وشوه نو ملگرو راته وکتل او زما نوم يې هم ورکړ نو ما هم ووپيل هو سمه ده. چې زه خو هم کپتان يم او هم د دې نورو څخه ښې سندرې وپيلای شم. نو چې کور ته راغلم چې دا کيسه مې موراو پلار ته وکړه دوی راسره هېڅ مرسته او ملاتړ ونه کړ او راته يې ووپيل چې د پلار ډېرې او پگړۍ ته دې گوره او دې سندرو ته او بيا خو د سرو وسانو ته گوره او د هغوی گوډاگيانو ته. نو ما هېڅ هم ونه وپيل او بله ورځ مې خپل نوم لري کړ. نو بيا مې د خپل يوه ملگري سره چې نوشاد چې له ما څخه دوه ټولگۍ تپت و هغه سره د سندرو وپيلو مرسته کوله. هغه به راته وپيل چې دا سندره ته څو ځله ماته ته تېره کړه نو بيا ده هماغه سندره په د سينما پر سټېژ وبلله او ماته يې ډېر خوند په دې راکړ لکه چې ما بللي وي. او خورا ډېر خپه هم شوم چې پر ما دا سټېژ د کور لخوا وتړل شو. زه نه وایم چې ما څخه داسې او هاسې سندر غاړې جوړ شوی. خو ماته چا دا چانس رانکړ او زما دا ارمان تر اوسه په زړه کې غوټه پروت دی. که خدای کول چې دا غوټه به يوه ورځ پرانيزم. نو دلته دغه چلند خپله د ژوندانه د تياوو سره په درغلی کې دی. او چې موږ د ټنگ ټکور سره مينه لرو خو بيا سندر غاړې او موسيقي هنرمند ته په سپکه گور او بيا د نورو د موسيقي توکي هم اخلو نو بيا خو زموږ خپله ټنگ ټکور په يولوی ناورين او کړکېچ کې ده. نو موږ په خپله په لوی لاس د وړانوونکو او سيالو ځوانو کو مرسته او د خپل هنر او ټنگ ټکور يا موسيقي مری پرې کونه کوو. په پايله کې به دا وایو چې کومه غوښتنه چې د کور په چاپېريال کې ده هغه په دوو برخو کې د دوو گوانونو سره مخامخ ده. چې يو گوان د سيالو ځوانوونو دی چې زموږ د ټنگ ټکور يا موسيقي سره يې کوي. او دا سيال ځواک گوان د نورو ژبو موسيقي ده چې دا په غوښتنه باندې بده اغېزه اچوي ځکه چې کومه پيسه چې بايد په کورنۍ ټنگ ټکور ولگي هغه د پرديو ټنگ ټکورونو يا موسيقيو خوراک شي نو بيا د خپل هنر لپاره څه پاتې نه وي او بيا يې زموږ خلک يا هم خوشې غواړي او يا هم مفت يې کاپې کوي چې دا يو دا چې غلا ده او بله دا چې د هنر او کلتور سره لوی زياتی دی.

او بل گوان همدا د هنرمند کېدو خبره ده چې د کور په چاپېريال کې دغه مينه او دغه چې غوښتنه هم ده وژل کېږي او ډېری وړتياوې د موسيقي خاورې کېږي.

نو د کور په چاپېريال کې چې کوم فرست شته هغه به د سيالو او وړانوونکيو ځوانوونو څخه وژغورل شي او هم دغه د هنر په زد پېغورونه چې د کور په چاپېريال کې دي د رول ماډلونو په مرسته له مينځه يووړل شي. نو اوس زموږ ټنگ ټکور يو څه نا څه د د کلتوري برخې د چلوونکي ځواک په توگه کارول کېدای شي ترڅو د پښتو ژبې د ودې لپاره مرستندويه رول ولوبوي. خو دا به وروسته هم د نورو تر څنگ وگورو چې دا به څنگه تر سره کېدای شي.

کلی:

ټنگ ټکور زموږ د کلي په چاپېريال کې لکه ننداره همداسې حالت لري، توپيريې په دې کې دی چې د نندارې لپاره پېغور نشته خو د ټنگ ټکور لپاره دا بيا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووايي، او چې د چا لور سندرې ووايي نو په مرگ به وگواښل شي.

په کلي کې د ټنگ ټکور غوښتنه بيا د کور په کچه لويه ده، او همدا رنگ د اړتيا او غوښتلو لپاره ځوابول او رسول هم ډېر دي، په همدې شان د کلي په چاپېريال کې د ټنگ ټکور په زد وړانوونکي او سيال ځواکونه هم خورا ځواکمن دي، موږ گورو چې مذهبي ډلې او د جومات واکداران بيا خپله بڼه ښکاره کوي د ټنگ ټکور يا موسيقي سره په دوښمنۍ کې، د دوی تر څنگ هغه کليوال چې د دوی تر اغېزې لاندې راغلي او يا هم په خپله وچسري دي هغوی هم د موسيقي سره دوه ډوله دوښمني کوي، يو دا چې د ټنگ ټکور يا موسيقي د هنر سره او بله دا چې د هنر مند سره يې، او بيا خپل خپلوان خولا پرېږده دا کلي نور ځوانان هم د سندرغاړي کېدو او هنر مند کېدو څخه راگرځوي، د دې وړانوونکيو او سيالو ځواکونو تر څنگ بيا دلته نور سيال ځواکونه شته چې هغه د نورو هېوادونو او ژبو کلتوري توکي او موسيقي ده چې بيا د افغان د موسيقي سره د سيالو او وړانوونکيو ځواکونو کار کوي او زموږ موسيقي ته لوی گواښ جوړوي، د کلي په کچه چې څومره غوښتنه شتون لري هغه بيا ټوله د دغو سيالو او وړانوونکيو ځواکونو لخوا هم تر ولکې لاندې راځي او هم مخ په کمېدو ده، نو په کلي کې هم يو لوی فرست شته او تر څنگ يې دا گواښونه او سيال او وړانوونکي ځواکونه شته چې مرستندويه ځواکونه په خورا سختۍ سره ساهاخلي، موسيقي هم يو څه نا څه کېدای شي چې د کلتوري چلوونکيو او خوځوونکيو ځواکونو رول ولوبوي او هغه هم په ډېر پام سره چې موږ دا سيال او وړانوونکيو ځواکونو سره څرنگه چلند وکړو، او پخپله د افغان هنر مندانو تر مينځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سيالۍ ته اړتيا ده هغه بيا وروستۍ خبرې دي چې بيا به پرې څېړنې نه وروسته خبرې وکړوو.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

زموږ چې چاپېريال څومره لويېږي همدومره د ځواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي. د افغانانو په ښارونو کې چې څومره د ټنگ ټکور يا موسيقي سره مينه او ورته اړتيا ده بيا همدومره ورسره غوښتنه نشته. د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا اوچته او ډېره ده خو دا غوښتنه بيا چې ځوابول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنگه مو چې د کلي په چاپېريال کې د ټنگ ټکور څېړنه وکړه او هلته مو وليدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده، زموږ ټنگ ټکور په ښارونو کې بيا تر هغې نه د ډېرو منږمو او سمبالو سيالو او وړانوونکيو او ځواکمنو ځواکونو تر ساتور لاندې ده. نور څولا پرېږه دا چې زموږ د فلم او موزيک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه يا خو په بمونو الوزل کېږي او يا هم سوځول کېږي نو بيا د وړانوونکيو ځواکونو پياوړتيا بې بريده او زيات پيال ده. او دا چې زموږ پوهان، سياستپوهان او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د وړانوونکيو ځواکونو ملگرتيا او د هغوی ملا تړل دي. دا به يا وېره وي يا بې پروايي او هم بې خبري خو هر يو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه هالت څخه راوځي او د مرستندويه ځواکونو سره مل شي او د چلوونکيو او هڅوونکيو ځواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندی ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندويه ځواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندويه ځواکونه بيا دومره سمبال ندي لکه څومره چې وړانوونکي او سيال ځواکونه دي. او بله دا چې دوی بيا ځواکمن هم ندي.

او چې غوښتنې ته گورو نو دا غوښتنه بيا هم د وړانوونکيو ځواکونو او سيالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سيالو ځواکونو په بڼه کې دي، تر برید لاندې دي. نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته گورو چې دا غوښتنه همدې سيالو ځواکونو د وړانوونکيو ځواکونو او ویده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راوستلې ده. دلته هماغه د کور گواښ چې هلک يا نجلی نشي کولای چې د ټنگ ټکور يا موسيقي په کاروبار کې کار وکړي يا نې هنرمندان شي هغه گواښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلویزیونو کې د هنرمندانو لپاره د ودې ځینې پروگرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بيا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي.

نن سبا يو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې او سپرې د خپلې موسيقي سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده چې دا ډېری يې د کوزې پښتونخوا برکت دی. او هلته اوس د کلتور دا برخه په دريو ځواکونو چې اتن، په خپله موسيقي او د پلم او ډرامو لپاره موسيقي ده موسيقي يې د ځواکمنېدو په خوا بيا يې بلې خوا ته بيا د ډېرو ستونځو سره مخ ده.

مور چې اوس گورو دا بيا په ډېر چټي د ودي په پړاو کې ده ځکه چې اوس ځينې د موسيقي پر مخ بېوونکي د هنرمندانو څخه ناوړه مالي او سياسي گټې پورته کوي. چې سره دې چې دا تاوان او ختره شته خو بيا هم يو خپلواک چاپېريال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مينه غواړي.

په پايله چې دا وبيلاى شو چې زموږ موسيقي لا تر اوسه هم سره دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکيو او هڅوونکيو په توگه د نورو لکه ننداره ، ، ، ، تري کار واخيستل شي او په ډېر پام سره او سمبال شويو پروگرامونو سره، چې بيا دا پخپله د پښتو د ودي لپاره پايښتي رول ولوبوي.

د پښتو اتني خپرنه د دود دستور او هنر انځور بېلگيزه کې

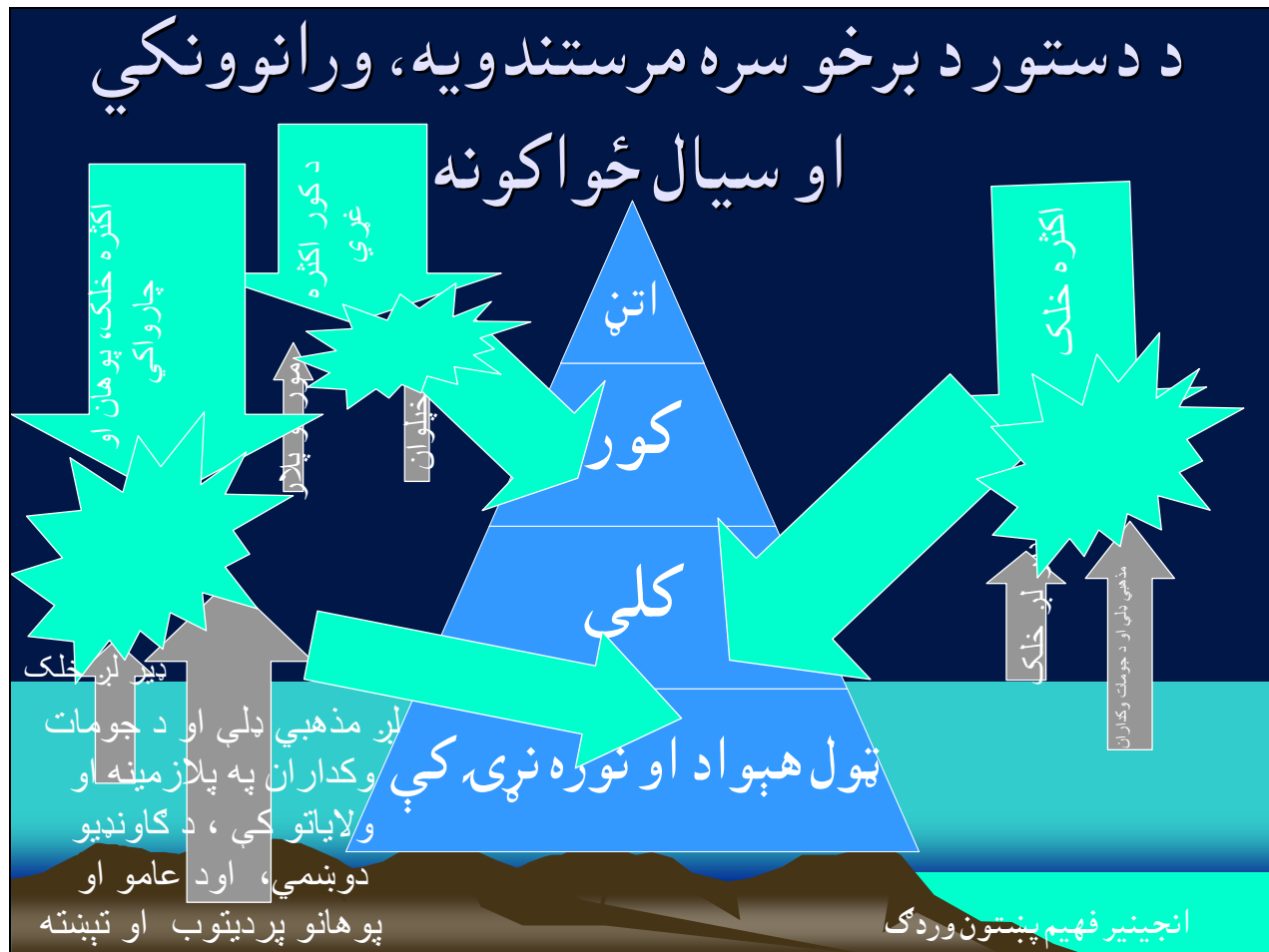

Figure 27 انځور شمېره ۲۸ د اتني دود دستور برخو سره د ځواکونو خپرنه بېلگيزه

زما خپله د اتني ډول غږ ته تېکه نکېږي، چې بې واورم نو ټول په ولولو راشم او چې ځای يې وي نو په اتني ورگډ شم، او چې اتني وکړم نو داسې وي لکه چې ټولې اندېښنې او د زړه تنگوالي مې لرې شوي وي او چې بيا اتني ونکړم نو داسې وم لکه کوم ډېر اړين شى مې ورک کړي وي، په هر هغه ځای کې چې اتني وشي او اتني وي نو تر يو يا دوه وچسريو نه پرته نور ټول افغانان که مشران دي که کشران که هلکان دي او که نجونې ټول د اتني سره خپله مينه ښکاره کوي، او بيا خو ان سپين ږيري هم د اتني ډلې ته وردانگي، ځينې خو بيا ورته بې خوده شي او بيا يې څوک درودلى نه شي نو بيا به يو بل څوک هغه په زور له ډگره راوباسي، دا د اتني يوه خوا ده چې نن سبا لا ژوندۍ ده، بل اړخ يې پوځي هنر دی، د مشر او ډېر د قدر وړ پښتو ليکوال

کلی:

موسېقي زموږ د کلي په چاپېريال کې لکه ننداره همداسې حالت لري، توپيريې په دې کې دی چې د نندارې لپاره پېغور نشته خو د موسيقي لپاره دا بيا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووايي، او چې د چالور سندرې ووايي نو په مرگ به وگوانبل شي.

او پخپله د افغان هنر مندانو تر مينځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سيالۍ ته اړتيا ده هغه بيا وروستۍ خبرې دي چې بيا به پرې خبرې نه وروسته خبرې وکړوو.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

زموږ چې چاپېريال څومره لويېږي همدومره د ځواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي، د افغانانو په ښارونو کې چې څومره داتن سره مينه او ورته اړتيا ده بيا همدومره ورسره غوښتنه هم شته، د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا اوچته او ډېره ده خو دا غوښتنه بيا چې ځواکول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنگه مو چې د کلي په چاپېريال کې د اتن څېړنه وکړه او هلته مو وليدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده، زموږ اتن په ښارونو کې بيا تر هغې نه د لږ څه منښمو او سمبالو سيالو او وړانوونکيو او ځواکمنو ځواکونو تر ساتور لاندې دی خو د نورو کلتوري توکيو په پرتله اتن په ډېر ځواکمن او ښه کچه کې دی، نور خولا پريږه دا چې زموږ د فلم او موزيک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه يا خو په بمونو الوزل کېږي او يا هم سوځول کېږي د نو بيا د وړانوونکيو ځواکونو پياوړتيا بې بريده او زيات پيالو ده، او دا چې زموږ پوهان، سياستپوهان او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د وړانوونکيو ځواکونو ملگرتيا او د هغوی ملا تړل دي، دا به يا وېره وي يا بې پروايي او هم بې خبري خو هر يو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه حالت څخه راووتې او د مرستندويه ځواکونو سره مل شي او د چلوونکيو او هڅوونکيو ځواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندۍ ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندويه ځواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندويه ځواکونه بيا دومره سمبال ندي لکه څومره چې وړانوونکي او سيال ځواکونه دي، او بله دا چې دوی بيا ځواکمن هم ندي.

او چې غوښتنې ته گورو نو دا غوښتنه بيا هم د وړانوونکيو ځواکونو او سيالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سيالو ځواکونو په بڼه کې دي، تر برید لاندې دي؛ نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته گورو چې دا غوښتنه همدې سيالو ځواکونو د وړانوونکيو ځواکونو او ویده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راستلې ده. دلته هماغه د کور گواښ چې هلک يا نجلۍ نشي کولای چې د موسيقي په کاروبار کې کار وکړي يا نې هنرمندان شي هغه گواښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلویزیونو کې د هنرمندانو لپاره د ودي ځينې پروگرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بيا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي. نن سبا يو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې اوسېږي د خپلې موسيقي سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده خو دا بيا د ودي په ډېر جتې پړاو کې ده ځکه چې اوس ځينې د موسيقي پر مخ بېونکي د هنرمندانو څخه ناوړه مالي او سياسي گټې پورته کوي، چې سره د دې چې دا تاوان او ختره شته خو بيا هم يو خپلواک چاپېريال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مينه غواړي.

په پايله چې دا وپيلای شو چې زموږ موسيقي لا تر اوسه هم سره د دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکيو او هڅوونکيو په توگه د نورو لکه ننداره ، ، ، ، ترې کار واخيستل شي په ډېر پام او سمبال شويو پروگرامونو سره، چې بيا دا پخپله د پښتو د ودي لپاره پايښتي رول ولوبوي.

لکه څرنگه چې موږ د کلتور د نورو برخو په هکله وليدل چې په ټولو چاپېريالونو کې د هغوی سره څومره ستونځمن او ځواکمن غليم ځواکونه مخامخ دي خو اتن د لوی خدای په پزل سره بيا په همدې چاپېريال کې بل حالت لري. لکه څنگه چې گورو په ټولو کچو کې مينه ورسره دومره ډېره ده چې په ډېر ښه وده کې روان دی.

په لندن او اروپا کې اتن:

دلته په لندن کې د پښتو کلتوري توکيو ته د نورو ژبو په پرتله خورا ډېره غوښتنه او اړتيا ده. تازه څېړنې داسې ښيي چې دلته د نوي کال ۲۰۰۹ په شپه مو په مرکزي لندن کې د اتن لپاره خپل پښتانه راغوښتلي ول چې د د نوي کال به په اتونو کې لمانځو، کله چې هلته ولاړو نو دا اتن لپاره مو يواځې نېږدې سلو کسانو ته بلنه ورکړې وه. او دا د موږ لپاره لومړی ځل و چې په لندن کې په يوه بهر ځای کې اتن کوو. هلته چې کله موږ اتن پيل کړ او ډول مو ودرباوه، وغږاوه نو دومره نور پښتانه راغلل

چې بيا په اتني کې د دوی سمبالول ډېر گران شول. زما په آند چې دوه درې سوه افغانان راغلي ول چې په ډېره مينه يې اتني کولو. افغانانو خواتني کولو نو بيا به نور خلک لکه انگريزان، اروپايان، هندوان او د نورو هېوادو هلکان او نجونې به اتني ته راگډ شول چې بيا به يې اتني په بله کړې. بيا به زموږ ځوانانو په اتني کې د نجونو يا په کتار کې کول او يا هم د اتني له مينځ څخه شپږل خورا خوږ کار ورته جوړ شو. لومړی نوي کال په رارسېدو سره په چرنګ کراس (Charring Cross) کې اتني وکړ، لږ وروسته چې سمسې شو نو بيا ترپالگر سکوير (Trafalgar Square) ته ولاړو او هلته مو نږدې درې گڼتې اتني وکړې. دا اتني دومره په شور او ډرب کې و چې ان د نورو توکمونو هلکانو او نجونو له لاسه مو اتني نه شو کولای. دومره اتني مو وکړ چې سم سمسې شوي ولو. بيا وروسته سره لدې چې ډېر سترې شوو نو بيا لږ وروسته راغلو د پېکې پلي سکوير (Piccadilly Square) ته چې هلته مو هم نږدې يوه گڼتې اتني وکړ چې ډېری افغانان راغلل او اتني يې وکړې. په دغه درېواړو ځايونو کې گران پوه او ملگري بناغلي سپين تني ډېری وخت اتني لپاره ډول وواهه او ما هم کله کله مرسته ورسره کوله. او دا د پېغور پدل مو وران کړې او يوه نوې سمه د پښتو د ودې لپاره تيره مو کېښوده. چې بيا کله مې د ډېريو مشرانو سره خبرې وکړې نو دوی ټولو موږ ته مبارکۍ راکړې.

په دغه شپه موږ وليدل چې ډېری ملگرو سره چې په کلونو کلونو يې يو بل نه وو ليدلي سره و موندل او سره غاړه غړی شول. موږ دا په سترگو وليدل چې دوی يو بل و وپيل که دا ډول او اتني دلته نه وای نو موږ به سره نه وو ليدلي. ځکه چې پښتانه ډول او اتني سره را کاږل او دوی هم سره نا بېره وليدل چې ډېر خوښ شول. نو ما هم يوه ته و وپيل چې کله بيا مو د اتني پروگرام کولو نو تاسې به هرو مرو خبروو او تاسې به خپل ملگري هم خبروئ.

موږ په لندن کې اوس په ډېری ځايونو کې هم خپله ډول وهو او هم ورته اتني کوو. کله چې اختروي او هم کله چې نورې بڼې ورځې وي نو په همدې ډول او اتني يې لمانځو.

د لوی اختر په ورځ د چې د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۸ مه نېټه د اختر د مانځه څخه وروسته مو تغرونه ټول کړل او اتني مو وکړې. کله چې مو اتني پېل کړ نو ډول راوړ چې زه به ډول وهم او دا نور به اتني کوي. ټولو راته و وپيل چې بيا به اتني څوک کوي. نو پدې سلا شولو چې پېتې ته به اتني کوو. دوه اتنونه مو لا کړي نه ول چې گل لا لاياني ډاکټر سېب بېري گل وزيري راغی. نو چې زما سترگې پرې ولگېدلې له ډېری خوښۍ نه مې سترگې له اوبښکو ډکې او کوکه مې او کړه چې پېته او ټايپ بند کړئ چې اوس ډول ته اتني کوو. نو گل لا اتني لپاره ډېر ښکولی ډول وواهه چې بيا وروسته مو ډېر ښه او په زړه پورې اتنونه وکړل او دا اختر مو په اتنونو ولمانځه.

په ۲۰۰۸ کال کې د مهاجرو مياشت لمانځل کېدله او چې دوی ښاغلي سيد جان کارواني سيب ته بلنه ورکړې وه چې دوی د افغانانو د دود دستور او کلتور کومه برخه وړاندې کول غواړي. ماته ښاغلي مستويي سيب تېلېفون او راته يې ووييل چې هلته که د اتني پروگرام لپاره څه تباري کولای شو. ما ته يې هغه بلنه راوړاندې کړله او ما هم په خپل وار سره ښاغلي سپين ټني، ډاکټر سبب بيري گل وزير، سوله مل سيب شينواري سمسور فيض، انځور خان، او کوچي او ډېرو نور ځوانانو ته بلنه ورکړله. چې کله موږ هلته په هغه پروگرام کې برخه واخيستله نو هلته موږ د اتني په برکت څو نور کارونه وکړل. اتني مو د ډول سره وکړ. خپل کالي او خپله شمله او پگړۍ مو داسې وروپېژندله چې دا د افغانانو نوبت او بشريت لپاره يوه مرسته ده. دا د افغانانو يو شان توب ښکاره کوي چې دوی امپراتوري جوړې کړي خو د ټولو پر سره ورته تاج دی. او په لومړي ځل مو د دې پر ځای چې زموږ اتني ته انگرېزي نوم وکړي هلته موږ په دې ټينگار وکړ چې د دې نوم اتني دی او که څوک يې د ځای او خاوندانو پوښتنه کوي نو افغانستان او افغان دي. ډېر خوندور اتني وشو. اوبله مو هم دا ورته ووييل چې دا زموږ د ولسواکۍ ځانگو ځکه ده چې زموږ يو ډېر کشر هم زموږ د اتني مشري کولای شي چې ښه تکړه وي په اتني کې او نور ورپسې اتني وکړي. نو هلته د ډېرو هېوادونو ولسونو خپل دود دستور په ننداره کېښود او ډېرو ځوانانو او نجونو زموږ د اتني سره مينه ښکاره کړه او ستاينه يې وکړه. او زموږ د پگړۍ پلسپې او ښکلا هم دوی ته خوند ورکړ.

په لندن په جنوب لوېديز د لوښم (Lewisham, London) د يو شمېر پښتنو په نوبت زما ډېر گران ملگري ښاغلي سمسور پېز سيب چې تکړه ځوان دی، يوه ټولنه د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۱۸مه نېټه پرانيسته. په دغه غونډه کې نه يواځې دا چې اتنيونه مو وکړل بلکې د اتني په ښېگڼو باندې ما ډېرې خبرې په انگرېزي کې هم وکړې او دا مې هم په گوته کړه چې زموږ اتني او جرگه د کلتوري پانگو په څېر کولای شي چې دلته او هم په لر او بر افغانستان کې د ترهگرۍ په زد مبارزه کې ډېر ښه رول ولوبوي. او هم همدا دوه کلتوري پانگې کوالی شي چې زموږ ځوانان د (Terrorism and Extremism) ترهگرۍ او زياتي پلوی او ان جرم جنایت، مخدره مواد او داسې نورو ټولنيزې بلاوو،

څخه وساتي او دا دواړه کلتوري پانگې زموږ ځوانان د سپيتوب او انسانيت خواته لار ښونه کړي. چې بيا هلته مېلمنو ورته هرکلی وکړ. او بيا وروسته چې مو اتني ته ځان برابرولو نو ډول راوخيستو چې د اتني لپاره ډول ووهم. يو دوه شپې مې لا ډول نه و وهلی چې ښاغلی سپين ټني سبب راغی او راته يې ووييل چې ته اتني ته شه چې زه درته ډول ووهم. ما ته يې هم خوند راکړ چې بيا ما اتني ته ورو دانگل، تني سبب ډول وواهه او سندر غاړي سندرې وپيلې. چې بيا وروسته ما هم يو څو اتنيونو ته ډول وواهه. چې ټول ځوانانو او مشرانو په اتني کې گډون وکړ. دا غونډه ډېره بريالۍ سر ته ورسېدله.

د ۲۰۰۸ کال د دسمبر په ۱۹، ۲۰ او ۲۱ مه باندې په هالينډ کې په افغانستان باندې نړۍ وال کنپرانس و. هلته مو هم له مرکو او کنپرانس وروسته برگ اتيونه وکړل چې په پای کې ما گډون کوونکو ته وويل چې اوس ټول افغان که لږ دی که ډیر خپلواکه کېږي ځکه چې زموږ مشرانو او خويندو په گډه اتيونه وکړل. له کومې ورځې نه چې ما ډول اخیستی دی د هغې ورځې راهیسې دا ډېر ځوانان شته چې هغوی هم ډولونه اخیستي دي او د ډول وهل یې څه نا څه زده کړي دي.

ما یو وخت په لندن کې لږ لږ موټر چلولو هغه هم د شپې لخوا. نو موږه یو دوه پښتانه وو چې کله به کار نه وو نو ما به د خپل گاډي سي ډي ولگولو چې په کې به مو د اتني سندره واچوله او په لوی واټ سرک به مو اتني واچولو. موږ سره چې نور ملگري د عربي هېوادونو او افریقایي هېوادونو به هم ول هغه به هم راگډ شول. نو بیا به کله کله داسې هم کېده چې یو بل افغان هم چې به رانیژدې شو هغه به هم خپل گاډی ودرولو او یوه دوه څرخونه به یې وکړل او بیا به موږه خپل اتني کار لپاره بند کړي. نو ډېر خوند به یې کولو.

لکه څنگه چې په دواړو برخو کې هم د پوهې او هم د څېړنې څخه د څرگنده شوه چې اتني تر ټولو د پښتو د کلتوري، رسمي او نارسمي برخو څخه په غوره حالت کې دی. نو اوس اړین برېښي چې اتني بیا نو سم د نوې پوهې په رڼا کې وڅېړو. مخکې مو اتني په هغه چاپیریال کې وڅېړلو چې هغه موږ ته دا راپه گوته کړله چې اتني په غوره حالت کې هم دی او هم مینه ورسره ډېره ده او هم لا ژوندی دی. نو اوس به اتني داسې وڅېړو چې که اتني د یوه هڅونکي او چلونکي ځواک په څېر و منو نو دا به څومره ریښتیا نه او شونې وي؟

او څه اړتیا وي به وڅېړوي، و خوځوي او وهڅوي؟

او څه وړاندېښه او د رسولو بازار به څومره تود کړي؟

او د دې اغېزې به اوږد مهال او لنډ مهال کې وي؟

او دا اغېزې به په کومه کچه کې څومره وي؟

او د دې اغېزې به په نورو کلتوري توکیو باندې څه وي؟

Figure 28 انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکۍ د ورځې لمانځلو اتني

د اتن هر اړخيزه څېړنه د دود دستور په بېلگيزه کې

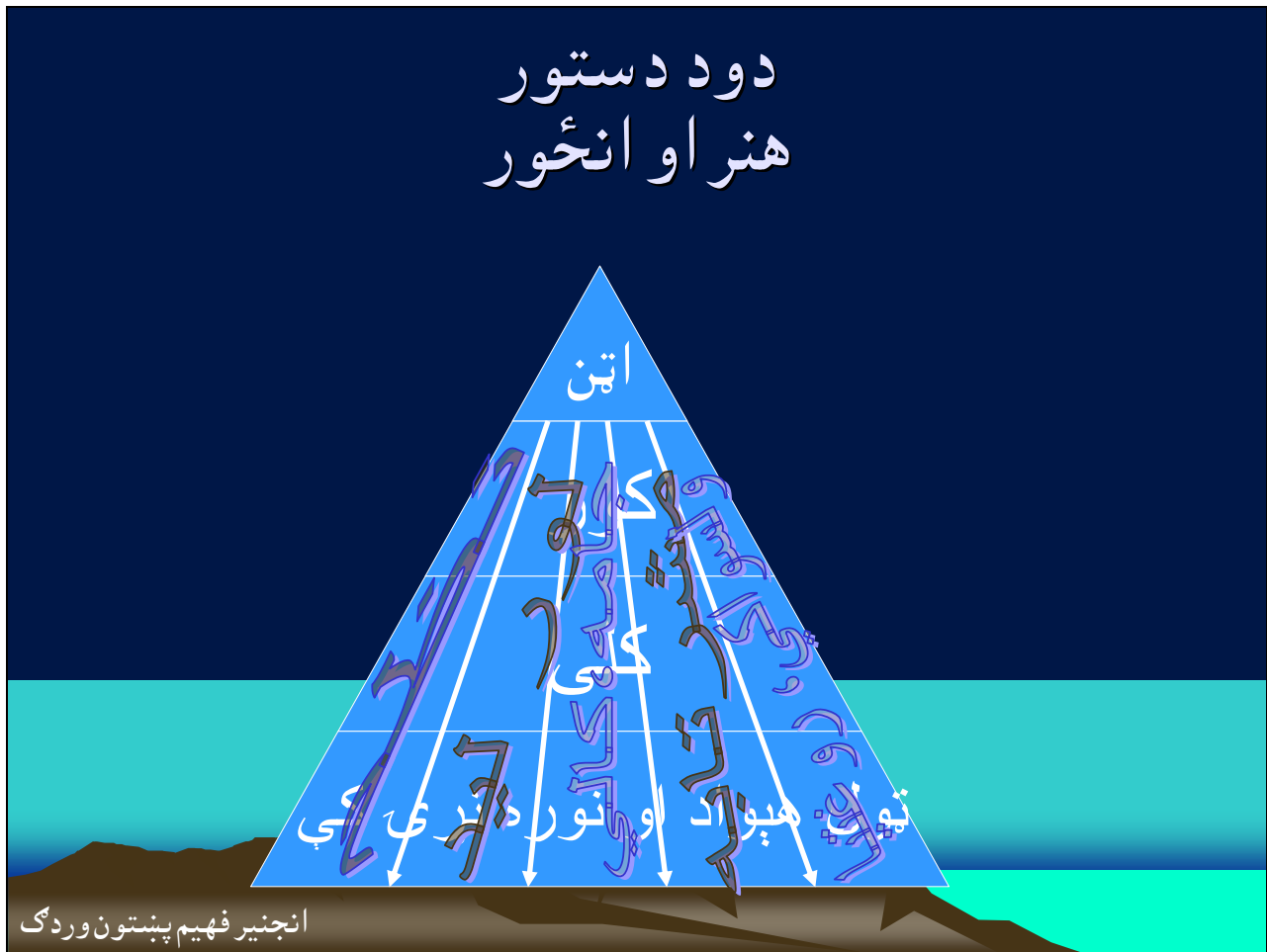

Figure 29 انځور شمېره ۳۰ د دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلگيزه

مونږ خو وړاندې وليدل چې اتن په کور، کلي، هېواد او نوره نړۍ کې ډېر مينه وال لري او دا د يوې کلتوري پانگې او وسيلې په څېر مونږ منلای شو. نو چې کله دا منو چې دا يوه ملي، او کلتوري پانگه او وسيله ده نو دا څه لري او څه اغېزې لري؟ لکه څنگه چې په پاسني ماډل او بېلگيزه کې ښکاري چې اتن شپږ ډېرې ښکاره برخې د مونږ په ټولنه کې روزې او وده ورکوي چې دا برخې په دې ډول دي:

۱ نزم او خپلواکي

- ۲ لورليد او نوبت
- ۳ کالي او بنکلا
- ۴ مشرتابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په بڼه والي سيالي
- ۵ ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په بڼېگڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول

۶ ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول

نو اوس به دا هره برخه لږ نوره هم روښانه کړو.

۱ نزم او خپلواکي

کله چې اتن کېږي نو ټول بايد ه چې د ډول هر درز ته په گډه او نزم سره د وجود هغه غږي چې اړين وي وښوروي او پر مخ، پر شا او ياهم ځای پر ځای خوځېت وکړي. نو دا نزم د ماشومتوب څخه د مونږ په لاندېني خپل او زمير کې ځای پر ځای کېږي او نزم زده کړه راکوي چې بيا په ژوندانه کې په نزم پوهېږو. نزم يې دا دی چې مشر چې کوم ډول اتن کوي نو ټول به په مشر پسې هماغسې اتن کوي، که دی لاسونه پورته کوي، که څنې ښوروي، که لاسونه په ملا نيسي، که لاسونه په اوږو نيسي او همداسې نور، نو ورپسې اتنچيان د دې لارروي کوي. همدا شو نزم. په کلتور کې د نورو رواجونو تر څنگ اتن هم يو ځواک دی چې خپلواکۍ ته ډيره وده ورکړي. د بېلگې په توگه، په اتن کې د پښتنيزو څښو درلودل په خپله هغه انساني خپلواکي ده چې دا يواځې اتن ساتلای او ستايلاي شي. په هر وخت کې او هر ځای کې اتن کول هم د خپلواکۍ بېلگې دي چې موږ ورته د بڼه راتلونکي په جوړولو کې تر بڼه کار اخيستلای شو. او برگ اتن هغه اتن دی چې زموږ ټول مشران، کشران، نراو ښځې په کې برخه اخلي چې د خپلواکۍ او برابرۍ يوه ځانگړو او تل مخ په وړاندې ژړنده يا مېچن گڼلای شو.

په اتن کې څنې هم ډېرې بڼې وي نو د څنو پرېښودل په خپله هم زموږ ځوانانو او پېغلو ته د خپلواکي متره ورکوي او هم د نوبت خواته خوځوي.

۲ لورليد او نوبت

په افغانانو کې اتن ډېر ډولونه لري، خو دا ټول ډولونه يې بيا هم په سمه يوې خواته خوځېږي، دغه خوځېدل يوي خواته خپله يو لورليد ورکوي اتنچيانو ته، کله اتنچيان په دوره کې وي او کله هم مخامخ او کله هم وړاندې او ورسته او کله هم بېلابېل ډولونه لري چې دا د لورليد په لاندني ځان څېر کې کړي او ځای پر ځای کوي، د اتن ډولونه په خپله دا ښکاروي چې دا په نوبتونو شوي دي، او اتن د نوبت لپاره يو ډېر ښه ډگر دی چې يو انځور گر د پکړ او آند زېرمو او ماغزو ته وده ورکوي، او کوم کسان چې يواځې يو اتن مني او نورو ډولونه ته سپک گوري هغوی د نوبت سره داسې دوښمني کوي چې دوی په کې گټونکي نه دي، د بېلگې په توگه نن سبا چې غمی کوم اتنونه کوي نو هغه په کې نوبت راوړي، دا نوبت په خپله د ټولو پکړ او ماغزو د ودې لپاره او بيا په ځانگړې توگه د ځوانانو د سيالۍ او پښتو او خپل اتن سره مينه ساتل او هم په نړۍ واله کچه وده ورکولو کې گټور او پايښتي بڼه لري، په نړۍ کې ډېرې داسې کلتوري نڅاوې شته چې په ورکېدو دي او لوی لامل يې دا دی چې په هغې کې د نوبت ژونکې او ارواه وژل شوي او ځوانان ورسره مينه نه شي ساتلی دا ځکه چې هغه نڅاوې د ورځې د رواج، او پېشن (Fashion) سره برابر نوي او هم ورسره ډېر واټن لري، نو ځوانان ورته وايي چې له موږه او پېشنه لوبدلای دی، نو ځکه هغه نوي مينه وال نه شي موندلای، او د تاريخ کندو ته ورولوبېږي.

يوه بېلگه يې موريسن (Morrison Dance) وېلشي نڅا ده چې په مړه کېدو ده، لوی لامل يې همدا دی چې دا نڅا داسې ده چې نوی وېلشي نسل ته د مينې وړ نه ده، او يواځې يې هغه پخواني سپينېږي کوي او بس، پدې نڅا کې يواځينۍ ستونځه دا ده چې د نوی وخت سره يې اړوند بدلون ته ځان برابر نه کړ، نو نوي وېلشي نسل ترې واټن واخيست، سره لدې چې کلتوري نڅا ده او په دوره کې زموږ اتن ته ورته والی لري خو بيا هم يې ځان ته نوي ځوانان او پېغلي نه دي مينه وال کړي، په هغه څېړنه کې چې پدې هکله شوی و، په هغې کې ټولو وېلشي ځوانانو او پېغلو

دا په ډاگه کړه چې دا يو ډېر زوړ رواج دی او دا نشاد نن ورځې د هنر او نڅاگانو سره هېڅ ورته والی نه لري. او په هر

ځای کې يې څوک کولای هم نه شي.

انځور شمېره ۳۱ د وېلز ولسي نڅا چې په ورک کېدو ده Figure 30

۳ جامه او بنکلا

مورډگورو چې په اتني کې سره د دې چې په نورو برخو کې سيالي راولي، په کاليو کې هم خپله اغېزه اچوي او هغه د بنکلا خوا ته خوځوي. زموږ په اتني کې هر سړی او ښځه غواړي چې ښايسته کالي واغوندي او پگړۍ يې نوې او ډېگړۍ دنگه شمله يې وي. دا خپله يوه بله سيالي روزي او هغه هم د څڼو او کاليو چې دا هم د کاليو او بنکلا نوبت ته وده ورکوي. هر نوبت په کاليو کې او په څڼيو کې دا په ډاگه کوي چې اتني په دې که رول لوبوي.

۴ مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي

اتني په هر ډول او ځای کې چې وي، خوتل مشر لري. همدا چې د اتني مشرۍ سره هر څوک مينه لري نو دا په خپله يو خوځوونکی او هڅوونکی شو. په اتني کې خو د اتني مشر هغه کېږي چې هغه تر ټولو ښه اتني وکړي. هر اتني چې دا مينه لري چې د ده د خوښې د اتني لپاره ډول ووهل شي، نو يو اتنيچي هغه وخت مشر تابه رسېږي چې دی د دې وړتيا تر لاسه کړي. د اتني مشر هېڅکله هم، پرته له د اتني ښېگڼې څخه په بل څه، لکه د خان ځوی او يا هم خان په خپله، په ډېرو پيسو، په ښايست، په لوړه بېبه، او يا هم په ښايست، د اتني مشر کېدای نه شي. نو کوم څوک چې غواړي د اتني مشر شي نو هغه به د ښه اتنيچي کېدو لپاره به زيار باسي او خپله ښېگڼه به په نورو مني چې دا خپله د مشر تابه لپاره د سياليو ډگر ګرځي. او د اتني مشري به په سياليو او هغه هم د ښېگڼو په سياليو تر لاسه کېږي. نو مورډگورو چې اتني زموږ په ولس کې يو د سمو سياليو ډگر او هڅوونکی او خوځوونکی دی.

۵ ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېگڼه سيالي او د ولس زړه

تر لاسه کول

دا برخه له څلورمې څخه کوم توپير نه لري، يواځې دومره ده چې د اتني مشريو هلک يا يوه پېغله او همداسې په مشرانو، د تل د پاره نه وي، نو ځکه چې کله د اتني مشر ستړي شي نو بل د اتني مشر باندې غږ وشي چې وړاندې شه، او يا هم يو څوک چې په ځان کې دا وړتيا وويني نو لاس پورته کړي يا غږ وکړي چې زه مشر کېږم، که د نورو خوښه وه وخت ورکوي او ډول هم د ده په خوښه وهل کېږي او کله نو بل مخ ته کېږي، ځکه چې په لومړي مشر پسې دويم مشر هم د ښېگڼو په سر وړاندې کېږي، نو همدا خبره ده چې دا د مشر تابه لپاره زموږ د ماشومانو په لاندني ځان څري کې دا کرل کېږي او ځای پر ځای کېږي چې سيالي به په ښېگڼو کوي، نه چې په ځانۍ، پېسو او يا هم کومه بله وسله، بله دا چې دا خود اتني د مشر تابه لپاره سيالي شوه، نو اتني خود ډولونه لري او په هره سيمه کې د اتني يوه تکړه ډله وي، چې دوی بيا د بلې سيمې او هم په خپله سيمه کې بلې ډلې سره سيالي کوي، هره ډله چې ښه اتني وکړي نو هغه به هم گټندويه وي او هم په خلکو کې مينه وال مومي، لکه چې اوس همدا زموږ په هره سيمه کې شته، نو دا هم د ولسواکۍ لپاره زموږ ماشومان او راتلونکي نسلونو په لاندني ځان څري کې د ډلو تر مينځ د سياليو لپاره په ښېگڼه روزنه ورکوي او د دوی لاندني ځان څري کې همدا سمه سيالي کړي او ځای پر ځای کوي بې، کله چې دوی لويان شي هم به اتني کوي او هم د سياسي، گوندي او ولسواکۍ سياليو لپاره به ولس ته خپله ښېگڼه ښيي او هم به نور راتلونکي نسلونه په همدې روزي، نو دوی به په مردارو و سيلو په کومو چې نن سبا دا په پرديو آندونو ککړو سيالي کوي، او دا ټولې وسيلې پردي دي، لکه چې زه مودام دا و ايم چې په سالنگ کې پنجابۍ کېلې او امونه او په وردگو کې اربۍ کجورې نه کرل کېږي.

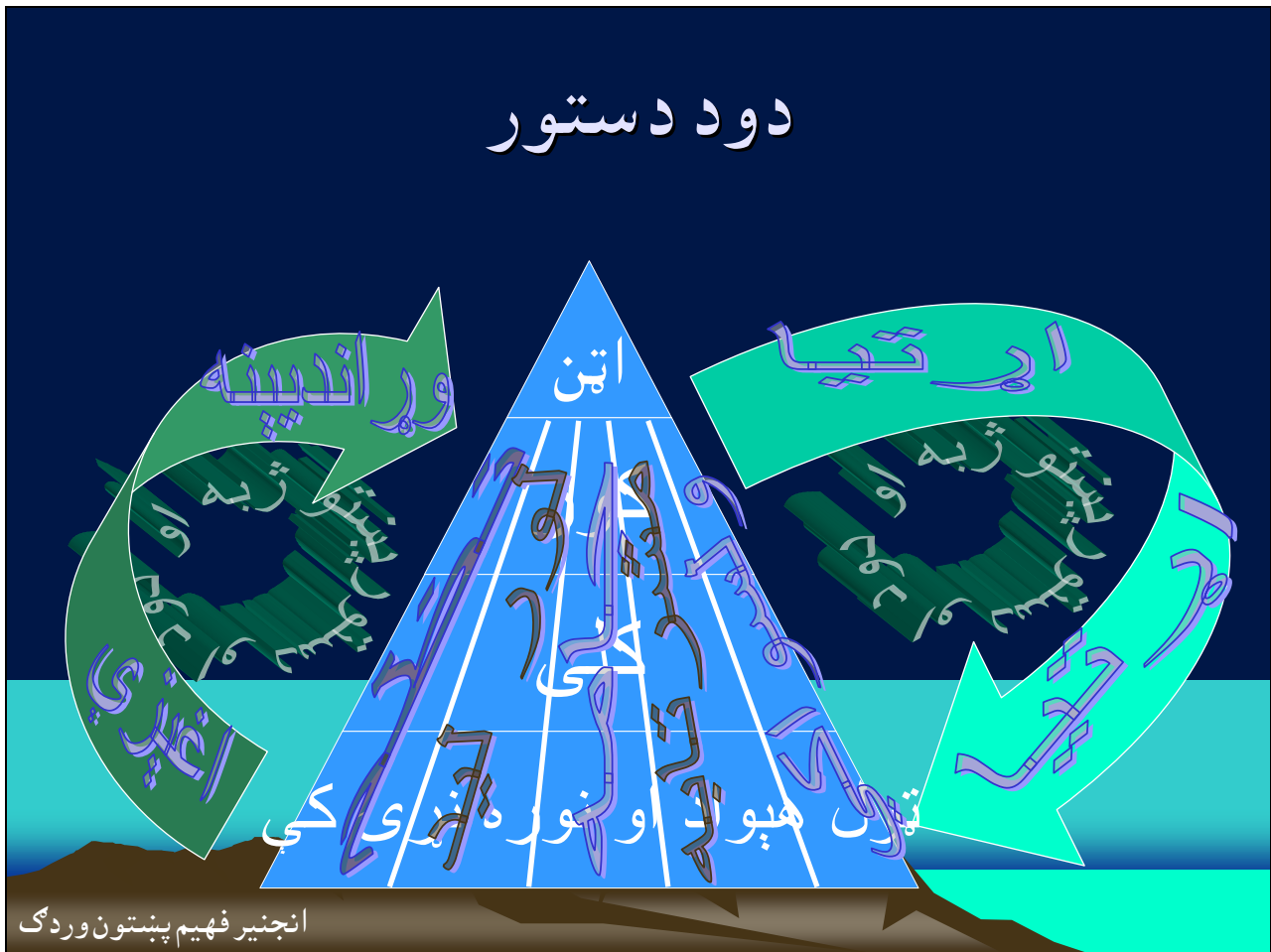
۶ ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول، روغتيا

دا نو ډېره ښکاره خبره ده چې کله مونږ اتني کوو نو د اتني هم د کولو او هم د کتلو لپاره ډېر شمېر د ولس خلک راځي، دا چې ولس سره راتولېږي نو يو بل سره گوري، خبرې کوي، نوي ملگري سره مومي، نوې سيالۍ، ډلې او ملگرتياوې سره جوړېږي، او اتني خو په خپله يو ورزښت هم دی نو د روغتيا لپاره يو ډېر ځواکمن چلوونکی، خوځوونکی او هڅوونکی دی، د دې ترڅنگ اتني په ټولنه کې نورې اغېزې هم لري چې هغه به وروسته وڅېړو.

د اتني اغېزې څېړنه د دود دستور او ژوندانه په نورو برخو

انځور شمېره ۳۲ د اتني څېړنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي Figure 31

نو اوس به راشو دې ته چې د اتني په کړو سره سرېږه پر دې چې نرم او خپلواکي، لور ليد او نوبت، کالي او ښکلا، مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي، ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېگڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول، ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول او روغتيا ته گټه رسېږي، نور کومې برخې په کې وده کوي؟

دا په خپله دود دستور ته وده ورکوي، او په ځانگړې توگه د دې ټولو برخو په ودي او يا هم اوښتون او په کار لوېدو سره پښتو په دوران کې لوېږي، چې بيا په خپل وار سره ډېری اړتياوې څېړوي او هغوی ته رسول او رسد په دوران کې لوېږي، دا خو

جوته خبره ده چې کله پښتو ژبه ډېره پکار اچول کېږي همدومره، څو اکمنه کېږي او هم وده کوي چې دې ته هر اړخيزه او پايښتي وده وايي:

د اتني اغېزې څېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه

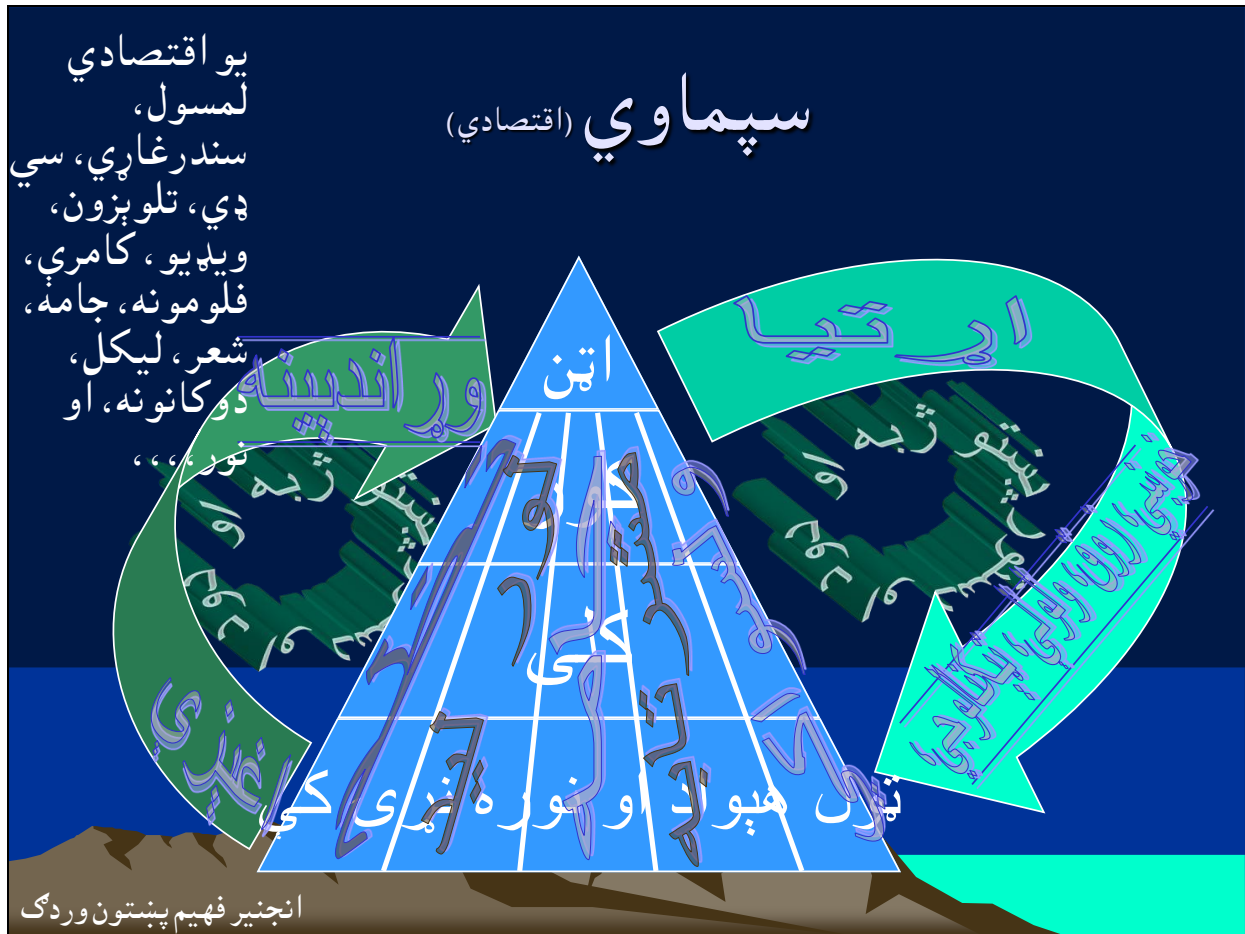

Figure 32 انځور شمېره ۳۳ د اتني څېړنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

مورگورو چې د اتنونو په کړونو سره په ټولنه ډېری د راکړې ورکړې او سپماوي (اقتصادي) برخې په دوران راځي. چې دا په خپله ځينې اتياوي څېړوي چې هغې څو ابونې رسول په کارېږي: د بېلگې په توگه اتني دا اړتياوي لکه، خونبي، زوق، ولولې او ټېکنالوژي څېړوي او يا هم کله همدا خونبي، ولولې او زوق دي چې اتني څېړوي. نو چې دا وڅېړول شول وړاند پينه او اغېزې يې پاس گورو چې هغه په سپماوي برخه کې دا دي چې، دې ته ډول او د ډول وهوونکي دا تشه ډکوي، بله تشه، بيا

دغه سندرې او اتن په سي ډي او ډي وي ډي جوړولو ډکوي. بله وړاندېينه او رسول د کامرو، پلمونو، او کاليو، او بيا د کتلو د اتن د پلمونو لپاره تلويزيون، سينما، سي ډي او ډي وي ډي چلوونکي، وي او همداسې بل دا چې په کوم ځای کې چې دا اتن کېږي هلته به شيان خرڅېږي. او بيا دغه شيان به دوکانونو کې خرڅېږي. نو اغېزه يې همدا لويه اقتصادي لمسونه او هڅونه او ډېرو پښتنو او غير پښتنو ته د کاروبار پيدا کول دي. او بيا په دې ټولو کې لويه اغېزه بيا هم پښتو ژبې ته ده چې دا به په هره شېبه کې په دوران، آونستون او پکارولو او ان د شعر او سندرولپاره وي. خپله شاپر او سندر غاړي او ليکوال په کې هم د سپما په دوران کې گټې ترې اخلي چې ژوند يې پرې بيا چلېږي. نو مورگورو چې پدې کې خومره خلک پکار شول او دا بيا د ټولني په ژوندانه کې په پايښتي ډول وپويل او گنډل شوه چې د پښتو ودې لپاره بيا هم پايښتي بڼه غوره کوي. که چېرې دا يوه بل کلتور برخه وي نو کېدای شي چې سپماوي (اقتصادي) لمسونه يې هم يوڅه وي خو په دغه کچه چې د پښتو د کلتور لپاره وي دومره به نه وي.

د اتن اغېزې څېړنه د ژوندانه په سياسي برخه

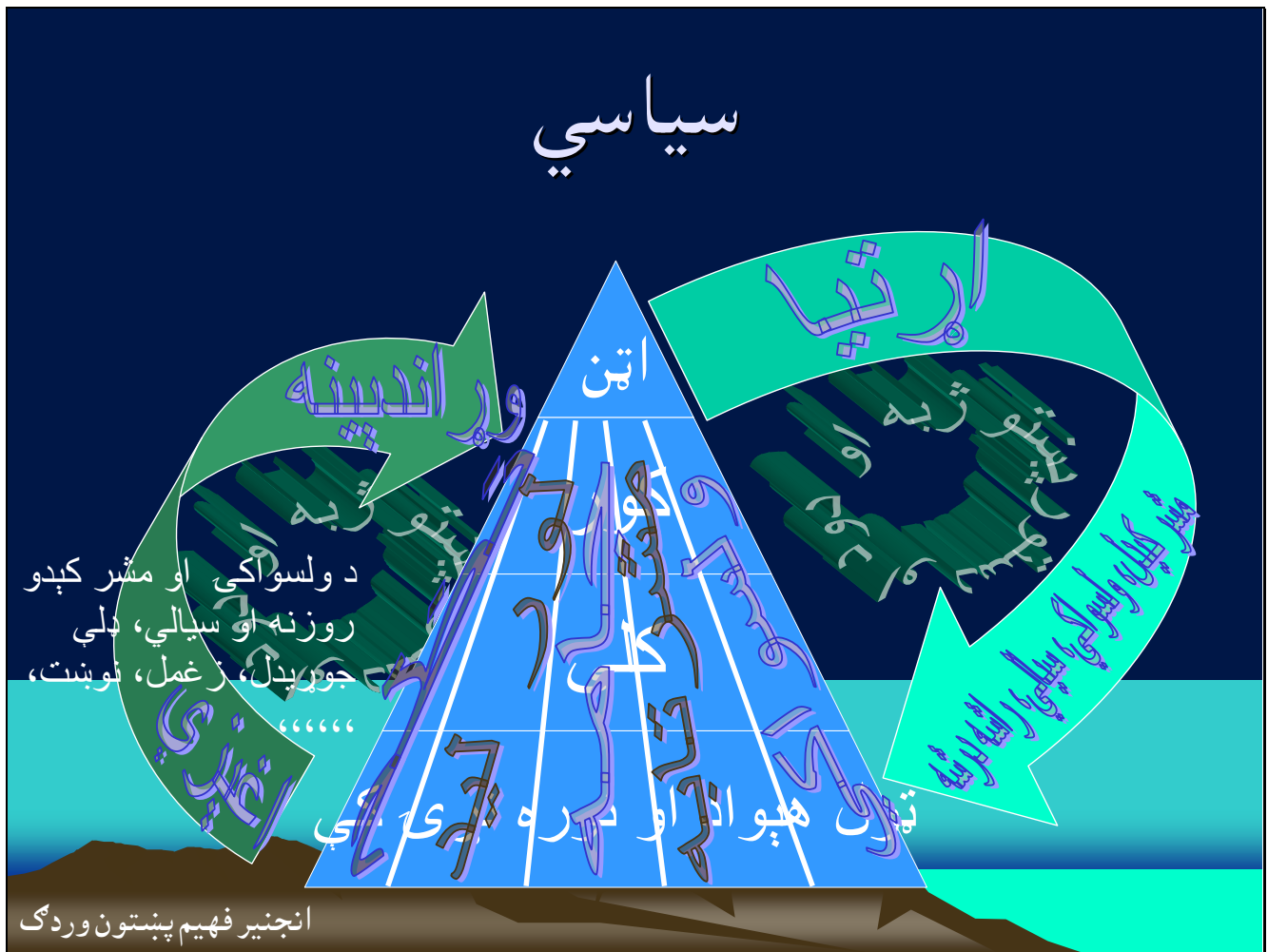

Figure 34 انځور شمېره ۳۵ د اتن څېړنيزه بېلگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

په هره ټولنه کې انسانان ښکاره او پټې سياسي اړتياوې لري. دا اړتياوې بيا په غوښتنو بدلېږي. نو چې کله په غوښتنو بدلېږي دا بيا بېلابېل ډولونه اخلي. دا اړتياوې او غوښتنې پدې ډول چې خپل سياسي او ټولنيز ارمانونه پوره کړي، نو يوه ډله انسانان غواړي چې هغوی مشران شي، بله ډله بيا د ولسواکۍ د پلي کېدو لپاره غوښتنې لري بيا بله ډله دهغې مخالفت کوي. نو ډېری وخت خود مشر ځای يو او سيالان ورته ډېروي. نو دغه خپله سيالۍ څېړوي. همداسې زموږ اتن هم د افغانانو په سياسي ژوندانه کې د دغو سياسي اړتياوو او غوښتنو لپاره اړونده وړاندېښتې لري، چې خپله دا ځوانان په پښتونولي او ولسواکۍ کې روزي او د دوی په لاندینې ځان څېړي (ما تحت ضمير، Sub-Conscious) کې يې کړي او ځای پر ځای کوي

بې، نورې اغېزې يې دا دي چې دوی ته زغمل او د مشر منل وړ زده کوي، چې که يو بل غواړي چې مشر شي نو ده ته به لاره
بنکاره وي چې دی به هم ځان په بنېگنيو سمبالوي او د ټولو خوښه به ترلاسه کوي چې دوی پرې غږ وکړي چې پلانيه (اتله،
بريالیه، امده او يو بل نوم) وړاندې شه او د اتني مشر شه او يا به دی په ځان کې دا بنېگنې ويني چې په ډاډه مشري ته
وړ وړاندې شي، بله بنکاره اغېزه يې دا ده چې اتني په ډلو کېږي، نو خپله د ډلو او گوندونو لپاره دا ورته ډالی کوي چې دغه
ډلې به هم يو او بل سره په بنېگنې او ولسواکۍ او د ولس د زړه د ترلاسه کولو سره به سيالی کوي، چې ولس به وايي چې دهغه
ډله ډېر ښه اتني کوي، يا پلانی، پېغله په پلاني اتني چې مينه شوه او يا پلانی، پېغله ډېر ښه اتني کوي، نو دا پخپله د سياسي
بنېگنيو لپاره يوه لويه او پايښتي اغېزه ده چې مورې يې په گوته کوو، هېله ده چې د دې نورې اغېزې د وخت په تېرېدو سره
نورې هم را وسپړل شي او ولس ته بنکاره شي.

د اړتيا غوښتنې وړاندېنې او اغېزې بليگيزې پايله

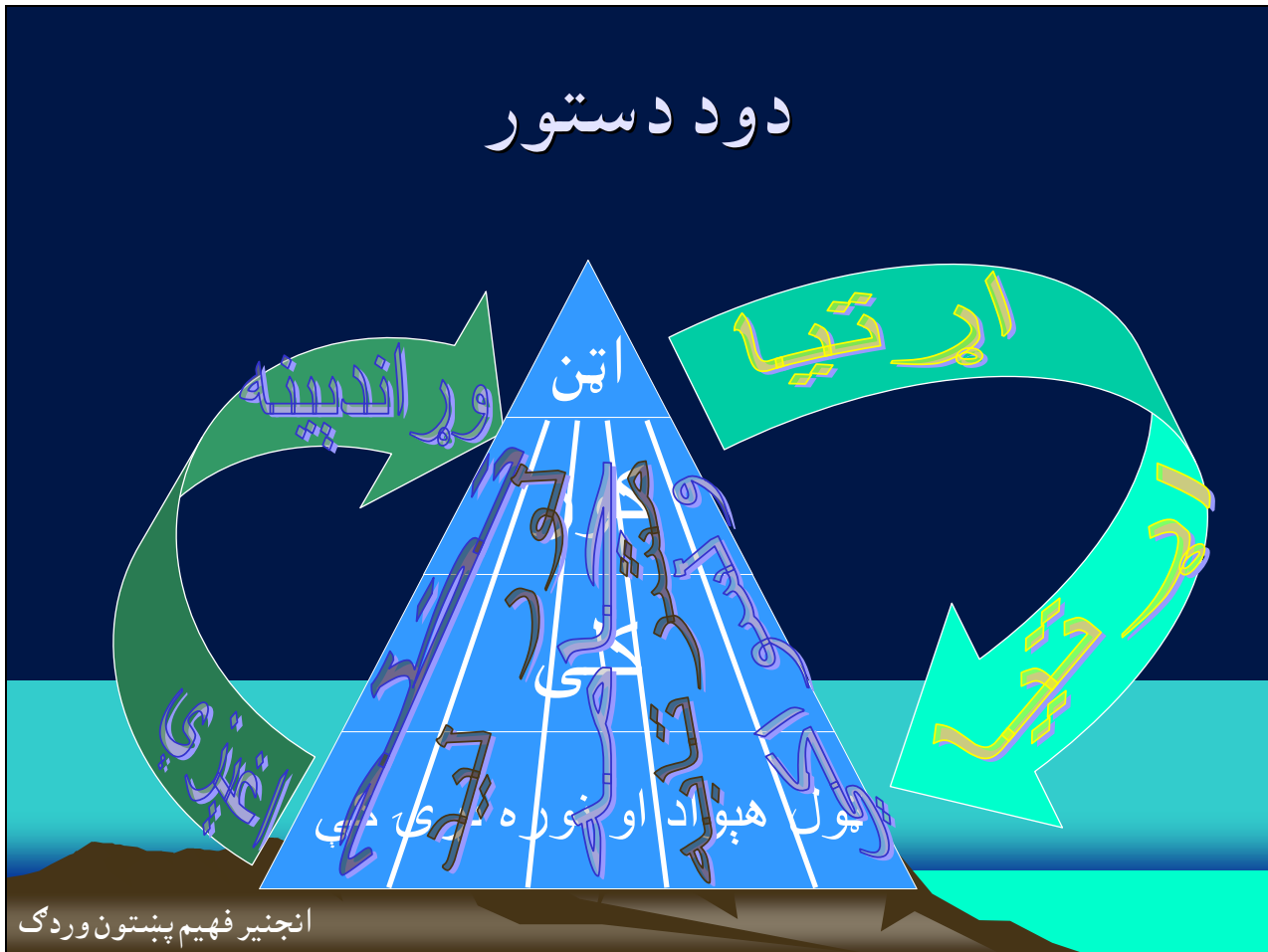

Figure 35 انځور شمېره ۳۶ د اتن څېړنيزه بليگيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېري

نو موږ وليدل چې په اتن سره زموږ د هېواد د دود دستور ډېری برخې ښې اغېزمنې کېږي. نو اغېزمنتيا چې په کومو برخو کې وليدل شوه هغه ډېر ښه او پايښتي ښه غوره کوي. دا ځکه چې دا هرڅه په خپله د غوښتنو او رسولو (Supply and Demand) په چاپېريال تر سره کېږي. او اتن دی چې دغو برخو ته سمه وده ورکوي. او د ټولني دا برخې ترې نه سم رنگ اخلي. پدې سره پښتو ژبه پخپله په دوران لوېږي او په دا ټولو کې لکه د اړينو مسرې موادو په څېر د دغه دوران برخه گرځي چې ورسره هم وده کوي او هم پراخېږي. لکه د ماشينونو د سون موادو چې څومره ماشينونه وده کوي همدومره دا د مسرې او ساتنې مواد يې هم سوچه او سمېږي. نو اوس به راشو او دا به وگورو چې دا تن څخه د دود دستور د نورو برخو د ودي لپاره په څه ډول گټه پورته کولای شو. څرنگه د اتن په کړو سره د کلتور نورې برخې هم په خوځښت، چلولو، او وده ورکولو

غوښتنه خپله وي او هم وړاندېینه او هم مرستندويه کاروبارونه. اتني، ننداره، او موسيقي زموږ فلم ته پايښتي بنسټ ورکوي. چې پدې سره بيا پښتو پخپله وده کوي. کله چې زموږ اتني موسيقي ته پايښتي وده ورکړي دلته خامخا په دې کې نندارې ته هم ځای ورکړو په دې ټولو ځايونو کې، د بېلگې په توگه که چېرې يو واده وي نو هلته د اتني چيانو تر څنگ خو خامخا موسيقي شته نو چې ټوکيان راولو او لږ ورته نوی رنگ ورکړو او لږ لارښوونه ورته وکړو دا په خپله ننداره شوه، سره له دې چې په کليو کې دا د پردود دی چې هلته بيا نو د ټوکيانو مزې وي چې ښه وډی هم کله نا کله ورکول کېږي. او ان ښځينه ټوکيانې د ښځو مجلسونه تاوده ساتي. نو دا درې چې سره وتړل شي دا په خپله د فلم لپاره هغه بېخ بنسټ چې ورته وايي هغه جوړ شو او فلم په خپله هم ورته انځورگر او هم ورته مرستندويه برخې په ټولنه کې په پايښتي ډول رامینځته شوې. په ځانگړې توگه زموږ برگ اتني کولای شي چې زموږ نجونې هم د زموږ د فلم کاروبار او نورو برخو ته وروزي. اتني هغه د ژوندانه پياوړې او جوړوونکې برخه ده چې د ټولني بېخ بنسټ جوړوي. دا داسې دی لکه چې موږ يوه ماني، يوه الوتکه، يو سړک او داسې نور، جوړوو. او د هغه جوړولو ته ماشينونه راوړو او په دې ماشينونو يې ودانوو. نو بيا دا ماشينونه چېرې جوړېږي او څوک يې جوړوي او پرې يې د په کومو ځايونو کې جوړېږي؟ نو اتني د دې ماشينونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابريکې دې چې د هېواد سياسي، کلتوري، ان سېماوي (اقتصادي) برخو او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي. او د مايکل پورتر په دغه لاندېني ماډل کې يې موږ په ارزښت او لوړتيا او اغېزه پوهېدای شو. اتني په خپله دوه ټاکنوکي رولونه لوبولای شي. چې يو يې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندويه برخه او بله يې د نړيوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول لوبوي.

اتني هغه د ژوندانه پياوړې او جوړوونکې برخه چې د ټولني بېخ بنسټ جوړوي. دا داسې دی لکه چې موږ يوه ماني، يوه الوتکه، يو سړک او داسې نور، جوړوو. او د هغه جوړولو ته ماشينونه راوړو او په دې ماشينونو يې ودانوو. نو بيا دا ماشينونه چېرې جوړېږي او څوک يې جوړوي او پرې يې د په کومو ځايونو کې جوړېږي؟ نو اتني د دې ماشينونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابريکې دې چې د هېواد سياسي، کلتوري، ان اکتسادي او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي. او د مايکل پورتر په دغه لاندېني ماډل کې يې موږ په ارزښت او لوړتيا او اغېزه پوهېدای شو. اتني په خپله دوه ټاکنوکي رولونه لوبولای شي. چې يو يې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندويه برخه او بله يې د نړيوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول لوبوي.

زه دلته غواړم چې دلته يوه وره خو ډېره اړينه بېلگه ياده کړم او د ټولو پام ورته راواړوم او چې اتني د خوځوونکي او هڅوونکي ځواک بڼه په ټولنه کې بيا هم غوره کوي او هغه دغه زموږ د پخواني بڼه دود دستور بيا ژوندي کول او خپرول دي. چې زموږ په ودونو کې اوس هم اتني او برگ اتنيونه خو کېږي او يو څه چې ډېر کم افغانان هغه ته پام کوي هغه د ناوې او زوم په مشرۍ يو برگ اتني چې په لومړۍ سر کې په کې د ناوې او زوم ملگري او خپلوان او بيا ټول هغه مينه وال دغه اتني ته ورگډ شي.

زه خو په هر واده کې د دې زيار باسېم چې دا زموږ په کورنيو کې خو دا د پخوا څخه رواج وو خو اوس مو دې نورو ته هم ورپام کې دی. هيله ده چې نور هم په دې اړه دا پور تر سره کړي.

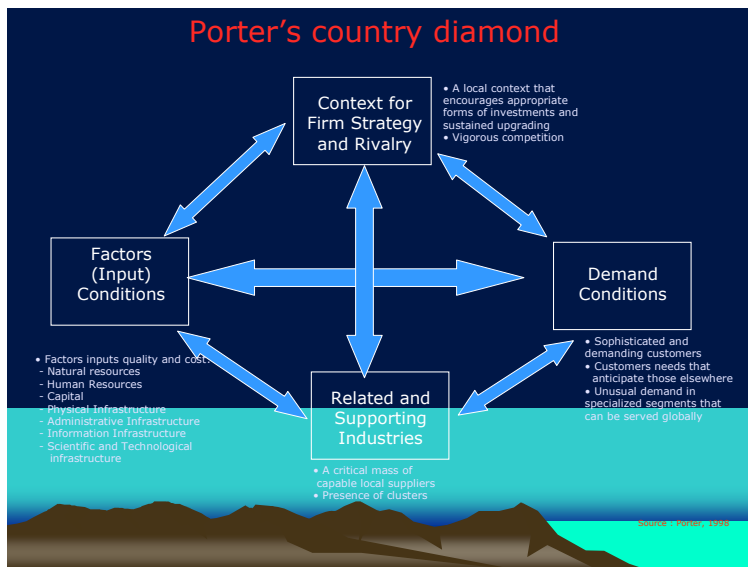

Figure 37 انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنې الماسي بېلگيزه

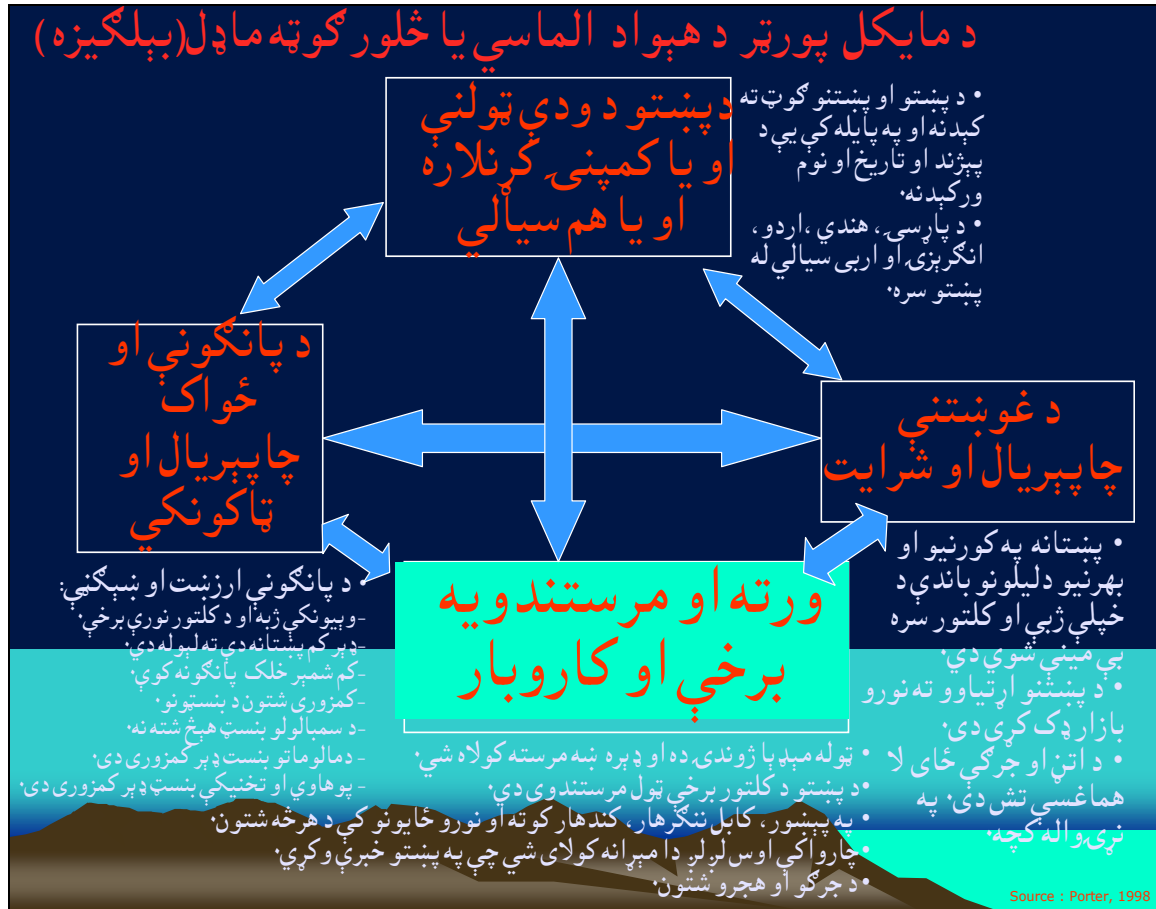

Figure 38 انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبې لپاره

مايکل پورټر دا بېلگيزه د دې لپاره جوړه کړې ده چې يوه هېواد يا کومه کاروباري سيمه د دې په مرسته د يوه شي، پرادکټ، يا د يوه کاروبار، (industry) د را کښولو او جزبولو لپاره د خپرنې لپاره پکار واچوي ترڅو دا بېلگيزه د دوی د ودي او سياليزې گټې او پرلاسي لپاره مرسته وکړي. د بېلگې په توگه لکه آسيایي هېوادونو ځانگړي کاروبارونه ځانته را کارېد لکه، جوړول او تويول، (Productions) په چين کې، کمپيوټر او ټوکر، په هند کې، پېشن په اېتاليا کې، او داسې نور. د دې بېلگيزې لوی کمال په دې کې دی چې يوه کمپني کولای شي چې وڅېري چې د دوی د ودي لپاره څه شته دي. لکه يوه انگرېزي کمپني لپاره کوم څوک ووايي چې په افغانستان کې د موټرو او گاديو ماشين او يا تير جوړولو بټۍ يا پارېکې جوړوو، که دا به دغه بېلگيزه کې واچوو نو ځواب خامخا په مخالفت کې يې دی. نو که څوک وغواړي چې دا کار د کېدو کړي نو هغه به دغه شرايت برابر وي، چې په دغو څلورو برخو کې بريالی وي.

نو موږ اوس کولای شو چې د پښتو د ودي لپاره دا څېړنيزه بېلگيزه پکار واچوو ترڅو هغه ستونځې هم وپېژنو او هم د لرې کولو لپاره شرايت برابر کړو. او هم دا د پښتو د ودي لړۍ پايښتي او ځان باندې وگرځوو.

د غوښتنې چاپېريال

- پښتانه په کورنيو او بهرنيو د ليلونو باندې د خپلې ژبې او کلتور سره بې مينې شوي دي.
- د پښتنو اړتياو ته نورو ژبني او کلتوري توکو بازار ډک کړی دی.
- د اتني او جرگې ځای لا هماغسې تش دی. په نړۍ واله کچه.

ورته او مرستندويه برخې

- ټوله مېلې با ژوندۍ ده او ډېره ښه مرسته کوله شي.
- د پښتو د کلتور برخې ټول مرستندوی دي.
- په پېښور، کابل، ننګرهار، کندهار کوټه، مردان او نورو ځايونو کې د هرڅه شتون.
- چارواکي اوس لږ لږ دا مېرانه کولای شي چې په پښتو خبرې وکړي.
- د ډېرو، هجرو، مرکو او جرگو شتون.

د پانګونې او ځواک چاپېريال

- د پانګونې ارزښت او ښېګڼې:
- وپيونکې ژبه او د کلتور نورې برخې.
- ډېر کم پښتانه دي ته لېواله دي.
- کم شمېر خلک پانګونه کوي.
- کمزوری شتون د بنسټونو.
- د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه.
- د مالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی.
- پوهاوي او تخنیکي بنسټ ډېر کمزوری دی.

د پښتو د ودې ټولني او يا کمپنۍ کړنلاره او يا هم سيالي

- د پښتو او پښتنو ګوټ ته کېدنه او په پایله کې يې د پېژند او تاريخ او نوم ورکېدنه.
- د پارسي، هندي، اردو، انګرېزي او اربي سيالي له پښتو سره.

د دغې بېلګيزې نه خو داسې ښکاري چې بيا هم پښتو په خپل سر پدې وده نشي کولای چې دلته شرايط ورته خراب شوي او وړان شوي دي چې پخپله پښتانه دي چې بې پروا دي او هم د هېوادې ماډل په څېر نه کې د سيالانو او ملګرو کاروبارونو او

غوښتنې په بنسټ پښتو وده نشي کولای. نو دا بيا هم د دې بېلگيزې په غوښتنه او پايلو موږ خوځوونکيو، هڅوونکيو، او چلوونکيو ځواکونو ته اړتيا لرو ترڅو دا د پښتو مېچن په خوځښت راولي او بيا ودي او خوځښت ته يې پايښتي بڼه ورکړي، که نه نو بيا يې هغه د کليوالو خبره ده وايي بيا يې د تاريخ په کندو کې گوره!

خه وکړو؟

نو اوس دا راته په ټولو څېړنيزو بېلگيزو او وسايلو جوته شوه چې موږ همدا ځواکمن کلتوري او دوديز چلوونکي لرو چې د پښتو د کلتور په هڅوونکيو، خوځوونکيو او چلوونکيو ځواکونو په خوځښت او دوران سره پښتو خپله پايښتي وده پيل کولای او لري. ورکولای شي. او بس. دا خو اوس راته جوته شوه چې په اړو څيزونو کې د کلتور توکي بيا په ځانگړې توگه اتني او ډرامې چې لومړنۍ يې په لراو برکې او ډرامې يې يواځې بيا په لره پښتونخوا کې د خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو رول لوبولای شي. دا چې دا به څنگه په خوځښت راځي دا به ورسته وړاندې کړو. خو اوس به د ژبې مرستندويه برخې وگورو چې هلته څه حال دی. او دا هم جوته کړو چې کېدای شي د پښتو ژبې په مرستندويه چې رسمي او نارسمي برخې لري څو کمنتياوي او کمزوري هم په گوته کړو. د دې لپاره چې بيا هم د پايښتي ودي لپاره لارې چارې ومومو نو دا بيا هم اړينه ده چې په مرستندويه برخو کې هم خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو ته هم پام وکړو. او دا هم به په ياد ولرو چې دا څرنگه سره گڼدلای شو. د گڼدلو مې موخه دا ده چې کوم خوځوونکي، هڅوونکي او چلوونکي ځواکونه چې په اړه يا اسلي بر مرستندويه برخو کې په ډاگه کوو نو دوی به د يو او بل سره څرنگه سم په هر ډگر مرسته کولای شي. او څرنگه يو د بل پشپړوونکي کېدلای شي.

د آرو (اسلي) مواد و لرل

- کله چې مونږ اسلي مواد د پښتو ژبې ولرو نو بيا دا د موادو لرل پخپله په يوه لړۍ کې پاڅه شوي او وده يې کړې ده، چې د ژوندانه اړينه برخه گرځېدلې ده نو دا پخپله يې په ټولنه کې پايښت لرونکې اړتيا پارولې ده او پارولې شي.
- دغه اړتياوې او د ودي لړۍ د ژوندانه په نورو برخو سره تړل شوي اونغاښتي دي او نېغه اغېزه اچوي چې هم په خپله د رسمي او نارسمي د ژبې مرستندويه برخو ته مخامخ ور دننه کوي او هم يې خوځوي بيا دغه اړتياوې او وړاندېينه چه چې د ژبې رسمي او نارسمي برخې پخپله پکار هم اچوي چې دا لړۍ دوه اړخيزه ده او هم د نورو د اړتيا په بنسټ پام ورته کېږي چې دا نو بيا وڅېړل شي چې څرنگه دا لړۍ بريالۍ شي د دې مانا دا نه ده چې مونږ د ژبې مرستندويه او اسلي يو په بل پسې پيل کړو دا دواړه په يوه وخت هم پيل کېدای شي، خو چې هره يوه لړۍ باندې خپل خپل ټينگارونه وشي او خپلې خپلې لارې په سمه توگه ووهي.
- مونږ جرگې هم په ټولو کليو کې لرو چې په هغې کې نوښت راوستل لکه د پرېکړې ليکل او د ځوانانو او پوهانو برخه چې دا په خپله هم زموږ جرگې بياوړې کوي او هم په ټولنه کې د کلتورې برخه سياسي او آندې لاره د اوږد مهال لپاره جوړوي.
- نو اوس پکار دا ده چې مونږ د فېشن د پوهې څخه گټه واخلو تر څو بيا داسې پلي کړو چې هم په زړه پورې وي او هم پايښت ولري چې زموږ خوره پښتو مستراتېوريکه برلاسې د خپلې پايښت سره تر لاسه کړي.

انجنير فهيم پښتون وردگ

Figure 39 انځور شمېره ۴۰ د پښتو د آرو موادو لرلو څخه گټه او چټول

د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو سره خپرنه

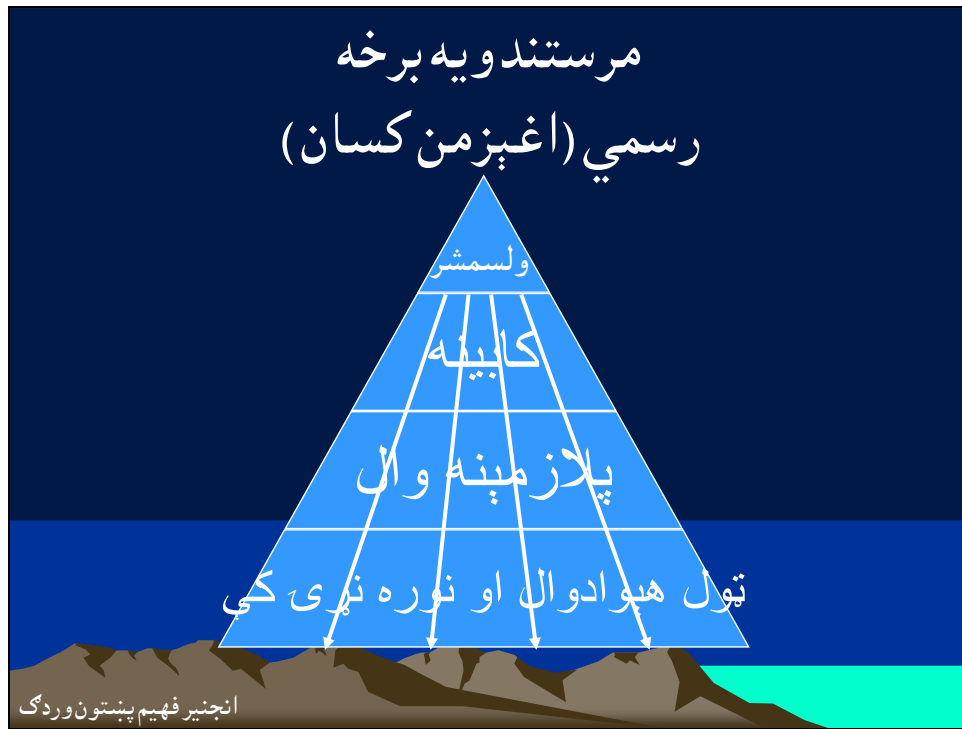

Figure 40 انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو سره

لکه څرنگه چې مو د پښتو ژبې اړې برخې وڅېړلې او هلته مو دا خپرنه په څو بېلابېلو بېلگيزو کې وکړه نو همدا شان به د پښتو ژبې مرستندويه برخې هم خپرو. تر څو وکولای شو دلته هم هغه کمزورۍ په گوته کړو چې رغيدو ته او ځواکمنېدو ته اړتيا لري، او همدا شان هغه ځواکونه او هڅوونکي، چلوونکي او خوځوونکي ځواکونه په نښه کړو چې هغه بيا د مرستندويه برخو او هم د آرو برخو لپاره گټور کېدای شي. په مرستندويه برخه کې موږ دوه برخې لرو چې يوه يې رسمي او بله يې نا رسمي ده. دغه دواړه برخې اړينې دي چې سمه خپرنه يې وشي. د نا رسمي برخې خپرنه به موږ يوه ډېره کمزوره او تراغېزې لاندې راتلوونکې برخې په ډول وپېژنو. خو د رسمي برخې د خپرلو لپاره موږ د ځواکونو تلل کوو. دا به لکه څرنگه چې بړه ښکاره شوې ده، دا به په څلورو پوړونو کې چې هر يو يې خپل خپل ځايونه لري خپرو. لکه پاسني بېلگيزه کې:

ولسمشر

کابينه

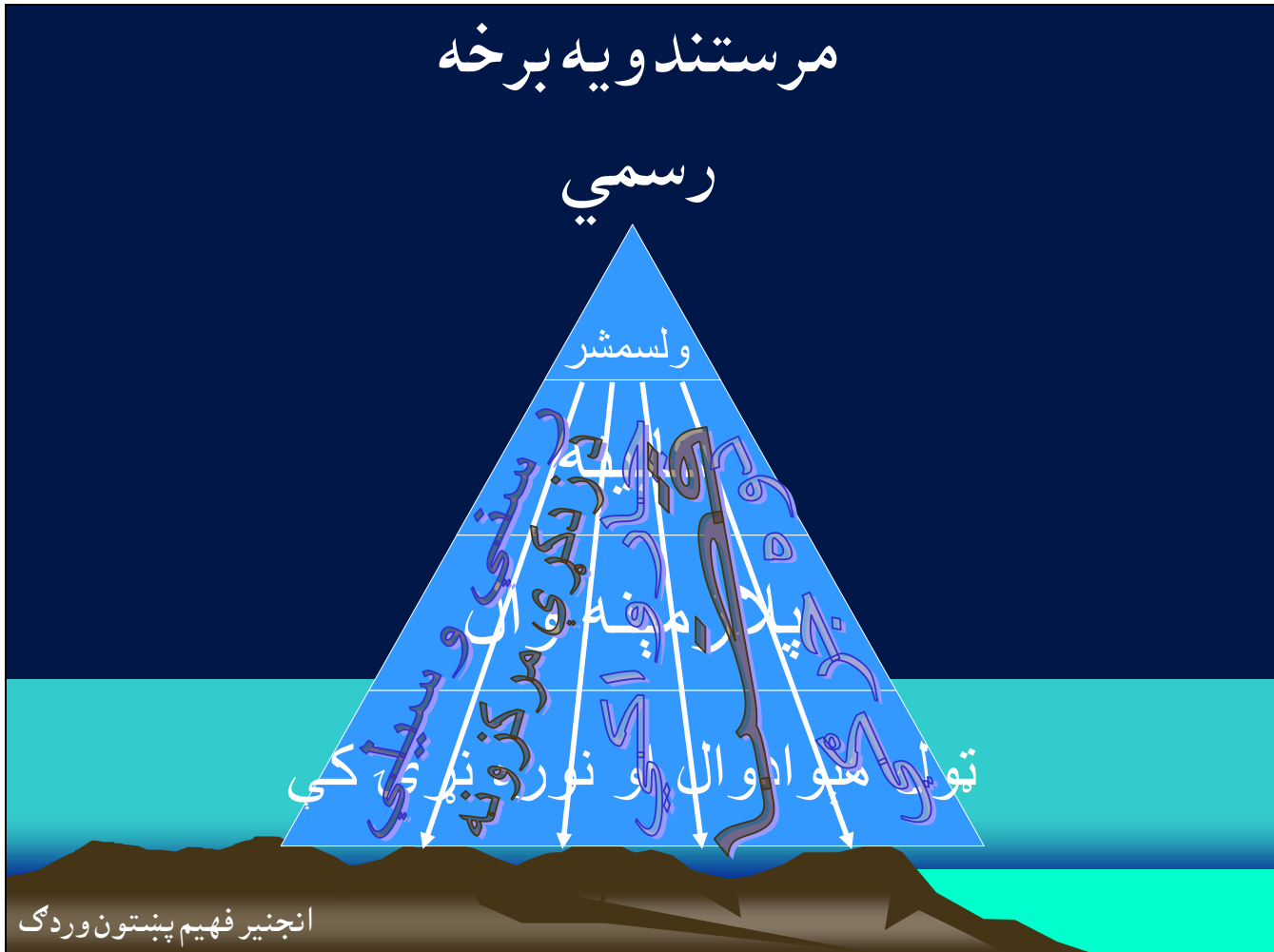

پلازمېنه او

ټول هېواد او نوره نړۍ

د بېلگې په ډول دا موږ دلته لومړی د هېواد تر ټولو اغېزمن ځواک او چینه د خبرو او رسمي برخې لپاره ولسمشر گڼلای دی. دغه برخه تر ټولو د ارزښت وړ برخه ده. بیا مو وروسته د هېواد د وزیرانو کابینه مو په پام کې نیولې ده. د کابینې څخه وروسته د هېواد پلازمېنه ده چې خورا د ارزښت وړ ده. ځکه چې کومې خبرې، لیکنې، پرماتونه، ژمنې او نور هر ډول کارونه چې ولسمشر کوي هغه لومړی په کابینې کې شنل کېږي او د پلي کېدو لپاره بیا وزارتونو ته ورکول کېږي. او همدا شان بیا د ټول د هېواد په پلازمېنه کې تر سره کېږي او ان دا په ځانگړې توگه که په یوه کلي کې او هم د هېواد نه په بهر کې هم یو کار وي. نو بیا وروسته دا بیا د ټول هېواد لپاره خپرېږي. نو اوس موږ گورو چې دا څو یو چاپېریال شو. موږ دا اوس بیا په یوه بل چاپېریال کې هم څېړوو چې هغه بیا د چارواکیو د کار ځای دی. په لاندې ډول دي:

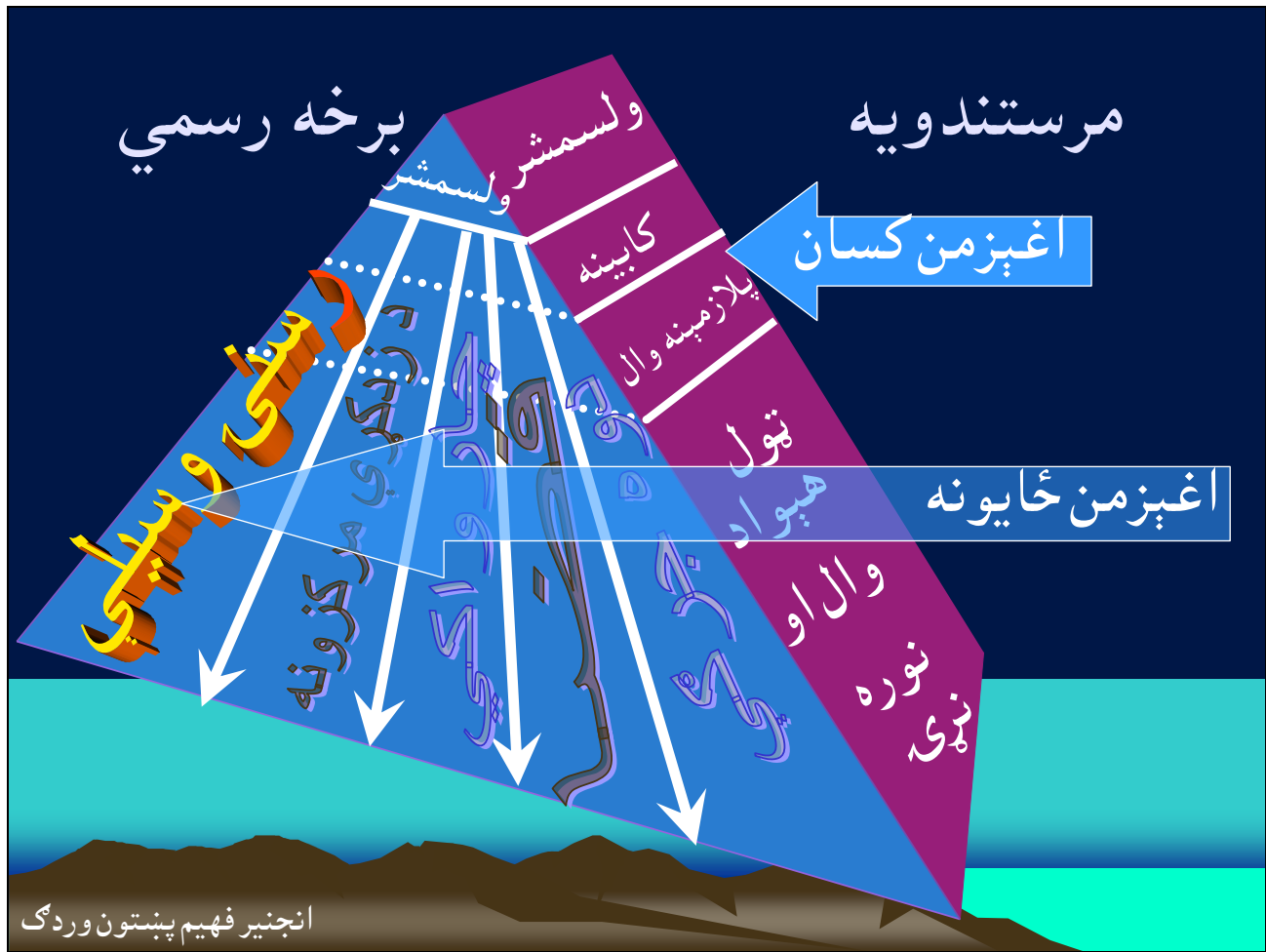
د مرستندو یوه برخه رسمي اړخ اړیکې دا اغېزمنو ځایونو سره څېړنه

انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره

دلته گورو چې کله د ولسمشر لخوا او يا هم د دغو څلورو برخو لخوا څه کېږي نو دا بيا په دغو پينځه گونو برخو کې چې اوس به وسپړل شي په يوه ډول څرگندېږي. د دغه بل اړخ برخې په دالاندې ډول دي. لومړۍ رسنۍ وسيلې دي چې هر کوم رسمي کار، خبره او يا هم کره کېږي دا په رسنيو وسيلو کې را څرگندېږي او په دغه ځای کې ټولې خبرې د رسمي مرستندويه برخې دي. بله برخه چې په هغه کې رسمي برخه ډېره پکارېږي هغه د زده کړې مرکزونه دي. د بېلگې په توگه، ماشوم پالنځايونه، وړکتونونه، ښوونځي، پوهنتونونه، او د زده کړې ټول مرکزونه چې دلته بيا هم د ژبې مرستندويه رسمي برخه ډېره پکارېږي. بله يا درېيمه برخه خپله چارواکي دي چې دوی په خپله دغه مرستندويه برخه په خپلو ټولو ليکنو کې پکاروي. او څلورمه برخه بيا د هېواد قضايي او عدلي سيستم دی چې هلته بيا هم د مرستندويه رسمي برخه په پراخه توگه پکارېږي. او په پای کې يې همدا د هېواد نرخ جوړونکې او قانون جوړونکې دواړه جرگې دي چې هلته د مرستندويه رسمي برخې په

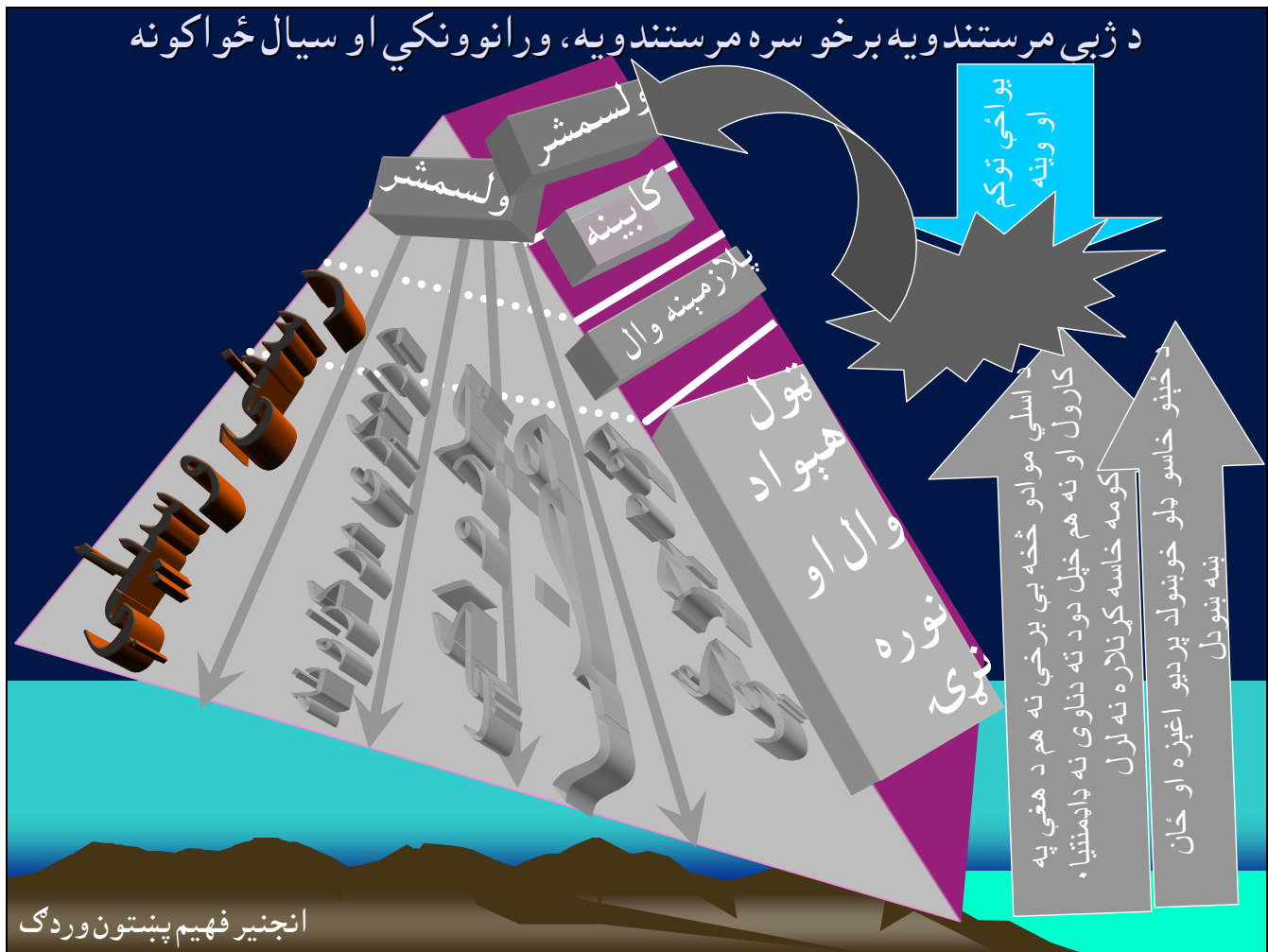
پراخه کچه پکار پرې، نو اوس به وگورو چې په دغو برخو کې پښتو ژبه په کومه کچه د کارولو کې ده. هلته بيا هم ملگري، سيال، وړاندونکي ځواکونه څه دي چې ترڅو مورهماغه خپله موخه ترلاسه کړو، چې بيا د ملو ځواکونو په مرسته کومې کمزورۍ چې به وي هغه به سمې کړو. او د پايښتي ودي کرښه او پلان به جوړ کړو.

انځور شمېره ۴۳ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره Figure 42

دغه انځور چې تاسو گورئ نو دلته د اغېزمنو کسانو اغېزه گورو چې د خپلو کار او اړیکو د ځايونو لارې د مرستندويه برخې په کار اچولو سره ژبه باندې اغېزه اچوي. دا د اغېزمنو کسانو او چارواکو غېښی دی چې د اغېزمنو کسانو او چارواکو بنسکارندويي کوي. همدا د دې اغېزمنو کسانو راکړه ورکړه او د کارونو د سرته رسولو لړۍ دي چې اغېزمن ځايونه د ژبې مرستندويه برخو ته خپله مرسته يا تاوان رسولاى شي. په دې مانا چې که د پاسه هر څومره يو څه د اغېزمنو کسانو لخوا په کار اچول کېږي دا به خامخا په دېره اسانۍ سره لاندې خوا ته خوځېږي.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) خپرنه

انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ کې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو خپرنه Figure 43

تر ننه پورې چې د پښتو ودي لپاره په رسمي برخه کې د چارواکو، ولسمشرانو او سياسيونو لخوا کومې هلې ځلې يا پروگرامونه پلي شوي دي هغه دي ته ورته دي لکه چې څوک د خوب په کوټه کې د منې ونه کېږدي دهغې څه ناڅه ساتنه او پاملرنه وکړي او د هغې ونې څخه د باغ د مېوې ټولو تمه ولري. همدا پخه خبره د پښتنو ده چې وايي په يوه گل نه پسرلی کېږي.

همدا اوس چې مور د مرستندويه رسمي برخې خپرنه کوو چې د ولسمشر څخه يې پيل کړو نو دا په خپله په ډاگه کېږي چې مرستندويه رسمي برخه د پښتو ژبې په ډېر کمزوري حالت کې ځکه ده چې سيال او وړانوونکي ځواکونه خورا ځواکمن دي. که يې د لومړي ولسمشر او ټولواک چې په جرگو ټاکل شوي باچا وو دهغه څخه پيل وکړو نو دا به جوته شي چې يواځې د احمد شاه بابا په دروان کې د چارواکو او جرگو خبرې د ولسمشر سره خبرې اترې په پښتو وې خو بيا هم د ولسمشر رسمي ليکنې بيا ډېرې يې په پښتو نه وې. همداسې بيا چې د تېمور دروان ته راشو نو بيا تر داود خانې چې پښتو يې بلکل هېره کړې وه، نو دا يو لوی ناورين دی. او که د نننۍ چې د ولسمشرۍ په گډۍ کېنولای شوي په وجود او واک او چارو کې د پښتو خپور والی او په کارول وڅېړو نو دا به جوته شي چې داسې کوم څه يې ندي کړي چې مور ورتنه په وياړ وگورو او ورته د تاريخ جوړونې يوه لړۍ ورته ووايو نو ولسمشر هم په خپله د مرستندويه برخې لپاره تر اوسه کوم نوبت ندي کړی. پدې چې په توکم پښتون دی پښتو يې زده ده او کله ناکله پرې خبرې کوي. ولسمشر ډېری د نورو تر اغېزې لاندې ځکه دی چې دی د واک په سيالۍ کې د ځان د ساتلو لپاره پښتو ژبې مرستندويه رسمي برخه هم پدې کمزورې کړې ده چې کومه کړنلاره نه هم لري او نه هم پرې پوهېږي. تر اوسه په ټول هېواد کې د ولسمشر داسې يوه جمله نشته چې د هېواد د ټولو ولسونو په خوله او ژبه په طبعي ډول ناسته وي. که د هېواد ځوانان يو هندي فلم وگوري چې د انځورگر او اتل نوم يې راجو او ياهم انتوني وي نو ډېری ځوانان سبا په کوڅو، بازارونو، بسونځيو او پوهنتونو کې يو بل ته وايي چې گواکې زه راجو يم او پلانی پيغله به وژغورم او پلانی کار به زه تر سره کړم او دا جملې يې پوره په هندي او اوردو کې زده کړې وي. نو داسې ښکاري چې دلته د ولسمشر چې کوم رول لوبولای شي هغه ډېر کمزوری دی. او تمه ترې هم سمه ځکه نده چې ولسمشر د دې کارونو استعداد نه لري. او نه هم د اړو موادو څخه کوم څه لري چې دی په کار واچوي.

همدا رنگه مور گورو چې دلته د ولسمشر لخوا چې هر څه تر سره کېږي نو دا د پښتو ژبې رسمي برخې ته نه يواځې دا چې گټه نه رسوي بلکې نوره يې هم کمزوره کوي. د ولسمشر ټول کړه وړه په لاندې دولتي او نا دولتي برخو خپلې اغېزې لري. دده ټول کړه وړه همداسې چې په کابينه، پلازمينه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپله ځانگړې اغېزه لري همدا رنگه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرگې چې د ولايتونو جرگې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري. نو همدا اوس چې مور گورو نو په انځور کې دا اغېزه خړه پرده ده دا ځکه چې دوی د ولسمشر د غېر پښتو او يا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې مور ډاډه پرې اغېزه يې بولو. د ولسمشر هر خبره چې دی يې وکړي او

هر بل کړه وړه يې په مېډيا کې خپريږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپريږي چې بيا دا خپله يولوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته يې ډېره کمه گټه رسېدلې ده.

او چې ولې؟ دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په گوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی بنکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه ترسره کول لويه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په ولسمشر يواځې د اوږد مهال اغېزه چې کورنۍ، کابينې او جرگو لخوا وي شونې ده.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابینه) څېړنه

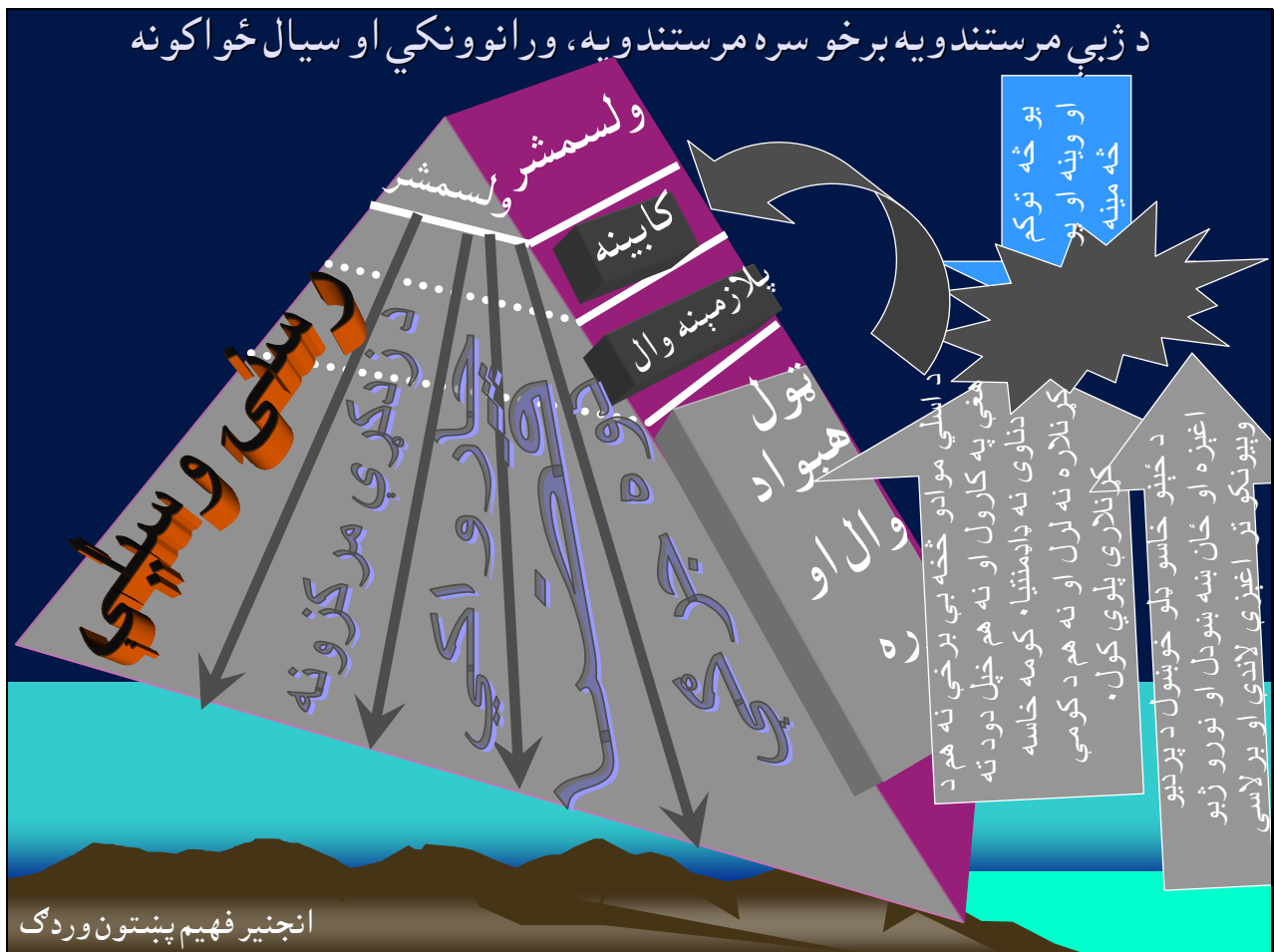

Figure 44 انځور شمېره ۴۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه

لکه څرنگه مو چې ولسمشر وڅېړلو له دې څخه د کابينې حالت نور هم خراب دی، دا ځکه چې هلته نه يواځې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لري بلکې د ولسمشر نادودې پر دوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر يې پروايي هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېره پر دې چې دوی هم خپله به د بې پروايۍ سيالان به وي، او بله دا چې هلته په کابينه کې د نورو ژبو وپيوندکي شته بلکې دا پښتو وپيوندکي وزيران هم ډېری يې نه هم آر مواد لري او نه هم يې دې خپل کلتور او دود دستور ته پام دی، نو دوی هلته خپلې ډېری مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانی دود شته چې دوی په بله ژبه غږېدل بڼه گڼي دا ځکه چې دوی نه ډاډمنتيا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندويه برخې لري او نه يې هم سره تړلی شي.

که تر ننه پورې کوم کار شوی دی د پښتو ودي لپاره هغه هم نه يواځې دا چې په کومه ستراتيژيک او علمي او سياسي چوکاټ کې نه دی شوی بلکې هماغو د ولولو ډکو چارو د نورو ژبو وپيوندکي پارولي او د پښتو سره د ميني څخه يې نور هم لري کړي دي، او په خپله د غلیمانو ښکار هم شوي دي دا ځکه چې دې ته يې کومه کرښه او ستراتيژي نه درلودله.

لکه څرنگه چې د ولسمشر اغېزه نا سمه او خړپړ انځور يې جوړ کړی دی همدا رنگه ده کابينه هم چې دوی ټول کړه وپړه همدا سې بيا په پلازمینه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپلې ځانگړې اغېزې لري همدا رنگه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرگې چې د ولايتونو جرگې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري.

نو همدا اوس چې موږ گورو نو په انځور کې دا اغېزه بيا هم له بده مرغه خړه پرده ده دا ځکه چې دوی د کابينې د غړو د غېر پښتو او يا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې موږ دا خړه پرده اغېزه يې بولو، د کابينې د غړو هر هره خبره يا پريکړه چې دوی يې وکړي او هر بل کړه وپړه يې په مېډيا کې خپريږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپريږي چې بيا دا خپله وروسته له ولسمشره بل لوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته يې ډېره کمه گټه رسېدلې ده او تاوان خو يې بې کچې.

د کابينې په چاپېريال کې خو نن سبا يواځې سينگارې کارونه تر سره کېږي چې دا د اړو موادو نه درلودل په خپله دا جوتوي : د بېلگې په توگه دا پښتو ژبې وزيران ان خپلې کرښې پريکړې او نيوکې يا راپورونه د وزارت د چلولو لپاره په پښتو نه ليکي. همدا وزيران بيا خپلې مرکې په پښتو نه کوي، او په کلتوري ډگر کې هم ډېر کمزوري دي ان په ودونو کې اتن هم نه شي کولای نور خولا پرېږده، دې وزيرانو لکه ولسمشر يوه به يې هم په خپل واده کې د برگ اتن مشري نه وي کړې او ان زه دا وایم چې که کوم يو يې د اتن سره مينه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتيا له امه په پټه اتن کوي، دوی څنگه

کوالی شي چې په يوه شپه يا په کابينه کې بيا کلتوري زمريان شي. هلته نور هم بې کلتوره گيدران ترې جوړ شي. ليکدود او خبري او علمي سندونه په خوږه پښتو ليکل خو لا پريږده.

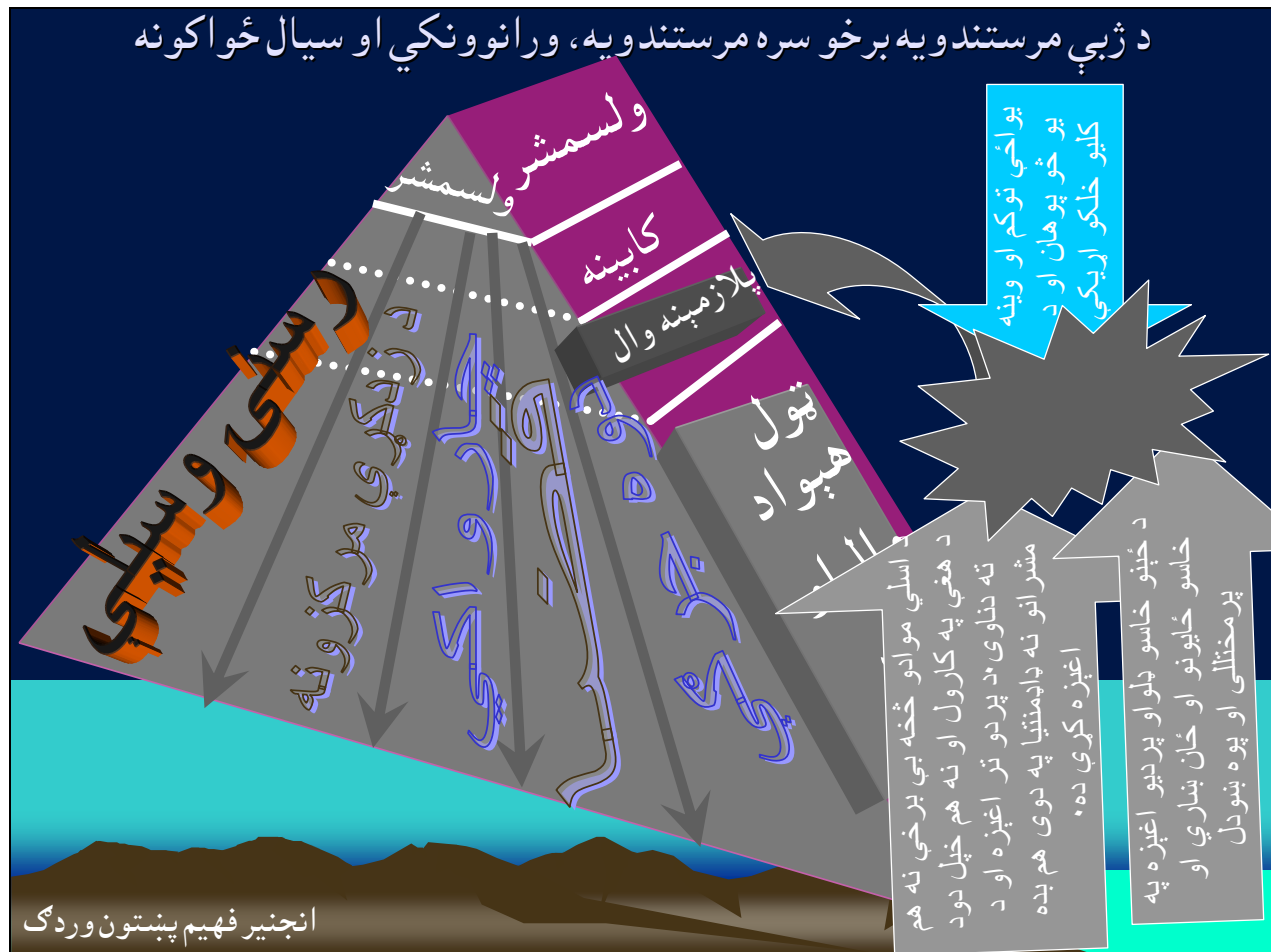
نوپه کابينه کې هم د پښتو مرستندويه برخې مرستندويه ځواک کمزوری او سيال او وړانوندکې ځواکونه ځواکمن دي. يواځې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوی باندې اغېزه وشي چې دوی هم ډاډمنتيا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنگ وړ شني او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بيا همدا اغېزمن ځايونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړۍ بيا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

دا يو ځل بيا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په گوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی بنسټ کارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه ترسره کول لويه بې کلتوري ده. دا ځکه چې زموږ د کلتور ډېرې پخې او مدام د منلو وړ برخې بې چې د وياړ وړ دي هغه هم دوی ته د پرديو لخوا پېغور جوړيدل او دوی هم په ناپوهۍ کې منل. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) خپرنه

انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو خپرنه Figure 45

لکه څرنګه مو چې ولسمشر او د ده د کابينې ناسمه اغېزه د دوی د بې غورۍ او نورو لاملونو له امله وليدل چې د دوی څومره په خپله د پښتو سره زياتی کوي او بيا د دوی اغېزه په نورو هم ناوړه ده چې دا په خپله پښتو ژبې ته تاوان رسوي او د دې مخ نيوی يې کوي او همدا په خپله د پښتو زولني دي سره دنورو کورنيو او بهرنيو ستونځو، دا ځکه چې په پلازمېنه کې نه يواځې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لري بلکې د ولسمشر او بيا د کابينې نادودې پردوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر او د ده د کابينې بې پروايي هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېرته پردې چې دوی هم خپله به د بې پروايي، سيالان وي، دوی خو به مدام د کابينې او ولسمشر کړو وړو يا ملاتړ کوي يا به پرې غبرګون ښکاروي او يا به هم خپرنه پرې کوي، نو په هر يو حالت کې دا به بېرته په هماغه ډول او ژبه او کلتور تر سره کېږي په کومه چې يې پيل د ولسمشر او کابينې څخه شوی وي، نو

دا ځکه بيا هم دلته دا خبرې پر انځور ډېر خپور او د سمولو چارې يې خورا درنې او ژورې او پراخې چې ډېرې انرژۍ او پانگې ته اړتيا لري.

او بله دا چې هلته په پلازمېنه کې د نورو ژبو وبيونکي شته بلکې دا پښتو وبيونکي پلازمېنه وال هم ډېر يې نه هم آر مواد لري او نه هم بې دې ته پام دی. نو دوی هلته خپلې ډېرې مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانی دود شته چې دوی په بله ژبه رغېدل بڼه گڼي دا ځکه چې دوی نه ډاډمنتيا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندويه برخې سره تړلی شي. د بېلگې په توگه دا پښتو ژبې وزيران ان په وودونو کې اتن هم نه شي کولای. دې وزيرانو لکه ولسمشر يوه به يې هم په خپل واده کې د برگ اتن مشري نه وي کړې او ان زه دا وایم چې که کوم يو يې د اتن سره مينه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتيا له امه په پټه اتن کوي. دوی څنگه کوالی شي چې په يوه شپه يا په کابينه کې بيا کلتوري زمريان شي. هلته نور هم بي کلتوره گيدران ترې جوړ شي. ليکدود او خبري او علمي سندونه په خوږه پښتو ليکل خولا پريږده.

نو بيا دا د پلازمېنې خلک به له دوی څخه څه زده کړي وکړي چې دوی ته هم ځان بڼه ښکاره شي او يا هم د ورځې پېشن شي؟

نو بيا به څنگه دا جرت وکړي چې خپل دود ته په خوښۍ وده ورکړي؟

سره له دې چې يوه څه ځوانانو دې دود ته او هم د کلي مشرانو دې زموږ دود ته ډېر پام گرځولای دی او هغه هم د مينې له برکته نور داسې کوم ښکل شوې کړبڼه او تگلاره خو په زړه بين هم نه موندل کېږي. نو په پلازمېنه کې هم د پښتو مرستندويه برخې مرستندويه ځواک کمزوری او سيال او وړانوونکې ځواکونه ځواکمن پاتې دي. يواځې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوی باندې اغېزه وشي چې دوی هم ډاډمنتيا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنگ ور شني او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بيا همدا اغېزمن ځايونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړۍ بيا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

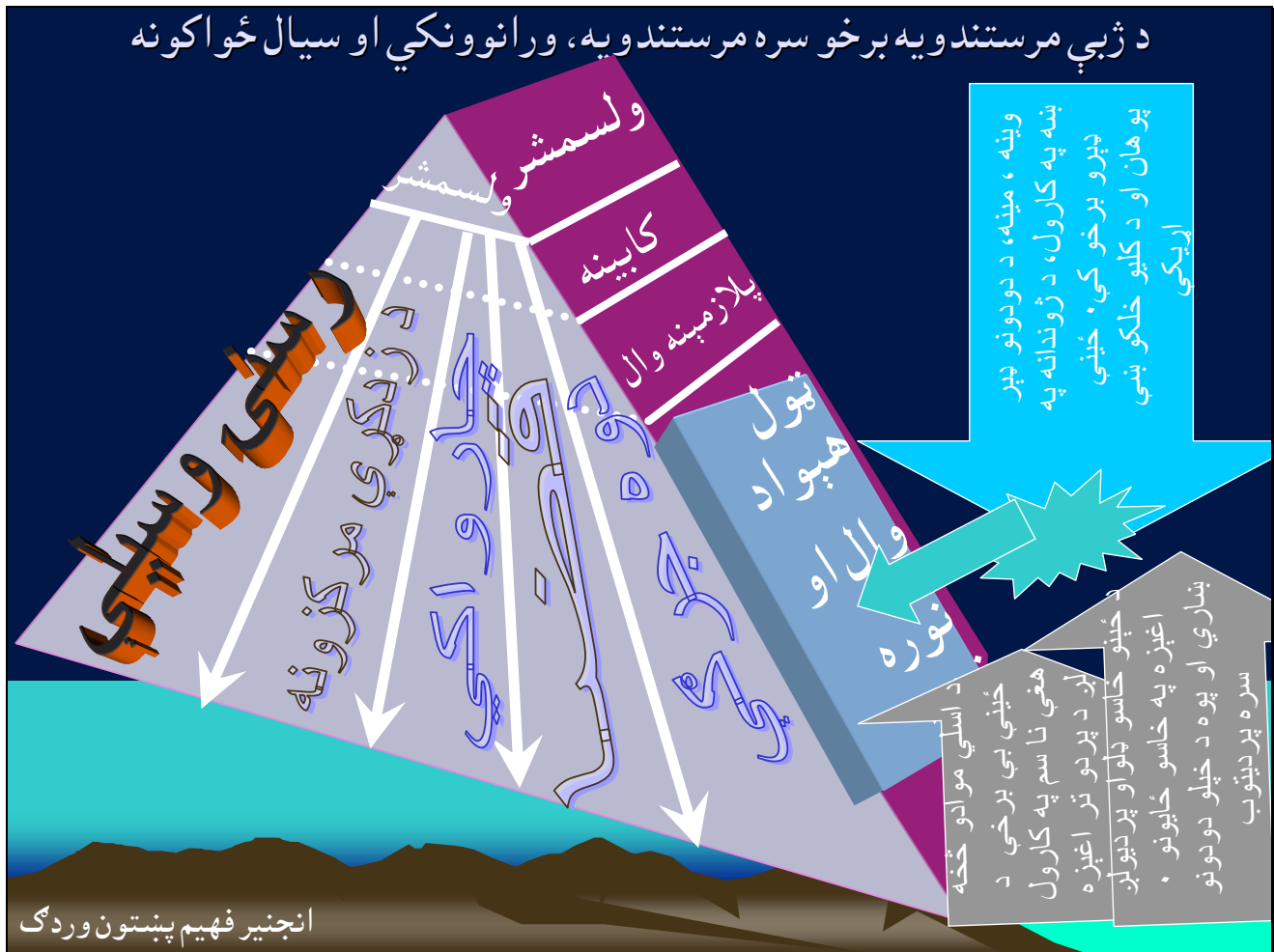
دا دريم ځل بيا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په گوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

د ستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده، که چېرې کوم توکی د دود د ستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار

دی.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ټول هېواد او نوره نړۍ) څېړنه

انځور شمېره ۴۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه Figure 46

لکه څرنگه چې مو پاس د ولسمشر څخه نېولې بيا تر پلازمېنه والو پورې د ژبې مرستندويه برخو سره د مرستندويه، وړانوونکي او سيالو ځواکونو څېړنه وکړه نو هلته دا په ډاگه شوه چې مرستندويه ځواکونه کمزوري دي او دليلونه يې هم هماغه ول چې وړاندې ياد شول. نو چې مور بيا ټول هېواد او په نوره نړۍ کې دا څېړنه کوو بيا نو دا انځور بل ډول دی. دا ځکه چې د هېواد په گوټ گوټ کې پښتو شته نو هلته د ارو توکو په کارول د ولس د ژوند برخه ده، چې کله ناکله پلازمېنه وال،

کابینه او ولسمشر له يوې خوا او مېډيا، د زده کړې مرکزونه، چارواکي او جرگې تر خپلې اغېزې لاندې راوړي. د يوې خوا د نېکمرغۍ ځای دا دی چې ولس په خپلو ارو کلتوري توکو او دود دستور ټينگ په دې ولاړ دی چې د دوی د ژوندانه برخه ده. خوله بلې خوا بد مرغي دا ده چې بيا په چارواکو او دولتي او نورو ټولو جوړښتونو چې کومه ناوړه اغېزه ده هغه بيا دا ولس سره په څو برخو په ټکر کې اچوي.

په دې انځور کې بيا څر پرتيا لږه ده، او هغه هم پدې چې مرستندويه ځواکونه چې دي لږ څه پياوړتيا په کې شته، او د سيالو او وړانوونکو ځواکونو زور دلته تر يوه بريده لږ دی. خو که چېرې دې ته پام ونه شي نو دا انځور به نور هم څر پر شي چې يوه ورځ به په تور بدو واوړي.

اوس به په دغه دويمه برخه کې دا اغېزمن ځايونو څېړنه وکړو. دا به هم د سيالۍ په ستراټيژيکه بېلگيزه کې وڅېړو. دا اغېزمن ځايونه د ژبې په مرستندويه رسمي برخو کې د اوس مهال لپاره ما همدا پېنځه برخې په پام کې نيولي دي. دا پېنځه گونه برخې هم د اغېزمنو کسانو لخوا چلول کېږي، خو د دې لپاره چې دلته د بلې هرې ژبې د ودي شونتيا شته نو دوی ته د اوس مهال لپاره د ځای په سترگه ورته گورو. او لومړی به پيل وکړو د رسنيو و سيلو څخه.

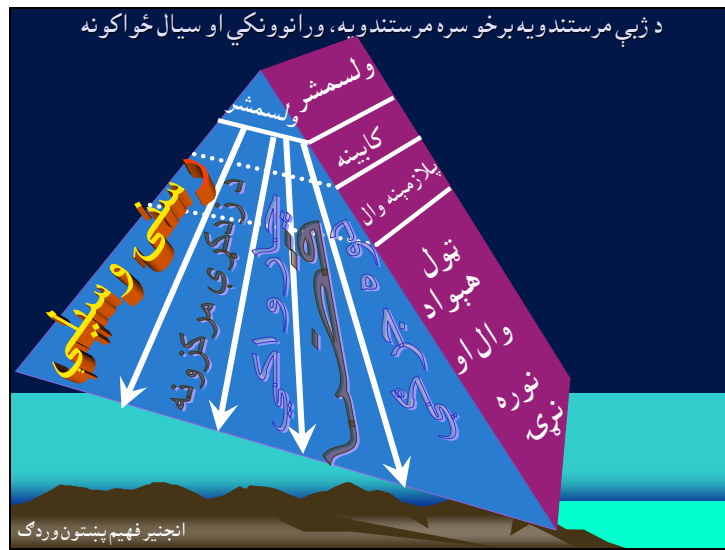

Figure 47 انځور شمېره ۴۸ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه

ځای چې په پښتو په ډاډمنتیا او ویاړنه وگرابي او یا خپله خبره ځای ته ورسوي، په نورو ژبو خبرې کوي. په دې کې مورښه شو کولای چې دلته مینه او اړتیا په غوښتنه بدله کړو، نو چې غوښتنه نه وي نو خو ورته رسول هم نه کېږي. په دې کې دا پره په بل چا اچول هم د انساپ خبره نه ده. په دې کې افغانان په خپله پره دي. که دا چارواکي، دي، که نور، کله چې دا چارواکي، پوهان، لیکوالان، سندغاړي، او کارپوهان په پښتو خبرې نه کوي نو دوی په آر کې د پښتو ژبې سره وړاندوونکي رول لوبوي او د سیالانو تله درنوي. نو په ریښتیا سره چې دوی بیا د نورو ژبو زېرمو ته خپلې مرغلرې وراچوي. دلته بیا هم بلې برخې ته پام کول پکار دی. هغه دا چې په رسنیو کې چې کومې کړنلارې جوړېږي هغه بیا هم تر همدې د غوښتنې او رسولو تر اغېزې لاندې راځي او هم دا کېدای شي چې نور لکه ابرانیان او پارسي ژبې د دې څخه ناوړه گټه پورته کړي. لکه څرنگه چې اوس ښکاري دا همداسې ده. کوم وخت چې ښاغلی حاجي پزل کریم د شمشاد تلویزیون مشر دلته لندن ته راغلی و نو ده همدا شکایت وکړ چې هلته د پښتو ژبې سره د مور او میرې چلند کېږي او دی دې ته اړ شوی دی چې پښتو ته خزمت وکړي. ځینې بېلگې یې هم یادې کړې چې بیا ډېری خلکو ورسره دا ومنله چې په مېډیا کې دا ستونځه شته. خو بیا هم همدې ټکي ته راگرځو چې مینه او اړتیا څرنگه غوښتنې باندې اوږي؟

دا کومه ډېره کړکېچنه خبره نه ده. دا ډېره ښکاره او سپینه خبره ده. چې په خپله افغانان د خپلې پښتو سره دا ناروا او نامردي کوي. او غوښتنه نه جوړوي. ډېری په دې باندې سر نه خلاسوي.

دا بیا هم د ولسمشر څخه نیولی بیا تر کابینې او پلازمینه والو او ان کلیوالو پورې تړلې ده چې دوی په لومړي سر کې گرم دي.

او چې ولې؟

د څلورم ځل لپاره بیا وایم چې: همدا ولسمشر او کابینه او پلازمینه وال او چارواکي گرم دي چې دوی دغه لاندې کمزوری لري:

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروایي د یوې یا بلې ډلې څخه وېره او یا د دوی خوشاله کول او یا هم نه ژمنتیا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په گوته کړل. یوه بله ډېره اړینه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتیا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

د ستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده، که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په پښتو مېديا ته گړابېدل ورته نه کوم ارزښت او نه هم کوم تاوان لري، خود دغو بې پرواييو پایلې بيا ولس ته ډېرې گرانې پرېځوي، نو دغه د پوهې خاوندان او مشران او چې د خلکو بېلگې هم دي، دوی د وړانوونکيو او سيالو ځواکونو په کتار کې راځي، نو چې دا وړانوونکي او سيال ځواک دومره ځواکمن شي نو بيا د مرستندويه ځواکونو خیر نشته.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (د زده کړې مرکزونه چارواکي قضا او دوه گونې جرگې) څېړنه

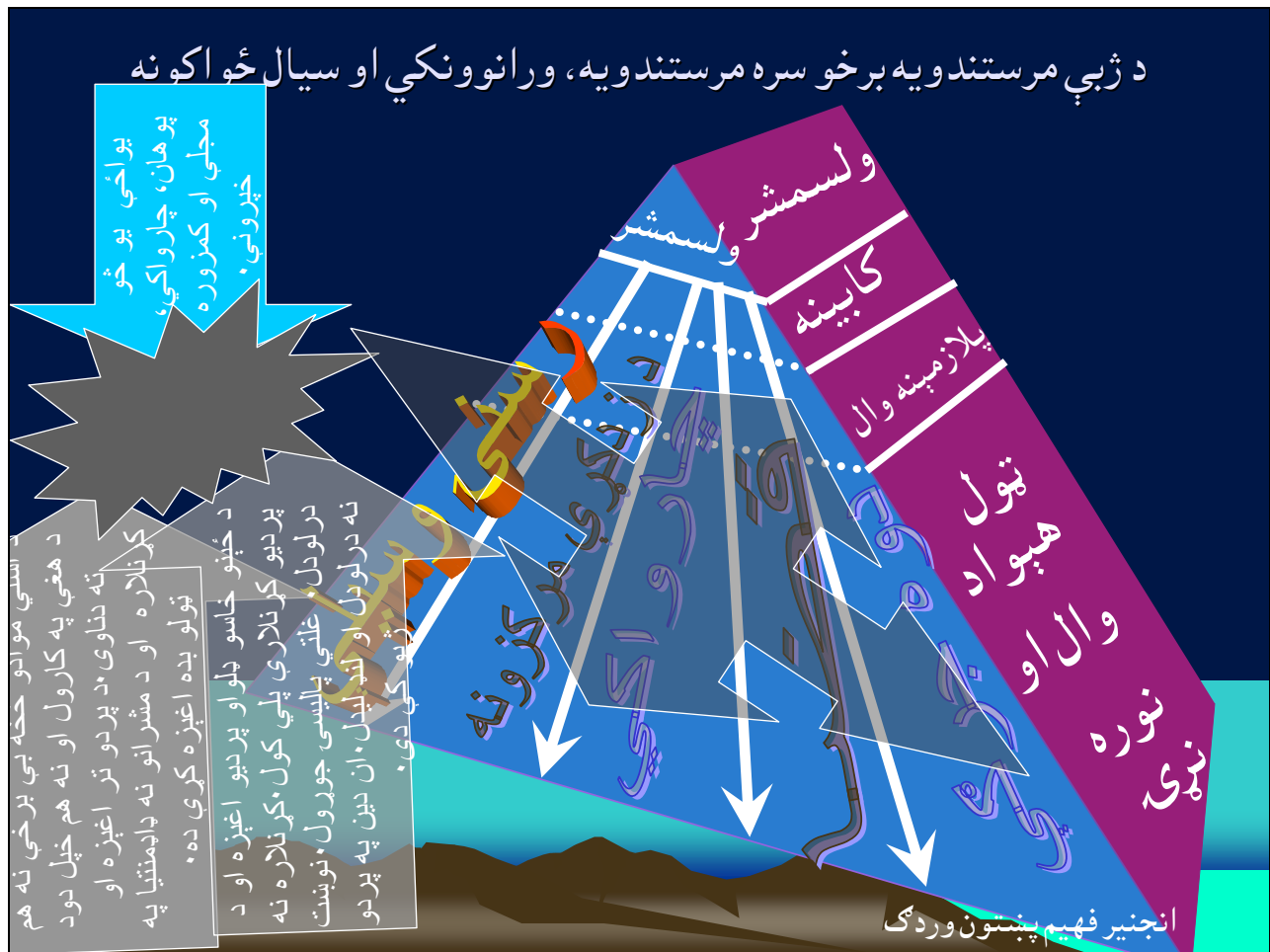

Figure 49 انځور شمېره ۵۰ د مرستندويه برخو رسمي اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه

او له بده مرغه همدا انځور په دې څلورو نورو برخو کې بيا هم خړ پر ځکه دی چې همدا يوه کيسه په ټولو برخو کې يو ډول ده. پدې مانا چې د پښتو مرستندويه ځواک کمزوری او سيال او وړاندوونکی ځواکونه پياوړي دي چې پښتو يې کښېباسلې ده او د پښتو خیر نشته. او دا چې ولې بيا هم زموږ هماغه د پخوانۍ خبرې يو ځل بيا تکرارول دي.

دوه وړاندېزونه او تگلاره:

لومړی: د ښکته څخه يانې د ولسونو څخه پورته خواته يانې چاواکو خواته:

دویم: د پاسه يانې د چارواکو لخوا ښکته خواته يانې د ولسونو خواته:

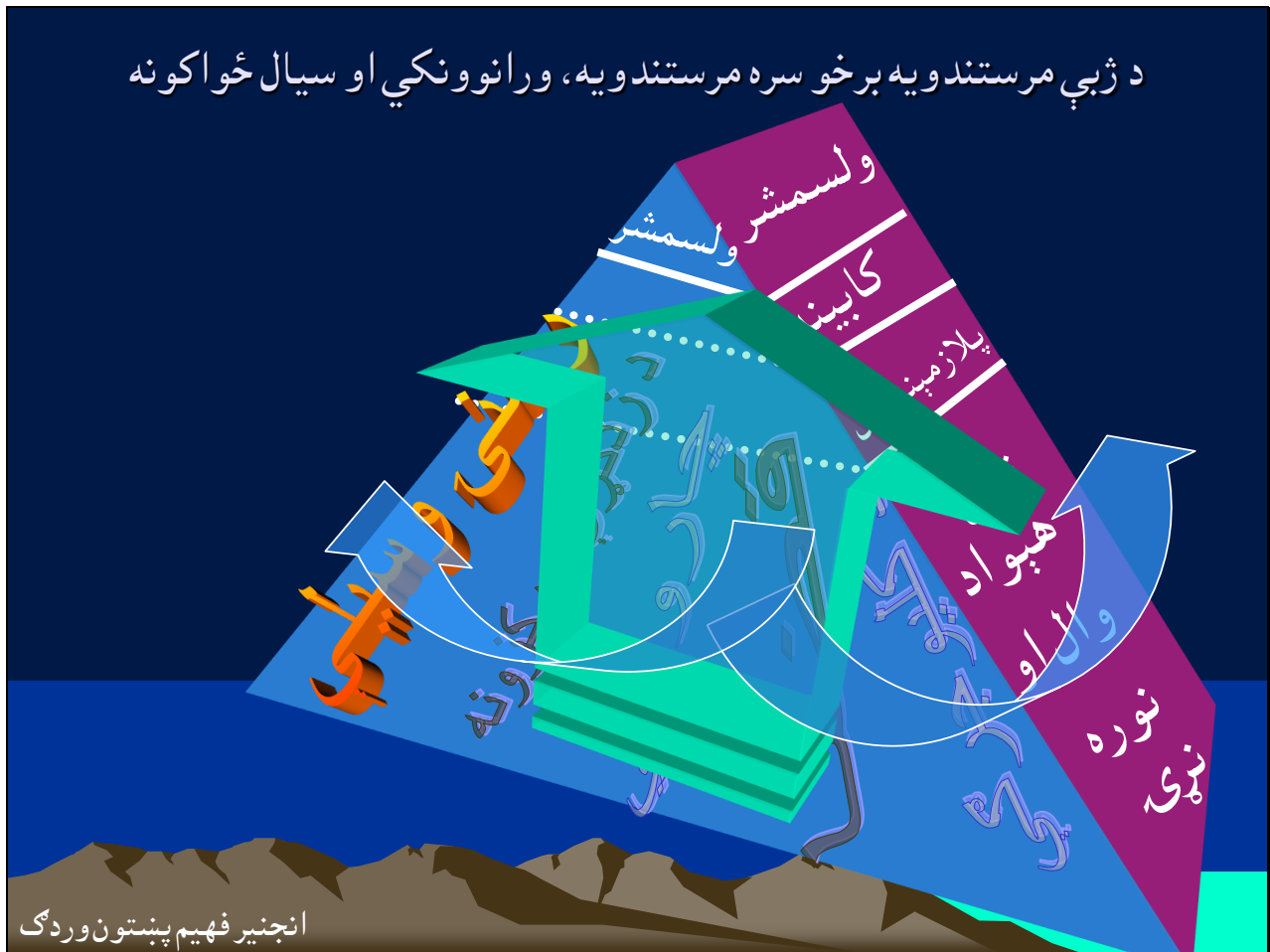
تگلاره:

چې دا دوه وړاندېزونه څنگه پلي شي؟

د دې دواړو وړاندېزونو د پلي کولو لپاره موږ دلته د پېشن او د ښکلا د نړۍ د پوهاوي د بېلگه ايزو څخه مرسته اخلو او خپل

کار پرې کوو.

لومړۍ: د ښکته څخه يانې د ولسونو څخه پورته خواته يانې چاواکو خواته

انځور شمېره ۵۱ د لاندې پر ګڼوله خواڅخه د ودي ستراتيژي Figure 50

دا زموږ د تګلارې لومړنۍ هغه اړينه برخه ده چې مدام له پامه غورځېدلې ده، چې د په خپله هماغه د اړتيا او غوښتنې لپاره هم مينځ زړې جوړوي او هم د راتلونکو واکمنو لپاره په کلتور او خپل دود دستور د مېړانې خاوند د شاتير جوړوي. دې ته زموږ پښتانه بايد چې ډېر پام وکړي او په دې باندې زه د لوستونکو پام هغه انګريزي کتاب چې د کت کت کلب په نامه او پېليا ليکلی چې څنگه ولسي کلتور او دود دستور چې د ولس له کچې پيل شو او دا کتاب دا په ډاګه کوي چې څنگه همدې ولسي کلتور او دود دستور د انګريزي هېواد څخه لويه امپراتوري جوړه کړه چې ژونکې يې په همدې کليو کې وټوکېدلې. چې دا کتاب د جوتوي چې څنگه څو ملګرو د يوه ملت خيال جوړ کړ او د ملت يې د ټولې نړۍ واکمن کړ او ترننه دی.

- په جرگو کې د پريکړو نه ليکل په پښتو، او بيا يې نه خپرول.
- په جرگه د گډوډن کوونکو او پريکړه کوونکو د وخت موده نه ټاکل کېدل.
- جرگه يواځې د ستونځو د هوارۍ لپاره نه دا چې د کوم نوبت لپاره.
- د جرگې او دود دستور د کار او ښکېلو او بديو په هکله په جرگو کې نه غږېدل.

سمې او نيزه يا مياشتينۍ جرگې نه کېدل.

لکه څرنګه چې موپه نورو برخو کې وړاندې وکتل چې هلته په بل هر ځای کې د پښتو د ودي سره ننگونې او گواښونه خورا ځواکمن دي. په رسنيو وسيلو کې، د زده کړې په مرکزونو کې، د چارواکو په ليک لوست او کړو وړو کې، او ان په قضا کې په دې ټولو کې د پښتو د مرستندويو موادو د ودي لپاره لاشه چې د پښتو د پايښت لپاره يو لوی گواښ شته دی. او د دې اغېزې بيا د هېواد په سياسي جوړښت کې په هره کچه کې په ښکاره او تپل-منل شوي ډول ترسترگو کېږي. چې دا پخپله مورډ ته دا پایله په لاس را کوي چې دغه د پښتو د کلتور، ژبې او دود دستور لپاره گواښونه او ننگونې دي او په دغسې يو هالت کې ستونځې لا په ډېرېدو وي.

يو اځينی ځای چې په هغه کې د پښتو د مرستندويه برخې لپاره ځای شته هغه هماغه کليوالې يا سيمه ايزې جرگې دي چې د ژوندانه په ډېرو اړينو برخو پورې تړلي دي او بېلېدل يې ناشونې شوي دي. که هالت داسې وای چې دلته د جرگې بديل وای نو دغه ځای به هم د ستونځو څخه ډک يو بل مورډه و. نو اوس خوله نېکه مرغه چې افغانان چې څومره په خپل دود دستور کلک دي همدومره چا ورته د جرگو سم او غوره بديل ندی وړاندې کړی. نو جرگه دلته يوه بله ځواکمنه برخه ده چې لکه اتني مورډې څخه د چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواک په ډول کار اخيستلای او په کارولای شو. دلته مورډوگورو چې د جرگې په دغه رول سره دغه نورې ان رسمي او نارسمي برخې په خوځښت راځي. دا ځکه چې د جرگې په جوړولو سره مېډيا په دغه برخه کې په خپله په اړين ډول برخه اخلي، همداسې د جرگې د پريکړې څخه قضا خبرول کېږي او هغوی هم پدې سره د جرگې له پريکړو څخه ډاډمن کېږي. بله دا چې په دغه جرگو کې که ان چارواکي برخه وانخلي هم خو بيا دوی ته هم د قضا په ډول خبرول کېږي. او هغه په دې چې که څوک ناغه شول نو بيا به چارواکي مرسته کوي. او يا هم که جرگه د کومې ستونځې سره مخامخ شي نو بيا به هم چارواکي مرسته کوي. او دغه د جرگو پريکړې بيا مورډو کولای شو چې د زده کړو د مرکزونو ته هم په پښتو ورسوو. نو ددې څخه له ورايه ښکاري چې اوس دم گړۍ مورډې هڅوونکي، چلوونکي، او خوځوونکي، ځواکونه لرو او هغه په بېلابېلو سيمو پورې اړه لري. او په لاندې ډول دي.

اتن، ننداره يا ډرامې او جرگه.

نو د دوی اغېزې مو هم وليدلې چې دوی خومره اغېزمن ځواکونه دي، چې د دوی په چلولو سره خپله پښتو ژبه په طبيعي ډول هم په خوځښت راځي او هم پايښتي وده کوي.

لکه څرنگه چې زموږ د ژوند ټولې برخې د ودې او بدلون په لړۍ کې دي نو پکار داده چې دا اړينه برخې هم د نوښت په ښکلا سمبال شي او هر برخه يې خپله بڼه د وخت سره سم بدلون ترلاسه کړي، په اتن کې دې نوښت ځوانانو ته ورکړل شي او مشران دې دهغوی نوښت ته په درنه وگوري او هم د اتن آره برخه وساتل شي، د اتن ډلو او ټيمونو سياليو ته وده ورکول او هغه هڅول په خپله ډېره اړينه بريښي.

يو کلنی د سرو زرو جام د اتن سياليو ته ټاکل چې که کوم تکړه ډله يې د خپل ډولچې سره وگټي په هماغه مخکينيو موخو او سمبالتياوو باندې، زوم او ناوې دواړه په برگ اتن کې مشري اخيستل او د خپلې خونې نوښت په کې وړاندې کول له پخوا به چې په نښه ويشتلو زوم سيالي کوله، او همدا رنگه ناوې او زوم چې زموږ په ټولنه کې په خپله واده چې د ولسمشرانو ځای لري په برگ اتن کې هم مشري وکړي او هم نوښت دا به بيا په دې ټولو راتلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چې دا اغېزه بيا په ټوله ټولنه باندې پرته له چارواکو تر سره کېږي چې بيا دوی چې چارواکي شي بيا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي، او همدا شان که چېرې بيا خپله دا دود دستور د دوی لخوا تر سره او خپور شي نو بيا يې هم اغېزه په زرهاوو ځله ده، تر څو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره وتړل شي او پايښتي بڼه غوره کړي، چې د اړتياوو او غوښتنو او ځوابولو په ډول لکه د بازار د توکيو د رانيولو او هم د اشتيا د څېړولو په ډول په اوښتون کې وي، نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چارواکي او هرې يوې برخې مشران لکه ناوې او زوم د برگ اتن د مشري کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله گډه مېرانه ښکاره کړي او هم خپله گډه غوټه لکه پخوا به چې نښې ويشتل کېدلې، او دا ټول مشران او کشران چې پاس ياد شول د خپلې ژبې او دود دستور سره مينه ولري او هم يې تر سره کړي او هم يې ستاينه او د نښې ودې نيوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او خوځوونکې ده، او که څوک د خپل کلتور او دود دستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته ووايي، چې بيا که زموږ يوه پېغله او يو ځوان چې په خپل واده خپل دود دستور تر سره کړي بيا به خامخا چې چارواکي او ان ولسمشر شي بيا به يې په ځای کې دوی تر سره کوي او دا به د ژوندانه په ټولو برخو کې وگنډل شي چې اړتيا څېړوي او رسول ورته اړين کېږي چې پدې سره خپله هم ژبه او هم کلتور پايښت مومي او هم په سمو نيوکو سره دواړه د نوښت په برکت سره وده کوي.

همدا شان دا جرگې دې د په دوه ډوله وده وکړي. يو ډول يې د جوړښت يانې هر غونډه چې کېږي که د ژوندانه په هره برخه کې وي هلته دې د جرگې او مرکې مشران د ولس په رايو وټاکل شي او هم دې ورته وخت ورکړل شي چې په څو کلونو کې دې دوی ښه کار ونه وکړي.

او بله دا چې جرگې د ځانگړتياوو لپاره لکه سياسي گوندونه دې هم په جرگو جوړ شي او په دې ډول سره به موږ د وخت سره سم د خپل ژوند ټولو برخو ته وده ورکړې وي. او هم دې زموږ سياسي گوندونه د جرگور په جوړښت سره سمبال شي ترڅو يو بل سره وگڼدل شي چې بيا سياسي گوندونه جرگو ته نوی دخت سره سم نوبت او د پرېکړو نوې ډول ورکړي.

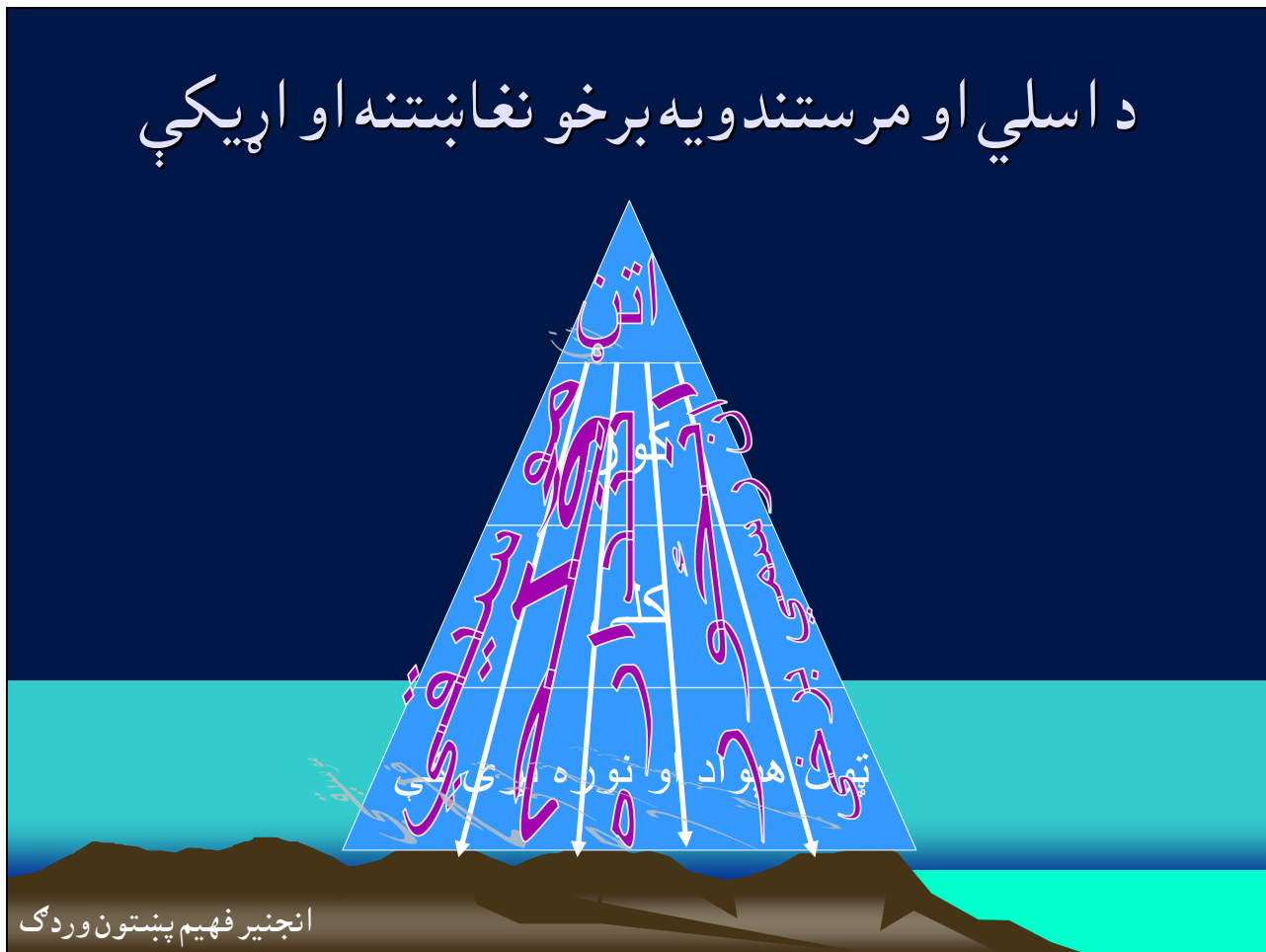
لکه مخکې چې ورته گوته ونيوه چې د دې جرگو ټول کره وړه د ژوندانه په هره برخه کې خپرېږي او دا په خپله د پښتو ژبې ودې دې ته پايښتي ښه او بنسټ ورکوي.

دا به په خپل وار سره د ولسواکۍ هغه برخه ځواکمنه کړي چې د پرديو اندونو مخ نيوی وکړي او ولس به په ځان ډاډه کړي. ولس به د خپلو مشرانو په اندونو پسې تړي شي او د خپل ژوندانه په ټولو برخو کې به يې پلي کړي. د بېلگې په توگه ان خپل دين او نرخ به هم د دې پر ځای چې د پنجکتاب او د هاپز کتابونه زده کړي نو همدا ټول به د خپلو ښو پوهانو لکه خوشال بابا، رهمان بابا او همزه او نورو مشرانو په شېرونو کې زده کړي.

او همداسې به دا کلتور په خپل ځواک سره بېرته ولسمشرۍ ماني او نورو د واک ځايونو ته په تبېبې ډول ورسېږي.

دويم: د پاسه يانې د چارواکو لخوا بنکته خواته يانې د ولسونو خواته:

کله چې موږ د خپل کلتور او دود دستور آرتو کي او مواد ولرو نو بيا دا پکار ده چې د ولسمشر څخه هم تمه ولروو چې په پلي کولو کې يې پوره ونډه او خپل پور تر سره کړي.

انځور شمېره ۵۳ د اړو او مرستندويه برخو سره نغابنتني پيل Figure 52

څومره چې د هېواد ولسمشر د خپل دود دستور سره مينه کوي همدومره هغه دود دستور وده کوي او د ورځې موډ او د ولس په زړونو کې ځای نيسي. موږ دلته د ولسمشره څخه نېولې بيا د ده د کابينې څخه دا په تمه لروو چې په خپله هم اتن وکړي او هم د کلتور د نورو برخو سره د زړه له کومې مينه بنسکاره کړي ترڅو د ده کابينه هم همدار کار وکړي. چې دا په خپله هم کابينه او هم د هېواد نورې ټولې برخې اغېزمنې کوي او هم د ودي لپاره يې لوی چلوونکی او خوځوونکی جوړېږي، چې د انگرېزانو په خبره کلتوري اشتيا راوپاروي او اشتيا پارول کوم گران کار نه دی. خو دومره کول غواړي چې که ستا د باغ منې ډېرې بڼې

خرڅې شي نو لومړی خو منې دې بايد چې خوندورې وي، او بيا بل ته يې هم په خوند شخوند پرې ووهې او هغه ته يې هم په هماغه خوند ست وکړې، نو چې هغه ستا خوندوره منډه هم وگوري او هم ستا په خوند منډه خوړل وگوري نو بيا به يې ايله اشتيا راشي او زړه به يې وشي چې ستا دا منډه وخورې، د دې څخه وروسته نو دا په کار ده چې دا منډه به د باغه ورته په پايښتي ډول برابر وي، او که داسې ونه کړې نو ستا منډه به ستا په خپل لاس کې خوسا شي، او که په زوره په چا خورې نو په څو به يې وخورې.

زما په خيال زموږ ليکوالانو او شاعرانو ته پکار ده چې ژبه دومره خوږه او اسانه کړي چې هر ځوان په هر ځای کې يې په لا شعور سره په خوله راوړي، او ډېرې ښې خبرې او ټکي هره ورځ په کليو کې جوړېږي او کليوال يې په خپلو ټوکو ټکالو کې پکاروي چې زموږ ليکوالان او شاعران کولای شي چې دا د په ټولو رسمي او نارسمي برخو کې وردننه کړي چې همدا د ورځې موډ او دود وگرځي، او چې څوک يې نه په کاروي نو هغوی ته به يو پېغور هم جوړ وي، زموږ ليکوالان او شاعران چې څومره اوچت شي دوی بايد چې همدومره پراخه فکر ولري، يانې دا چې دوی بايد چې يواځې خپل لوستونکي او مينه وال د لوړې کچې پوهې پښتانه ونه بولي بلکې خپل ډېر پام ځوانانو او ماشومانو ته واړوي ترڅو زموږ نوی نسل دا تېرې ناخوالي ورغوي او دا خزانه د سره ډکه کړي.

نن موږ ته ډېر د شرم ځای دی چې ايرانيان د خالو د تورو باتوري زموږ پرمخ په شامنامه مو بېرته ولي، زموږ ليکوالان بايد چې ډېر دې ته خيال وکړي چې خپلې مرغلرې د پښتو دود دستور پانگې ته ور واچوي او دا خزانه پرې نوره هم بډايه کړي.

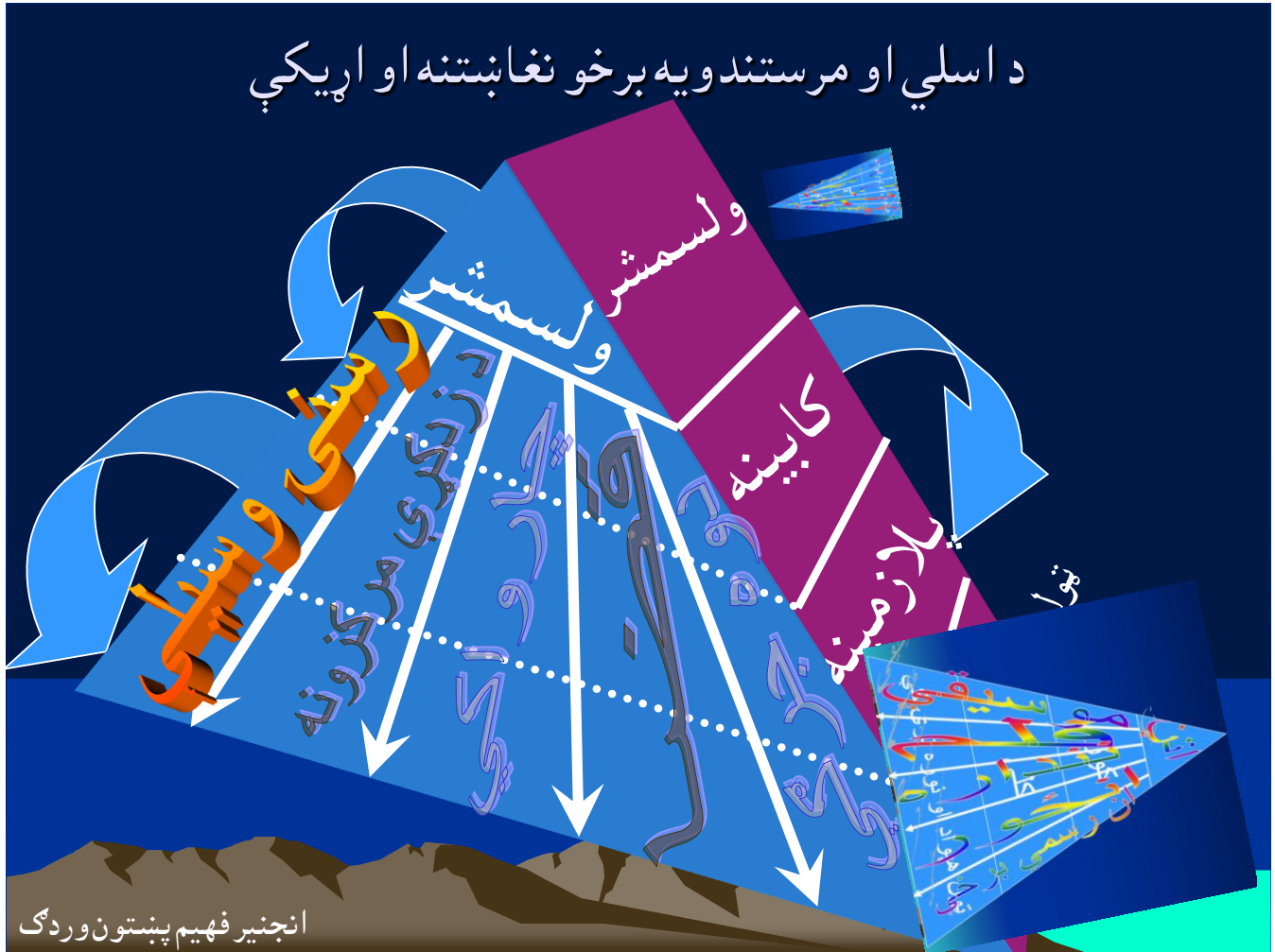

Figure 53 انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابنتنه او لارې چارې

د اسلي او مرستندويه برخو نغابنتنه او اړيکې

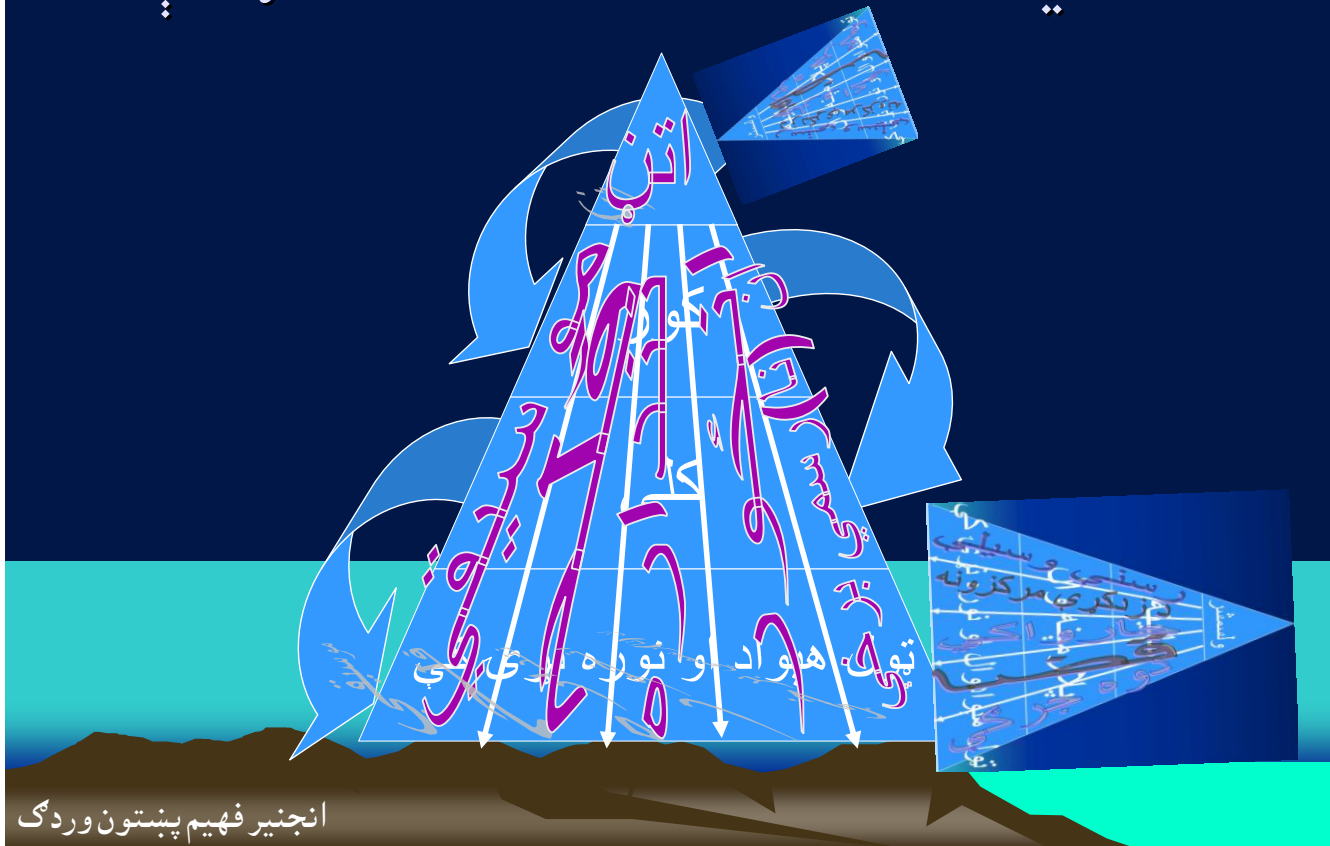

Figure 54 انځور شمېره ۵۵ د اړي او رسمي برخو سره نغابنتنه، اړيکې او اغېزې

مورې که بره دغه دوو بېلگيزو ته وگوره نو دا راته په ډاگه شي چې که چېرې ولسمشر د خپل اتن او نور دود دستور برخو سره مينه ولري او هغه پلي کړي نو دا چې د کابينې څخه بيا خپور شي او بيا د پلازمېنه والو او نور هېواد والو لخوا ترسره شي او دا بيا د هېواد د جوړښتونو لکه ډله ايزو رسنيو، قضا، بنونې او روزنې مرکزونو، چارواکو او جرگو لخوا هم ترسره او هم خپور شي نو دا خو له ورايه ښکاري چې څومره لويه او څو ځله يې اغېزه ده.

او همدا رنگه ناوې او زوم چې زموږ په ټولنه کې په خپله واده چې د ولسمشرانو ځای لري په برگ اتن کې هم مشري وکړي او هم نوبت دا به بيا په دې ټولو راتلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چې دا اغېزه بيا په ټوله ټولنه باندې پرته له چارواکو ترسره کېږي چې بيا دوی چې چارواکي شي بيا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي. او همدا شان که چېرې بيا خپله دا دود دستور د دوی لخوا ترسره او خپور شي نو بيا يې هم اغېزه په زرهاوو ځله ده. ترڅو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره

وترل شي او پايښتي بڼه غوره کړي، چې د اړتياوو او غوښتنو او ځوابولو په ډول لکه د بازار د توکيو د رانيولو او هم د اشتيا د څېړولو په ډول په اوښتون کې وي. نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چاوراكي او هرې يوې برخې مشران لکه ناوې او زوم د برگ اتن د مشرۍ کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله گډه مېرانه ښکاره کړي او هم خپله گډه غوټه لکه پخوا به چې نښې ويشتل کېدلې، او دا ټول مشران او کشران چې پاس ياد شول د خپلې ژبې او دود د ستور سره مينه ولري او هم يې تر سره کړي او هم يې ستاينه او د نښې ودي نيوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او خوځوونکې ده، او که څوک د خپل کلتور او دود د ستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته ووايي:

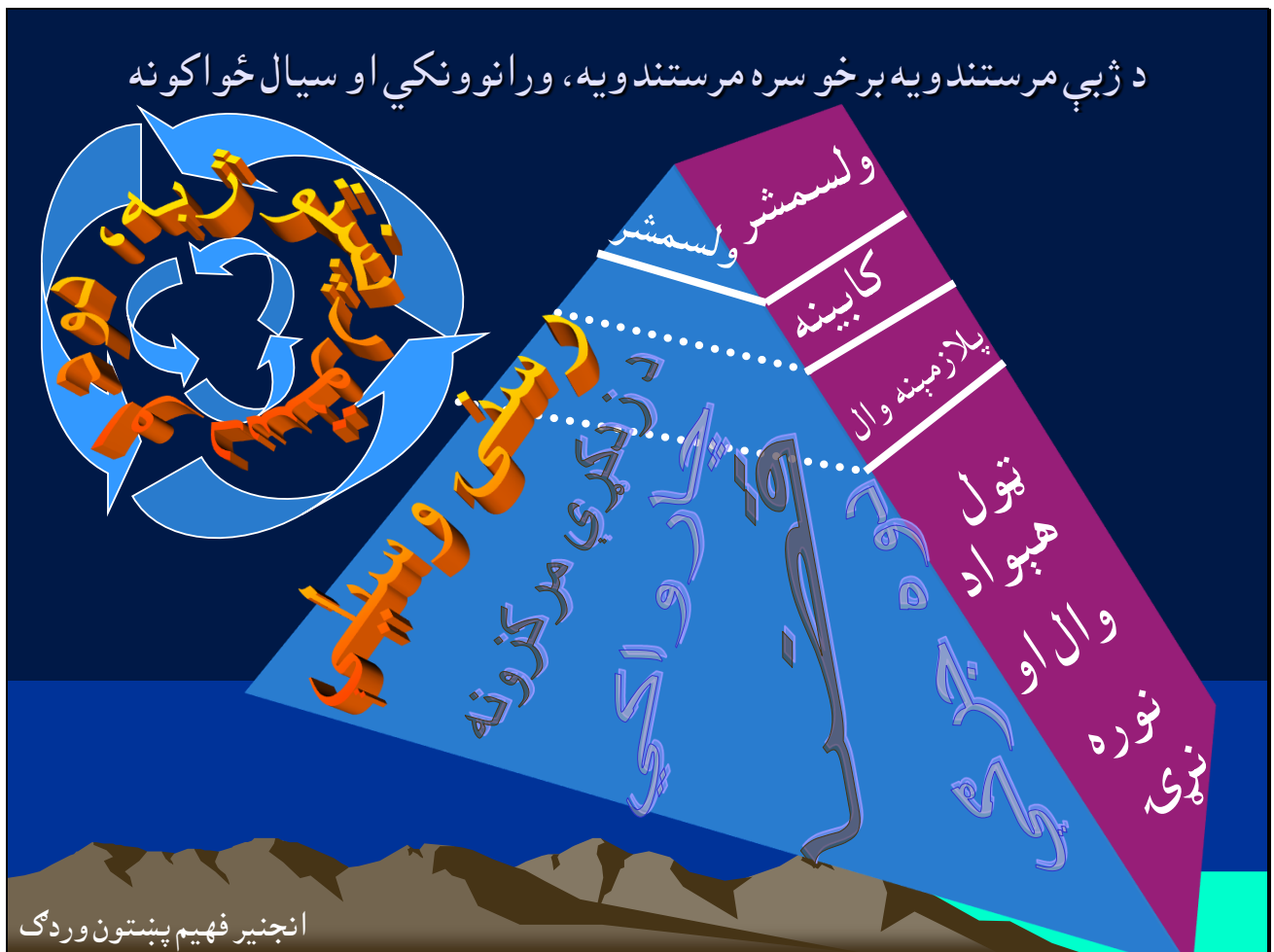

Figure 55 انځور شمېره ۵۷ پښتو په ټولنه او نړۍ کې

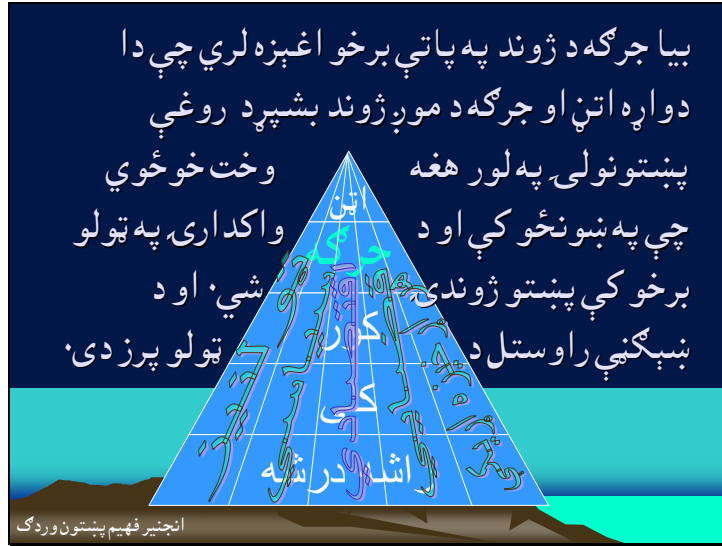

Figure 56 انځور شمېره ۵۷ د پېشن د پوهې څخه اړول شوی

تگلاره:

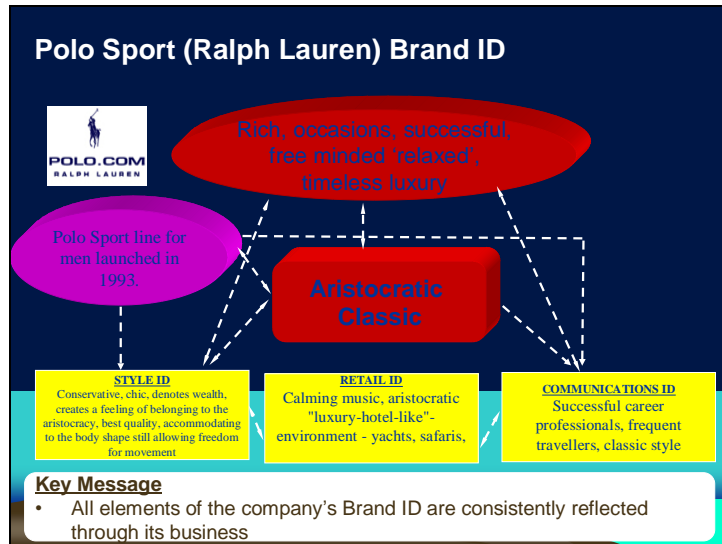
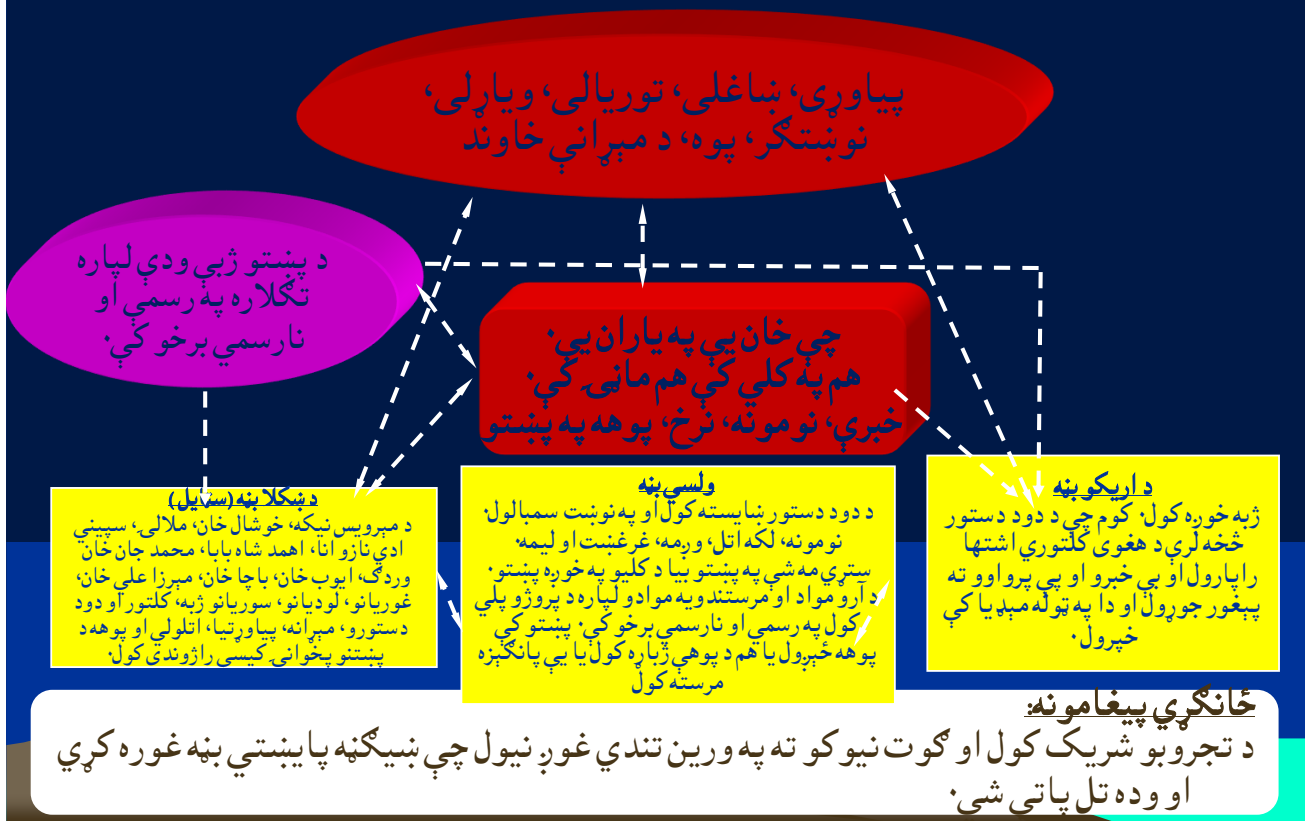

Figure 57 انځور شمېره ۵۸ د پېشن د پوهې څخه

د پولو سپورت د بېلگيزې په مرسته د تگلارې پلي کول

انځور شمېره ۵۹ د پښتن د پوهې څخه پښتو ژبې ودې لپاره اړول شوي بېلگيزه Figure 58

دا پاسنی انځور چې د فېشن د پوهې او نړۍ څخه ما را اخیستی دی، یو ډېر ښه د تگلارې لپاره بېلگيزه کېدای شي. دا ځکه چې په دې سره به دا ښکاره د هر گام لپاره ورسره توکي او لارې چارې په گوته کړي او د هرې برخې پوره مسولیت او دندې او بڼه یې جوته کړي. هر پښتانه او پښتنې ته دا پکار ده چې دا په خپل زړه کې دا پخه واچوي چې دوی په خټه پیاوړې، ښاغلي، توريالي، ویاړلي، نوبتگر، پوه، او د مېراني خاوند دي او د دې ژبې او کلتور بېلگې او نښې د دوی نیکونه دي چې دوی پوره پښتو کړي ده، هم یې پښتو و بیلې ده او هم یې پښتو پلي کړي ده. او د پښتنو شمله یې په ویاړ او چټه ساتلې ده. دا څو بېلگې د یادولو وړ دي لکه د مېرویس نیکه، خوشال خان، ملالی، سپینې ادې، نازوان، احمد شاه بابا، محمد جان خان وردگ، ایوب خان، باچا خان، مېرزا علي خان، غوريانو، لودیانو، سوریانو، کلتور او دود دستور، مېرانه، پیاوړتیا، اتلولي او پوهه د پښتنو پخوانۍ کیسې راژوندی کول.

د توري خړپ او شرنگ پېژني.

خپلو ماشومانو ته د پښتنو نومونه ورکول لکه اتل، ورمه، غرغښت او لېمه.

په پښتو روغبړ کول بيا په ځانگړې توگه د کليو په خوږه ژبه.

زموږ ليکوالانو ته په کار ده چې د خپلو ټولو اتلانو کيسې وليکي او نوې کيسې هم وليکي او بيا دا د کورنيو، چارواکو، سياسيونو او پوهانو مسوليت دی چې دا په خپلو ماشومانو پلي کړي چې هغوی يې زده کړي. او د دې ښې ودي لپاره بايد چې سيالۍ وي چې دا زموږ ماشومان په زړه کې وساتي چې پايښتي بڼه غوره کړي.

د ليکلو په برخه کې يا علمي ليکنې وکړو يا هم ويې ژباړو او يا هم د علمي ليکلو او يا هم د علم د ژباړلو مالي پانگې ژمن شو او د دې تر څنگ د جوړ شويو څيزونو لکه کلتوري، او يا هم ليکلي موادو او کتابونو د اخیستلو ژمن شو. او هر پښتون افغان په دې وننگوو چې په خپل کور کې دا څېزونه څومره لري او په څومره بې پيسې ورکړي دي؟

کښېناستل، بې غوري او بې پروايي زموږ ورک کېدل گړندي کوي.

نو اوس بيا په کار دا ده چې خپل د کليو دود دستور په هر ځای کې په ډېره مېړانه او نوښت سره هم تر سره کړو او هم يې نورو ته وروپېژنو. خپله جامه او خپل ملي کالي او شمېلې په هر ځای کې چې مو تر وسه وي په وياړ سره واغونډو او د خپلې شمېلې پېژندگلوې وکړو. موږ ټولو ته پکار دا ده چې د دود دستور بنياسته کولو او په نوښت سمبالولو کې برخه واخلو او هېڅکله هم بې پروا پاتې نه شو. که چېرې ان يوه برخه د کلتور زموږ خوښه نه وي نو د هغې خو هېڅ کله هم سپکاوی ونه کړو. د بېلگې په توگه نن سبا زموږ ځوانانو په اتن کې ډېر نوښتونه راوستلي دي نو زما د مشرانو څخه تمه دا ده چې نوښت وستايي نه دا چې هغه ورته يې خوښ نه وي بيا دې د هغو ځوانانو درنښت وکړي چې هغوی هم دا نوښت يې کړی او هم يې خوښ دی. مشران کولای شي چې په زړو اتنونو کې نوښت راولي.

ناوې او زوم کولای شي چې په خپل واده کې د برگ اتن لپاره نوښت راولي او د نورو څخه په خپل واده کې يوه نوې د مېړانې بېلگه ښکاره کړي لکه پخوا به چې ښې وينستل کېدلې. او داسې ښه نوښت په کې راولي چې هم يې اړه او اسلي بڼه ژوندی پاتې شي او هم ځوانان يې خوښ کړي. او همداسې د د کلتور ټولې برخې بايد چې په ډېره پام سره هم خوږې شي او هم د ټولو د منلو وړ. د پرديو د برېدونو مخ نيوی په ډېره کلکه او مېړانه په کار دی.

چې موږ خپله ژبه او دود دستور خوږ کړو او دا په خپله ډېر مينه وال مومي. او کوم کسان چې بې خبره دي د هغوی اشتيا را پارول پکار دی او کوم چې بې پروا او پردي پالي دي هغوی ته پيغور جوړول پکار دي. که چېرې په کوم واده کې اتن او برگ

اتې ونه شي او هم ناوې او زوم په اتې کې مشرې ونه کړي نو دوی ته هم پېغور جوړول په کار دي. او همدا رنگه مور کولای شو چې د کوزې پښتونخوا د هنرمندانو او انځورگرو پوهانو د فرهنگي پانگې څخه په کار اخیستو سره د بري پښتونخوا د فرهنگ په ټولو برخو کې هلته نوبت راولو. د بيلگې په توگه د ډرامې، فلم، او نندارې لپاره د اسماعيل شاهد، آصپ خان، بدر منير، آلم زيب، او سندرو لپاره د رهيم شاه، گلزار آلم، نازيه اکبال او نورو د پيژندگلو او د پرگرامونو لپاره لارې چارې هوارول پکار دي او همدا رنگه د بري پښتونخوا کابل او کندهار څخه د هنرمندانو، ليکوالانو او ان سياسيونو تگ پېښور او کوټې ته او بيا د دې دواړو غاړو څخه په ټوله نړۍ کې چې پښتانه دي د دوی سره په پوهه اړيکې ټينگولو لپاره هلې ځلې په کار دي.

او مور ټولو ته يوه ننگونه!

او هر پښتون دې خپلې جاغې ته وگوري چې ده دا پاسنۍ خبرې څومره تر سره کړي؟

او څومره به يې په خپل پاتې ژوندانه کې تر سره کړي که د پښتو سره په پښتو مينه کوي؟

او څومره به يې خپلو ماشومانو ته ورزده او څومره به يې په دوی پلي کړي؟

دا څو لا پرېږده چې لکه زما وړه پېنځه کلنه لور وږمه سپورمۍ چې خپلو همخولو ته چې انگرېزاني، ارب، پارسيان، چپکان او کوربياني دي پښتو روغې ورزده کوي ستا ماشومان يې هم کولای شي که ته يې ورزده کړي او دا ډاډ گېر نه ورکړي او که ته هم همدا کار وکړي.

په سيمه کې پښتو:

زه په دې ډاډه يم چې کله هم که په اسيا کې يو ځای بازار جوړ شي او دا ولسونه يوبل سره په راکړه ورکړه او سياست کې سره ډېر نېژدې او ان د يوې سياسي او سپماوي سيمې په جوړولو بريالي شي. نو پښتانه به بيا هم هېڅ د نورو سره په تگ راتگ کې او د دوی سره په خبرو او راکړه ورکړه کې ستونځې ونه لري يانې دا چې د دې نورو ژبې به هم زده کړي. خو دا بيا هم يوه تشه به وي چې دا نور به پښتو زده نه کړي چې دا بيا ټولو ته ستونځه ده. نو پکار دا ده چې پښتانه بايد چې خپله ژبه هم زده کړي او هم يې نورو ته خوږه کړي او هم د نورو ژبو په ځانگړې توگه زموږ د گاونډيانو ژبې او انگرېزي چې د تخنيک او پوهې او سياست ژبه ده زده کړي. موږ به د هر چاڅخه دا تمه ولرو چې زموږ ژبه يې زده وي.

دا نور ولسونه به پښتو هغه وخت زده کوي چې پښتانه دا ژبه د خپل درانه دود دستور او بډايه کلتور او سياسي ځواک په مرسته خوږه او پياوړې کړي چې خپله ورته په وپيلو درنښت ورکړي چې دا به پايښتي بڼه ورکړي.

Revival of Celtic Language. د سلتیکي ژبې بیا راژوندي کول

<http://www.summerlands.com/crossroads/celticlanguage/revival.htm>

The philosophy of Language Revival د ژبې د بیا راژوندي کولو پلسپه

<http://www.languagerevival.com/philosophy.html>

Hebro Language Revival د هبرود يهودانو د ژبې بیا راژوندي کول

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/ben_yehuda.html

Welsh Language Revival د ولشي ژبې بیا راژوندي کول

http://www.suite101.com/article.cfm/welsh_language/57083

Andrew Carnew, <http://dingo.sbs.arizona.edu/~carnie/publications/PDF/Endangered.pdf>

Britta Korth, http://www.cimera.org/files/biling/en/Korth_Languagerevival.pdf

Zhanara Zauruzbayeva, <http://www.anselm.edu/NR/rdonlyres/FC460641-E210-4AC7-9401-E470E25B9FAC/1262/20024.pdf>

شهبسوار سنگروال، ۱۹۹۷، د پښتو ادبیاتو ته یوه زغلنده کتنه، دانش کتاب خپرونه، پېښتور،

د لطیف ننگر هاري مرکه، بي بي سي راډيو، ۲۰۰۷ کال د اگست ۲۱ مه، لندن

د خورشید عالم سابر مرکه، بي بي سي راډيو، ۲۰۰۷ کال د اگست ۱۵ مه، لندن

د شهنشاه باچا مرکه، بي بي سي راډيو، ۲۰۰۷ کال د اگست ۲ مه، لندن

David Thomson, Europe Since Napoleon, اروپا د ناپېليون څخه راوړوسته، دېوېد تامسن

Edited by Sur Wright, Language and the State, Multilingual Matters Ltd ISBN 1-85359-385-0 (hbk),

The Kit-Kat Club, the friends who imagined a nation by Ophelia Field

Dibb, Simkin, Pride, Ferrel, Marketing Concept and Strategies 4th Edition

Hitt, Ireland, Hoskisson, Strategic Management 6th Edition

George Yep, Global Strategic Management

Fashion, University of Bocconi, Italy. Lecture notes.

او په پای کې دې هر پښتون خپله او د نورو ونډه په دغه بېلگيزه کې وتلې چې د خپلې ژبې ودي ته مو د بازار د کارو بار له اړه مرسته کړې ده!

د پښتو خپرنيزه پاڼه موسيقې په يوه کال کې

کابل (----)، پېښور (----)، کندهار (----)، ننگرهار (----)، کوپټه (----)، خوست (----)، مردان (----)، غزنی (----)، هرات (----)،
کندوز (----)، مزار شريف (----)، بغلان (----)

کستونه	جوړ شوي	خرڅ شوي	تاسې خوا اخیستي	په خوا افغانیو
پښتو سي ډي				
پښتو پيټي				
اتن سي ډي				
اتن پيټي				
پارسي سي ډي				
پارسي پيټي				
اېراني سي ډي				
اېراني پيټي				
اوردو سي ډي				
اوردو پيټي				
هندي سي ډي				
هندي پيټي				
نورې ژبې سي ډي				
نورې ژبې پيټي				
ټولگه				

د پښتو خپرنيزه پاڼه فلمونه په يوه کال کې

کابل(-----) ، پېښور(-----) ، کندهار(-----) ، ننگرهار(-----) ، کوپټه(-----) ، خوست(-----) ، مردان(-----) ، غزني(-----) ، هرات(-----) ،
کندوز(-----) ، مزار شريف(-----) ، بغلان(-----)

کستونه	جوړ شوي	خرڅ شوي	تاڅو اخیستي	په څو افغانیو
پښتو فلم وي سي ډي				
پښتو ډرامې وي سي ډي				
پښتو نڅا وي سي ډي				
اتن وي سي ډي				
واده وي سي ډي				
پښتو فلم پيټې				
پښتو ډرامې پيټې				
پښتو نڅا پيټې				
اتن پيټې				
پښتو واده پيټې				
پارسي فلم وي سي ډي				
پارسي ډرامې وي سي ډي				
پارسي نڅا وي سي ډي				
پارسي واده وي سي ډي				
پارسي فلم پيټې				
پارسي ډرامې پيټې				
پارسي نڅا پيټې				
پارسي واده پيټې				
اېراني فلم وي سي ډي				
اېراني ډرامې وي سي ډي				
اېراني نڅا وي سي ډي				
اېراني واده وي سي ډي				
اېراني فلم پيټې				
اېراني ډرامې پيټې				
اېراني نڅا پيټې				
اېراني واده پيټې				
اوردو فلم وي سي ډي				
اوردو ډرامې وي سي ډي				

				اوردو نڅاوي سي ډي
				اوردو واده وي سي ډي
				اوردو فلم پيټې
				اوردو ډرامې پيټې
				اوردو نڅا پيټې
				اوردو واده پيټې
				هندي فلم وي سي ډي
				هندي ډرامې وي سي ډي
				هندي نڅا وي سي ډي
				هندي واده وي سي ډي
				هندي فلم پيټې
				هندي ډرامې پيټې
				هندي نڅا پيټې
				هندي واده پيټې
				نور فلم وي سي ډي
				نور ډرامې وي سي ډي
				نور نڅا وي سي ډي
				نور واده وي سي ډي
				نور فلم پيټې
				نور ډرامې پيټې
				نور نڅا پيټې
				نور واده پيټې
				ټولگه

د پښتو خپرنيزه پاڼه

چاپي خپرونې (نارسمي) په يوه کال کې

کابل(-----) ، پېښور(-----) ، کندهار(-----) ، ننگرهار(-----) ، کوپټه(-----) ، خوست(-----) ، مردان(-----) ، غزني(-----) ، هرات(-----) ،
کندوز(-----) ، مزار شريف(-----) ، بغلان(-----)

چاپي خپرونې	دلته چاپ شوي	د اېرانه راورل شوي	د پېښوره يا کوټي راورل شوي	تاسې شو اخیستي	په شو افغانیو
پښتو کتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو ديني کتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري ديني کتابونه					
اېراني کتابونه					
اېراني اخبار					
اېراني مجلې					
اېراني ديني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو ديني کتابونه					
انگرېزي کتابونه					

					انگرېزي اخبار
					انگرېزي مجلې
					انگرېزي نور کتابونه
					ټولگه

د پښتو خپرنيزه پاڼه

چاپي خپرونې (رسمي) په يوه کال کې

کابل(----) ، پېښور(----) ، کندهار(----) ، ننگرهار(----) ، کوپټه(----) ، خوست(----) ، مردان(----) ، غزني(----) ، هرات(----) ،
کندوز(----) ، مزار شريف(----) ، بغلان(----)

چاپي خپرونې	دلته چاپ شوي	د اېرانه راوړل شوي	د پېښوره يا کوټي راوړل شوي	تاسې څو اخیستي	په څو افغانیو
پښتو کتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو ديني کتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري ديني کتابونه					
اېراني کتابونه					
اېراني اخبار					
اېراني مجلې					
اېراني ديني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو ديني کتابونه					
انگرېزي کتابونه					
انگرېزي اخبار					

					انگرېزي مجلې
					انگرېزي نور کتابونه
					ټولگه

د لراو بر په برېښنايي کتابتون کې پر ليکه اثار

• اسلام او مذهب :

- د روژې ډالۍ
- د روژه د رحمت، برکت او مغفرت مياشت
- د اصحابانو کيسې
- د مصطلح الحديث علم په سوال او جواب کېښې
- اړينه پوهه
- د برېښنايي کتابتون د اسلام او مذهب د برخې د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

• ساينس او تخنيک :

- د رڼا کرکۍ (د کمپيوټر زده کړه)
- سرطان او د چاپېريال راديو اکتیويټي
- خدران
- د مايکرو سافټ آفس پښتو لارښود
- غواړئ ذهني ځيرکتيا مو تمرين کړئ؟
- د ساينس او تخنيک د برخې د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

• سپورټ او روغتيا :

- هغه پياوړې لارې چارې چې اندېښنه ستاسو له ژوند څخه محو کوي
- [Dr.Hameed Shuja](#) [THE PREVALENCE OF HIV/AIDS IN AFGHANISTAN](#)
- د کوچنيانو تنفسي سيستم
- د لراو بر وپيښني د برېښنايي کتابتون د سپورټ او روغتيا د برخې د نورو پر ليکه اثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

• هنر او ادبيات :

- راځئ کيسه وليکو
- مناجاتونه
- د هيلو غوتې
- د ابراهيم ادهم په پلونو (ناول)
- نصير احمد حمدي
- نور احمد قرانمل
- ويناواله: وحیده "آرينزی"
- ليکوال: عبد الله الهام جمالزی
- ليکوال: څارنوال احمد منگل خان

• د ماشومانو لپاره :

- کوچنی شاهزاده (د ماشومانو لپاره) _____ ډاکټر عبدالباري
- زما سوي (د ماشومانو لپاره) _____ مختار احمد احسان
- فتيالو (د ماشومانو لپاره) _____ مختار احمد احسان
- د بربښنایي کتابتون د هنر او ادبياتو د برخې د نورو پرليکه آثارو لپاره دلته کليک وکړئ!

• تاريخ او سياست :

- روز شمار واقع افغانستان _____ تهيه او ترتيب: حميد علمي
- شير شاه سوري د افغانانو ترمنځ د يووالي هڅونکې _____ ژباړن: استاد قريب الرحمن سعيد
- د ديورنډ تړون د حقوقو او سياست په تسله کښي _____ ليکوال: ډاکټر رحمت ربي زيرکيار
- د تاريخ او سياست د برخې د نورو آثارو لپاره دلته کليک وکړئ!

• بېلابېل آثار :

- خوندور خواپه _____ عبدالستار فيضي
- د نړۍ اووه عجايبي _____ ژباړن: مختار احمد احسان
- د بېلابېل آثار نومي برخې د نورو پرليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ! د بېلابېل آثار نومي برخې د نورو پرليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ!

پای

Download from: aghalibrary